

TRONJS

REVISTĂ DE CULTURĂ, SERIE NOUĂ

IULIE 2000, Nr. 7 (360), anul V (XXXV) • 16 pagini — 4500 lei

COLOCVIU INTERNĂTIONAL

Priorități și strategii

Există, printre altele, două probleme importante ale oricărei literaturi. Una este de a-si scoate la lumina scenei lumii valorile, iar cealaltă este atenția pe care trebuie să o acorde generației tinere de scriitori, cea care garantează continuitatea de creație în cultura și spiritualitatea unei țări. Dacă în ce privește literatura „clasică” (a autorilor decedați) lucrurile sunt destul de limpezi, literatura actuală se află într-o situație ingrată. Este greu de crezut că promovarea literaturii române în lume se poate dovedi validă, atâta vreme cât aici, la noi, în propriul loc de origine al acestei literaturi, valoarea este ignorată, jignită chiar, la rampă iesind lupta de interese, promovarea după criterii de apartenență la grup și afinități regionale. Se uită că o carte ce reprezintă o valoare în plan literar, nu mai este a autorului ei, ci devine un bun al tuturor și al literaturii române. Dar, pentru ca valoarea să fie promovată, trebuie îndeplinit un pachet de condiții concurente: criticii revistelor literare să fie bine informați asupra producției editoriale și să fie imparțiali, uniunile obștești să posede și o componentă academică, nu doar una administrativă, juriile anuale de premiere să dispună de oameni care nu au scăpat din vedere nimic din producția de carte a unui an și care să fie moralmente apti de a judeca etc. Întrucât cărțile ce dobândesc reprezentativitate (demne să intre în atenția instituțiilor de promovare a literaturii românești în lume) ar fi acelea care s-ar bucura de o unanimă apreciere, fenomen care la noi nu se petrece, reprezentativitatea fiind obținută nu la nivel global, ci prin capacitatea de presiune a unui sau altuia dintre grupurile ce dețin o anume putere în lumea literară. Funcționarea unor instituții care să se ocupe de traducerea literaturii române ar fi normală, în aceste condiții, doar în ce privește literatura „clasică”. Pentru literatura actuală (față de care cititorilor străini le-ar putea fi trezit mai ușor interesul), s-ar dovedi fructuoase tot relațiile personale ale autorului, de această dată nu cu oameni influenți din străinătate (asa cum s-a întâmplat până acum), ci cu personalitățile ce vor conduce instituțiile promovării, instituții care, e drept, deocamdată nici nu există.

Aceste hibe ies la suprafață atunci când se discută despre promovarea literaturii române în lume, pur și simplu pentru că a „traduce literatură română”, nu înseamnă a lua toată literatura noastră și a o transpune într-o altă limbă, ci, pentru început, înseamnă a alege câteva titluri de cărți care să fie traduse. Și aici e aici! Încât, de câte ori se discută despre traduceri, este ocolit acest aspect sensibil al problemei și se are în vedere numai aspectul global al „literaturii române”, nu și cel concret, al cărților care să facă obiectul tălmăcirii.

Astfel că „Priorități și strategii”, nume sub care s-a desfășurat Colocviul internațional al traducătorilor „Mihai Eminescu”, s-a așezat alături de acest nod gordian.

Spre deosebire de alte colocvii de același soi, de această dată am putut asista la o ochire cu mult mai lucidă a problemelor promovării literaturii române în străinătate. S-a făcut propunerea instituționalizării promovării, s-au schitat atribuțiile ce ar trebui să revină unui asemenea institut (alimentarea editurilor străine cu carte românească, relații cu edituri și traducători, cu alte instituții culturale străine, propagandă culturală, crearea unui fond aperiectiv pentru literatura română cititorilor străini etc.). S-au dezbătut și alte probleme, de la aceea a drepturilor de traducător, la cea de 25% pus pe cărți. Ar fi un început și acesta, dacă propunerilor și ideilor li se vor da curs practic și nu vor fi uitate până la următorul colocviu, când vor fi din nou puse pe ordinea de zi drept chestiuni inedite.

„Departamentul Cultură Scrisă” din Ministerul Culturii a dovedit, ca de fiecare dată în ultimii patru ani, preocupare față de diferitele aspecte ale fenomenului literar românesc, de promovarea literaturii române în lume, după o strategie bine gândită și aplicată. Într-adevăr, sprijinul editurilor românești cu editurile străine, pentru ca ele să facă un schimb de cărți ce merită a fi traduse, pare a fi o soluție adecvată. Editorii sunt singurii oameni ai unei culturi ce nu pot face abstracție de valoarea literară și comercială a unei cărți, deci sunt în cea mai mare măsură apti să aleagă.

Organizat de Uniunea Scriitorilor din România, colocviul s-a bucurat de o largă participare a traducătorilor de literatură română din lume: Ilie Constantin (Franta), Horst Samson, Radu Bărbulescu, Johann Lippert (Germania), Ileana Ursu, Milan Nenadic, Nicu Ciobanu (Iugoslavia), Kirill Kovaldji, Anastasia Starostina (Rusia), Saryiev Shomishbay (Kazahstan), Dan Shafran, Ion Milos (Suedia), Stefan Stoenescu, Adrian George Sahlean (SUA), Luciano Maia (Brazilia).

În pagina 3, multe din aceste probleme, și altele încă, vor căpăta relief prin cuvântul vorbitorilor la colocvii și al celor intervievați de redactorii revistei.

PORTULAN

DE LA UNIRE LA INDEPENDENȚĂ

de EUGEN URICARU

Periada imediat următoare revoluției de la 1848 este, cred, cea mai interesantă și mai plină de fapte pozitive pentru Principatele Dunărene. Anul 1848, „primăvara popoarelor”, aduce în discuție un termen nou, acela al națiunii, al naționalității, termen care transpune în realitate principiile Revoluției Franceze — libertate, egalitate, fraternitate. Altfel spus, aceste principii rămân pur demagogice, dacă ele nu acționează la nivelul popoarelor din cadrul imperiilor multinationale existente în acel moment istoric — Rusia, Austria, Turcia. În toate aceste trei imperii supranationale, lupta pentru

autodeterminare națională capătă o nouă dimensiune și o nouă realitate în urma revoluției de la 1848. Teritoriul Principatelor române devine, după înfrângerea revoluției, terenul predilect al conspirațiilor de tot soiul, îndreptate împotriva Austriei și Rusiei. Două state erau interesate în sprijinirea acestor conspirații — Italia și Franta. Italia, cuprinsă de mișcarea mazziniană și apoi de idealurile garibaldiene, încerca, prin jocuri politico-diplomatice și prin intervenții oculte, să submineze puterea austriacă pentru a-si elibera provinciile naționale din nordul peninsulei. Cavour este ideologul și planificatorul a nenumărate acțiuni directe în Principatele românești, mai ales după Unirea acestora, în sensul organizării unor mișcări militare cu baza în Moldova, mișcări care să declanșeze o puternică insurecție anti-austriacă în Transilvania. Această mișcare insurecțională ar fi dus la slăbirea presiunii habsburgice în nordul Italiei și atunci Casa de Savoia, în alianță cu Napoleon al III-lea, ar fi reușit, eventual, într-o alianță cu Prusia, să ducă un război victorios împotriva imperiului central-european.

După războiul Crimeii, Franta vede într-un stat românesc puternic, unitar, aliatul său la gurile Dunării, un aliat capabil să garanteze interesele sale în această zonă deosebit de sensibilă. În urma victoriei puterilor aliate expeditionare (Franta, Anglia, Sardinia, Turcia) se creează un context favorabil Unirii Principatelor dar, indiscutabil, această Unire nu s-ar fi putut realiza fără energia, sacrificiul, inteligența și devotamentul națiunii și mai ales al grupului de tineri oameni politici, educați în spiritul anului 1848. La aceste Principate Unite revine, prin hotărârea puterilor învingătoare la Sevastopol, sudul Basarabiei. După trei sute de ani, românii au iarăși ieșire la mare, devenind factor de control al Gurilor Dunării. Regula veche a istoriei care spune că drumul comercial este generator de statalitate devine actuală și își

continuare în pag. 2

PROFIL

marieta besu

Gravor de excepție, cu elevate nostalgii ale filosofiei creștine, reflectate în suite de compoziții cu heruvimi, Marieta Besu este și un veritabil pictor. De altfel, pluridisciplinaritatea a fost de-a lungul timpului caracteristică marilor spirite artistice și nu sunt puține, în acest sens, exemplele în tară și în lume. Artista a elaborat, în ultimul timp, opere de pictură pe care i le-am dori grupate într-o edificatoare expoziție personală, care ar putea fi definită ca o savuroasă orientare spre ceea ce s-ar numi *Roadele pământului, Hrana omului*.

Linistita contemplare a creatoarei se configurează în structuri artistice, în imagini de a căror tălc și calitate privitorul se lasă sedus. Fără îndoială, acest dublu demers se poate decela printr-o analiză care ar încerca să denudeze sensul superior al creației de acum a artistei, al imaginilor ultime, citind *icoanele* în profunzimea lor intrinsecă.

Marieta Besu descoperă, fără îndoială, prin tematică, materie și tratarea ei, calea evoluției picturii sale de acum, în care, „miracolul talentului” este în măsură să-i „trezească” stări emotionale, sensibile adânciri în credință și realitate. Constatăm treceri de la sacru la profan, etapă nouă, care-i asigură artistei reluarea alternativă, cu inventivitate, a graficii și picturii — și, în cadrul acestora, a multitudinii temelor ce-si propune.

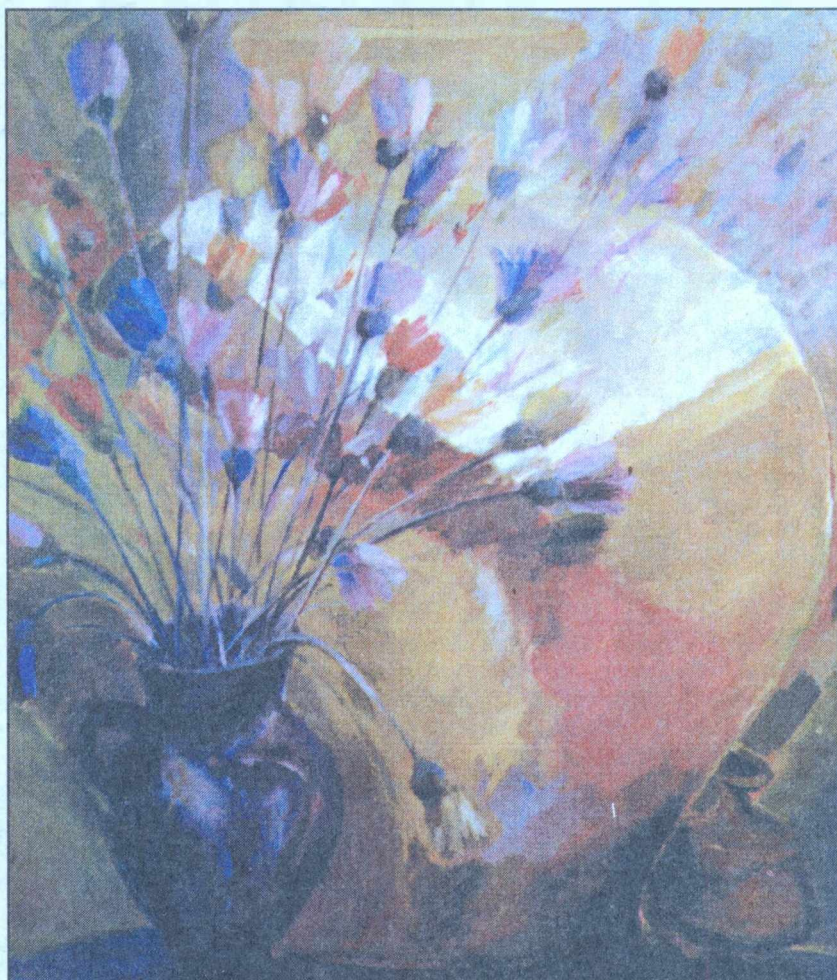
Derularea realului concret (câci de el ne vom

FL.CRUCERU

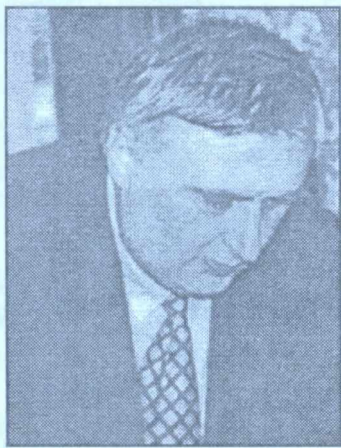
continuare în pag. 11

SEMNEAZĂ:

• DIMITRIE STELARU • EUGEN URICARU • ION BUZAȘI
• GEORGE ANTON • IAN PETRU OLTEA • ANA
ANDREESCU • ILEANA URSU • ȘTEFAN STOENESCU
• HORST SAMSON • MARCO CUGNO • IOAN-MIRCEA
POPOVICI • LENA LAZĂR • ION ROȘIORU • PAUL
DUGNEANU • CARMEN CHIREA • PAUL SÂRBU
• CLAUDIA OBRETIN • CONSTANTIN NOVAC • LAUR
CLIANTE • GYÖRFI-DEÁK GYÖRGY • VIRGIL
MOCANU • SIMONA RUSU • PAVEL CHIIAIA
• GABRIELA RIEGLER • OVIDIU DUNĂREANU • EDUARD
ANDREI • GABRIEL TALMĂȚCHI • TITUS RUSU

• Marieta Besu — Flori

EUGEN URICARU

PORTULAN

de la unire la independență

urmare din pag. 1

exercită efectul în mod clar asupra Principatelor Unite.

Istoria tulbure a acelei vremi consemnează trei evenimente „incitante” — asasinarea primului ministru Barbu Catargiu, dispariția a două corăbii încărcate cu arme destinate insurgentilor unguri care își făcuseră tabără pe lângă Buzău, gata să intre în Ardeal pentru a declanșa insurecția antihabsburgică, și lupta de la Costangalia în care trupele de jandarmi români au oprit înaintarea către granița rusească a unui detașament de cavalerie polonez care debarcase ilegal pe teritoriul românesc, în fapt, o ciocnire destul de sângeroasă. Aceste trei fapte ascund în ele destule mistere. Nici astăzi nu se știe cine l-a asasinat pe Barbu Catargiu, bănuiala unui complot, în care erau implicate persoane oficiale importante de la șeful poliției Bucureștilor până la anturajul lui Cuza, fiind destul de întemeiată. Un lucru este sigur — Catargiu era o piedică serioasă în consolidarea puterii personale a Principelui, consolidare care n-a întârziat prea mult. Cele două corăbii cu arme ar fi trebuit să constituie factorul hotărâtor al declanșării insurecției anti-habsburgice. Fără ele nici nu s-ar fi gândit cineva să depășească nivelul intrigilor de cancelarie. De ce au dispărut? Din același motiv pentru care jandarmii români i-au risipit în lupta de la Costangalia pe dragonii polonezi care voiau să provoace o insurecție generală în Polonia împărțită între austrieci și ruși — nimeni nu putea garanta că insurecțiile vor duce la prăbușirea Austriei, iar în caz contrar firava statalitate română ar fi căzut cu siguranță victimă intervenției militare de represalii ce ar fi urmat din partea ambelor imperii lezate — cel rus și cel austriac. Clasa politică în formare și mai ales Cuza au acționat cu prudență, având clară prioritatea interesului național în fața oricăror ideologii și himere. Ce putea fi mai primejdios pentru viitorul statului național decât participarea la o conjurație în care garanțiile marilor puteri protectoare erau vagi și de cele mai multe ori inexistente? Capetele înfierbântate de la București, între care cel mai încins era al lui C.A. Rosetti, visau să facă din teritoriul țării placa turnantă a revoluțiilor din cele două imperii. Rezultatul acum, repet, acum, este ușor de înțeles. Dar atunci? Atunci aproape nimeni nu știa că marele Cavour era gata să cedeze politic cele două principate românești Austriei dacă imperiul ar fi acceptat o retragere, fie și parțială, din peninsula italică! În lupta politică, fiecare stat își vede întâi și întâi de interesul său strict, orice gest în plus este fie prea scump, fie cu urmări imprevizibile. Navigând printre intrigile revoluționarilor (care, la prima ocazie, au trecut în barca imperială participând la dualism), navigând printre capcanele create de interesele strict particulare ale actanților de pe scena politică europeană, Principatele Unite se îndreaptă încet, dar sigur, către normalitate. Ceea ce le dădea vigoare și încredere era statutul de țară riverană Mării Negre și controlul asupra Gurilor Dunării. Întrebarea care plutea în aer era dacă această poziție favorabilă era sigură sau măcar garantată. În istorie nimic nu este sigur iar garanțiile nu fac o țară ci o îngăduie, dacă ea dovedește că are de gând să-și afirme răspicat existența. Până la războiul din 1877 statul era rezultatul convențiilor; de la Plevna și Smârdan este rezultatul voinței și acțiunii sale, garantate mai mult sau mai puțin de convenții. Pentru români, contextul a fost întotdeauna important dar nu decisiv; decisivă a fost voința și capacitatea lor de a domina contextul. Dobrogea urma să fie „proba adevărului” pentru România.

Blajul constituie un capitol de biografie eminesciană. Despre acest capitol din viața și opera Poetului au scris N. Iorga, G. Călinescu, D. Vatamaniuc, Zoe Dumitrescu-Busulenga s.a. Multă vreme nu s-a știut aproape nimic despre legăturile Poetului cu Blajul. La începutul secolului nostru, Elie Dăianu a îndemnat la una din tradiționalele revederi colegiale, pe școlarii de altădată, care au avut privilegiul să-l cunoască pe Eminescu în vara anului 1866 să-și scrie amintirile. Aceste pagini memorialistice constituie fundamentul documentar din biografiile consacrate lui Eminescu de către G. Călinescu, Zoe Dumitrescu-Busulenga, George Muntean, I. Cretu, romanul cronologic al lui Petru Vintilă etc. În *Viata lui Eminescu* (1932) este un întreg capitol consacrat popasului blăjean al Poetului: *La Blaj* (1866). Dar începutul sublinierii importanței acestui moment biografic îl face Nicolae Iorga care, în *Istoria literaturii românești. Introducere sintetică* (1927; capitolul *Eminescu — expresia integrală a sufletului românesc*) subliniază că Blajul, prin școlarii săi veniți din toate părțile Ardealului au adăugat la zestrea sufletească a poetului (constând mai ales din amintirea trecutului istoric, a „zilelor mari” ale domniei lui Ștefan cel Mare, cu modelul de viață tradițional-virtuosă a țărânului ardelean) două coordonate fundamentale: pretuirea trecutului istoric românesc și pretuirea muncii și virtuților țărănești.

Albumul este o carte de un tip special. Constituit din text și imagine, preponderentă fiind aceasta din urmă, el are în primul rând un caracter evocator, rășfoirea lui stârnind aduceri-aminte, plăcute și duioase reverii.

150

Eminescu la Blaj

Când este realizat de către un artist, imaginea capătă virtuți poetice sau simbolice. Albumul literar *Eminescu la Blaj*, realizat de pictorul și graficianul Călin Stegerea, reînvie secvențe importante din acest capitol de biografie eminesciană. Coperta este dominată de Teiul, aflat în partea de nord-vest a orasului, ce marchează locul de unde — ne spun memorialistii, prietenii blăjeni ai Poetului — ar fi salutat orasul cu aceste cuvinte: „Te salut din inimă Romă mică! Îți mulțumesc, Dumnezeu, că m-ai ajutat s-o pot vedea!” Alte pagini înfățișează imaginea Blajului în a doua jumătate a veacului al XIX-lea; Cipariu se bucura de faima celui mai învățat cărturar blăjean, iar tânărul Eminescu pleacă de la Blaj la Alba Iulia, la sfârșitul lunii august, pentru a participa la Adunarea generală a *Astrei*, unde a vorbit și Cipariu despre unificarea ortografiei românești. **Elemente de poetică...** de Timotei Cipariu era una din cărțile studiate de Eminescu în popasul său blăjean, iar un exemplar cu autograf („M. Eminescu, Blaj, 1866”) și aflat actualmente în patrimoniul Bibliotecii județene din Târgu Mureș.

Se reproduc locuri legate de popasul eminescian la Blaj: două dintre locuințele sigure ale poetului (casa din strada Astra, nr. 5, unde a fost găzduit de prietenul său blăjean Ștefan Cacoveanu, și Seminarul Teologic Greco-Catolic); impunătoarea Catedrală (clădirea emblemă a Blajului, din amvonul căreia în urmă numai cu opt ani, Simion Bărnuțiu rostise celebrul sau *Discurs*, pentru apărarea națiunii române din Transilvania); Târnava, unde tânărul venit din Bucovina, îi uimea pe blăjeni cu iscusința sa de înotător; autografe eminesciene și poezii presupuse a fi scrise în perioada blăjeană (dintre **Poeziile inedite** publicate de regretatul Petru Creția în nr. 1 al revistei *Manuscriptum* pe anul 1991).

Imagine sugestivă și text revelator, într-o îngemănare ce reverberează sugestii evocatoare, albumul literar *Eminescu la Blaj* este nu numai o carte frumoasă, ci și una utilă istoricului literar.

ION BUZASI

HARIETA, AGLAE ȘI MIHAI

Când, în urmă cu câțiva ani, am descoperit un lot masiv de documente noi privitoare la Eminescu (care apar în volumul *Mihai Eminescu — documente noi*, Editura „Eminescu”), n-am dat mare importanță faptului că Veronica Micle îi adresa surorii poetului, Harieta, la 16 septembrie 1880, o scrisoare la Cernăuți, că aceasta îi scria de acolo lui Titu Maiorescu etc. Harieta se putea afla, mi-am zis, incidental, în capitala Bucovinei, eventual pentru vreun tratament în vederea ameliorării subredei stări a sănătății sale. Mai târziu picul pe care Mihai Eminescu scrisese următoarea adresă: „Domnișoarei Henriette Eminescu, la Institutul d-nei de Catargi, Cernăuți, Herrengasse” (il cumpărasem în toamna anului 1953 din talciocul bucureștean, atras mai mult de locul de destinație decât de valoarea lui documentară, pe care n-o bănuisem; de asta l-am și rătăcit, probabil), însă lucrurile au rămas mai departe în acest stadiu, fiind înclinat a crede în continuare că Harieta se afla acolo la vreun institut de sănătate, inclusiv, după ce, prin 1964, am descoperit scrisoarea lui Eminescu din respectivul plic, la Arhivele Naționale din București, ulterior răsfoind presa bucovineană din secolul trecut, am dat, în pumnizanta *Foaea Sotietății pentru literatura și cultura română în Bucovina* (1865-1869), în nr. 7, din 1866, p. 208, peste un anunț privitor la faptul că „doamna Clementina Catargi” (moartă la 9 mai 1887) avea un „institut de creștere și învățământ pentru domnișoare den stări mai nalte”, ce funcționa din 1860. Institutul, particular, avea un program de învățământ foarte serios pentru acea vreme, mai complex chiar decât al Emiliiei Humpel (sora lui Titu Maiorescu) de la Iași dacă e să ne luăm după „obiectele obligate, care se propun în acest pensionat: religiuina, limba română, germană, frîncească și polonă; calculul (adică matematica — n.n.); geografia; istoria universală și națională; istoria naturală; fizica; caligrafia; lucrări de mînă; — și ca obiecte libere sînt: limba italiană, înglească; musica; cîntarea; desenul și gimnastica”. Institutul era renumit „prin modul creșterii religioase, morale și naționale și prin predarea obiectelor de învățămînt”, între care un loc de cinste aveau cele „științiale și ocupăciuni femeiești”. La examen asistau demnitari locali și un numeros public, entuziasmat de modul cum își însușiseră elevele „istoria națională, religiuina, cititul, scrisul, computul (aritmetica n.n.), geografia” etc. (Așadar, afirmațiile Harietei că „n-am învățat decît abecedarul și din cauza boalei îmi lipsește chiar și aceea ce as fi putut cîștiga umblînd în societate cu persoane culte, adică, cum zice românul, m-aș fi ros (expresia aminteste foarte de aproape, cum observa într-un rând Vladimir Streinu, un înțeles al latinescului *erudio*, anume cel denumind acțiunea de slefuire, desăvârșire etc., după cum o trimitea la *erudero* — a curăța, a mătura etc. — se poate, de asemenea face)) cu oarecare știință” (*Henriette și Mihail Eminescu, Scrisori către Cornelia Emilian și fiica sa Cornelia*, Iași „Saraga”, 1893-?), se cuvine, cel puțin parțial, amendată. Preîntîmpinînd parcă o posibilă obiecție, în sensul că ar poseda mai mult decât abecedarul, Harieta se întreba în scrisoarea din care am citat mai sus: „Mai la urmă și dacă as fi cultă, ce folos as aduce societății sau științei? Din nimic, rămîne tot nimic. În prezent îmi rămîne cel puțin regretul că nu-s ceva”. De menționat că Harieta este prima care preia numele Eminescu, neoficial, căci oficial va rămîne Eminovici până la moartea survenită la Botosani, în 14 oct. 1889, după cea a lui Mihai (15.VI.1889), a Veronicăi Micle (Bălăuca, îi zicea ea uneori; 3.VIII.1889) și înainte de cea a lui Creangă (31.XII.1889). Câtă vreme va fi rămas la institutul cernăutean acea pe care Eminescu o numea „un geniu în felul ei; cu o memorie ca a lui Napoleon I și c-o înțelepciune naturală cum rar se află și cît din „obiectele obligate” sau „libere” va fi deprins, e greu de precizat. Cert este doar faptul că în 1880 ea se afla acolo și prima scrisori de la Veronica Micle („Cum stai în privința banilor? Pe cît timp ai plătit pensionul?” o întreabă aceasta în scrisoarea din 16 sept.) și de la fratele său Mihai, care-i comunica din București la 26 august că „nu-ți pot promite pozitiv că voi trimite în fiecare lună cîte 100 franci, pentru că nu-mi vîd capul de multimea datoriilor care le-am făcut în anul acesta. Dar, vre-o cîteva zile după 1 septembrie și voi trimite 100 de franci. Mai pe urmă voi vedea ce pot face”. („Sunt datoare doamnei la care locuiesc”, îl anunța ea pe Maiorescu la 5 / 17 noiembrie 1880 — vezi *Revista de istorie și teorie literară* nr. 2 / 1964). Așadar, faptul că devotata infirmă (născută, probabil, pe la 1854) „izbutise să poată exprima idei destul de complicate într-un stil cult” (G.Călinescu, *Viata lui Mihai Eminescu*, ed. IV., p. 33), are o explicație și în faptul că ea făcuse ceva școală. Câtă anume, rămîne de văzut. Deocamdată, n-am reușit a afla ce durată avea programul institutului respectiv, dacă elibera sau nu acte de absolvire etc. E, de asemenea, dificil a spune cum a ajuns Harieta acolo. Explicația cea mai probabilă e aceea că bucovineanul luminat și întreprinzător Gheorghe Eminovici, care-și trimisese toți băieții la gimnaziul cernăutean, va fi căutat și pentru fete o școală, ajungînd astfel la Institutul doamnei de Catargi, situat pe Herrengasse, unde le va fi înscris. Am zis pentru fete, fiindcă e destul de probabil ca și cealaltă soră a poetului, Aglae (1852-1900), să fi trecut

• Desen de Traian Marinescu

pe acolo, unde va fi cunoscut-o viitorul ei sot, profesorul cernăutean Ioan Drogli (Droglea, mort la 22.XI.1887) care era, în 1866, protocolant al Sotietății... În orice caz, presa provinciei o menționează și pe ea. Astfel, *Aurora română* din Cernăuți (anul II, nr. 12, din 15 decembrie, 1882, p. 200) nota la „Cronica lunară” sub titlul „Teatrul român de diletanți în Cernăuți”: „Cu începutul anului nou 1883, stil nou, s-a constituit un comitet de diletanți, carele dă în fiecare a doua joia o reprezentatiune teatrală în sala hotelului de la Moldavie; iar în joia premergătoare și cea următoare după reprezentatiunea teatrală — dă același comitet concerte (...).

Ideea merită toată lauda și sprijinirea onoratului public român. Reprezentatiunile de pînă acum au reușit foarte bine și au dovedit din nou adevărul maximei bătrînesti; „voieste și vei putea”. Cu multă grație și sic jucară pînă acum rolele lor: doamnele: Drogli, Caplonsca, Lomicovschi, — apoi domnișoara Stefanelli, — iară dintre domni: d.d. frații Meșederu, dr. G. Popescu, adjunctul M. Grigorovită și academicul Ștef. Popescu.

Atît reprezentatiunile teatrale, cît și concertele date de acest comitet sînt foarte bine cercetate de către onoratul nostru public român fără deosebire de rang și stare! Salutăm deci cu bucurie această întreprindere națională, ca un nou semn de viață! O văzuse și Titu Maiorescu jucînd teatrul, remarcînd-o, iar după moartea lui Eminescu îi ceru date biografice despre acesta, ea precizînd că poetul s-a născut la Ipotești.

De altfel rășfoirea presei timpului aduce și în privința marelui poet câteva date în plus. Întîi una privind circulația versurilor sale. Astfel *Revista politică* din Suceava (1885-1891), care avea ca editor și redactor responsabil pe dr. Matei Lupu, iar ca administrator pe S.Fi. Marian, reproducea în 1887 și 1888 șapte din poeziile lui Eminescu (probabil din *Convorbiri literare* și din editia Maiorescu unde apăruseră mai înainte): **De ce nu-mi vii** (la 15.III.1887), **La steaua** (15.IV.1887), **Dorinta** (15.X.1887), **Cee a amorul** (1.XI.1887), **Somnoroase păsărele** (15.XI.1887), și **Atît de fragedă...** și **De-ore trece anii...** (ambele în nr. 1 din 13.I.1888). Interesant e faptul că revista remunera colaborările, încît este posibil ca Eminescu să fi avut o atare mulțumire. Dincolo de aceasta însă, reproducerea respectivelor versuri va fi contribuit la sporirea prestigiului poetului în regiune. Tot acolo se dădeau în 1889 știri privind starea sănătății lui („Sănătatea poetului Eminescu se agravează din zi în zi. Medicii ospitalului Mărcuta, unde e căutat Eminescu, au perdut aproape ori și se speranță de scăpare” — nr. 12 din 15 iunie); se publica un amplu necrolog-evocare, nesemnat, dar sigur alcătuit de fostul său coleg T.V. Stefanelli (nr. 15 din 1 august); se dădeau știri precum cea din 1 sept. 1889: «Deschizîndu-se o stradă în suburbiul Dusemea din București, au rugat pe primarie mai mulți proprietari de case, ca să deie strădei numirea „strada Eminescu”, în memoria reposatului poet român ilustru». Dintre toate, cea mai miscătoare și relevantă, în privința intuirii timpurii a valorii excepționale a poetului, e următoarea, apărută, în aceeași revistă, la 1 ianuarie 1890: «Junimea română de la gimnaziul din Rădăuți (devenit mai apoi Liceul Eudoxiu Hurmuzachi, unde am învățat și eu și la a cărui redenumire am contribuit — n.n.) a serbat duminică în 15 decembrie (1889 — n.n.) amintirea răposatului poet M. Eminescu. La 10 oare dimineață se adunară studenții români într-o clasă, unde a fost de față și directorul gimnaziului, dl. consilier Klausner cu mai mulți membri ai corpului profesoral. Studintele din clasă a opta Alexandru br. (baron — n.n.) de Vassilco tinu o cuvîntare, în care își exprimă simțămintele de durere pentru marea pierdere, ce s-a cauzat întregii națiuni române, prin moartea renumitului poet. Mai departe vorbi oratorul despre viața și activitatea poetului și în spețial despre poezia lui (...). Cuvîntarea și-o fini oratorul cu cuvintele „El a murit, însă pururea va trăi neuitat în memoria poporului său, nemuritorul său geniu va încălzi sufletele românești și le va înfoca la fapte mărețe, la fapte și glorie”. Sunt cuvinte ce, la câteva luni de la moartea lui Eminescu, spun foarte mult despre modul în care a fost el receptat de contemporanii mai tineri. Între altele, e de văzut dacă publicațiile bucovinene în limba germană (*Bukowina*, *Czernowitzer Zeitung*, *Pädagogische Blätter*, *Bukowiner Schule*, *Bukowiner Rundschau* etc.) nu conțin traduceri din opera poetului sau știri în legătură cu el.

GEORGE MUNTEAN

LAURENȚIU ULICI:

Președinte al Uniunii Scriitorilor din România

Cultura noastră, deci implicit și literatura română, se confruntă cu o mare problemă: nu este cunoscută, sau este prea puțin cunoscută în raport cu cât merită. Trebuie să recunoaștem că în România modernă nu a existat niciodată o politică de stat în domeniul promovării valorilor culturii naționale. Tot ceea ce s-a făcut până în prezent s-a datorat într-un fel eforturilor individuale ale câte unui scriitor, artist plastic sau muzician, care, cu multă carismă și aport personal, a reușit să-și vadă publicată o carte în străinătate, să deschidă o expoziție la Paris sau să susțină un concert nu știu pe unde. Ar trebui depășită faza asta diletanță de participare la circuitul valorilor universale, ar cam fi timpul să dovedim și în acest domeniu profesionalism.

Cunoaștem foarte bine ce mult înseamnă să ai o imagine culturală făcută cu consecvență și într-un mod constant. Destule țări din apropierea noastră au izbutit acest lucru, cel puțin pe piața europeană (și când spun aceasta, mă gândesc în primul rând la Paris, pentru că în continuare capitala Franței rămâne punctul central de difuziune spre toată Europa a culturii, a literaturii). Este inefficient, de pildă, să fii tradus ca scriitor român la Sofia, dacă înainte nu ai fost cunoscut la Paris. Nu vei fi cunoscut nici la Sofia! Aici este vorba de o anumită tradiție care continuă să funcționeze și căreia deocamdată nu avem de ce să i ne opunem.

Există la această oră un corp important de traducători nativi ai literaturii române în alte limbi, din păcate încă insuficient exploatat. Există mulți tineri, buni cunosători ai mecanismelor de piață, care știu foarte bine că nu se mai poate traduce la comandă. Sau se poate, dar ar fi fără nici-un rost, pentru că s-a mai făcut așa ceva și nu a ajutat la nimic. Când încerci să promovezi literatura română peste hotare trebuie să ții cont de orizontul de așteptare al cititorului din țara în care intenționezi să ne facem cunoscuți. Se poate ca acest orizont să nu coincidă, să nu fie același în toate țările pe piața cărora am vrea să intrăm. Este foarte important ca traducătorii noștri de acolo, care sunt vorbitori ai limbii respective, trăitori în acea limbă, să cunoască foarte bine ceea ce ar merge pe piața cărții dintr-o țară sau alta. Ar fi util de realizat un sumar de titluri posibile din literatura română, în sensul ofertei noastre care să fie atrăgătoare pentru cititorul din străinătate. Cu siguranță, se vor ivi probleme delicate, pentru că nu întotdeauna piața cere ceea ce este mai bun. Ea are alte criterii de organizare. Deci nu se mai poate ca de la București să se hotărască cine să fie tradus, unde să fie tradus, de cine și mai ales cum să fie tradus. Astăzi, traducătorul de literatură română din străinătate trebuie să aibă și rolul de consultant în privințe care tin mai curând de marketing. Este o necesitate, dacă nu mai vrem să facem și în viitor lucruri inutile, pentru că experiența trecutului este edificatoare. Ne-am făcut iluzia că suntem cunoscuți măcar printr-un titlu, dar despre cea mai tradusă carte din beletristica română modernă nu știe nimeni nimic, nicăieri! (Romanul *Descult* al lui Zaharia Stancu este cel mai tradus în alte limbi...)

În ultimii patruzeci de ani autorii care au reușit să se facă cunoscuți cât de cât în afara granițelor, au făcut-o pe cont propriu. Nimeni din partea statului român nu l-a ajutat pe Marin Sorescu nici măcar o secundă să pătrundă în Franța, în Italia, în spațiul nord european sau extra european. Sorescu a trebuit să facă singur totul, în absența unei politici de stat în acest domeniu. În schimb, noi suntem foarte buni la capitoul asimilării. În România s-a tradus cam tot ceea ce este mai bun și mai semnificativ în literatura universală. Este păcat că s-a creat acest dezechilibru urias între capacitatea noastră de a primi și incapacitatea profundă de a ști să oferim lumii ceea ce producem (și producem la un nivel de competitivitate perfect comparabil cu al țărilor cu mare tradiție literară!). Actul de traducere trebuie să fie în același timp un act de cunoaștere.

ANA ANDREESCU:

director al Departamentului „Cultură Scrisă”
din Ministerul Culturii

Tot ceea ce poate face în prezent Ministerul Culturii pentru a susține traduceri de literatură română în străinătate trece prin rigorile legilor finanțștilor. Singura posibilitate de a susține financiar un traducător este să acordăm o subvenție prin programul nostru destinat acestui scop. Numai că ministerul nu poate să aibă o relație directă cu un traducător de la Paris, să zicem, sau cu o editură din Franța. Așa că tot ceea ce se poate face este să sprijinim editura românească ce are o

relatie de parteneriat cu o editură din străinătate. În această direcție Ministerul Culturii a reusit să sustină financiar programe bilaterale de colaborare între edituri românești și edituri din Serbia și Muntenegru, iar anul acesta, programul „Balkanica”, vizând traduceri reciproce.

Am avut curiozitatea de a constata care dintre autorii noștri sunt mai cunoscuți în străinătate. Nu am avut alte mijloace decât de a face cercetări la bibliotecile din diverse țări. Ne-a părut rău să constatăm că, de exemplu, la Biblioteca Națională din Copenhaga, erau cărți primite prin anii '70 (ultimele!). Am găsit un fond de carte mai serios la Praga. Acolo însă există o asociație de prietenie româno-cehă care este foarte activă. Sunt mulți cunosători de limbă română, profesori care au relatii la Universitatea din Timișoara, deci lucrurile sunt mai vii.

Ministerul Culturii dorește să susțină problema traducerilor. Este un program prioritar așa spune, însă trebuie găsită soluția de parteneriat între editurile românești și cele din străinătate. A fi foarte benefică existența unui institut specializat, dar în condițiile economice actuale, crearea de noi instituții culturale este mai mult decât improbabilă. S-au purtat discuții la nivel de miniștri în legătură cu taxa-ul aplicat cărții. Concluzia guvernanților a fost aceea că nu se poate face o excepție culturală. Cultura unei țări aflată în această tranziție prelungită ar trebui să constituie o excepție, dar guvernanții nostri sunt de cu totul altă părere. Și atunci îmi pun și vă pun întrebarea: pe ce pârgșii să apăsăm

bținut în acest an Premiul Uniunii Scriitorilor din România. Este prima carte care vine dinaintea cititorului sârb să vorbească despre unul dintre cei mai de seamă poeți romantici ai Europei. Traducerea noastră s-a bucurat de ample prezentări în mass media, a devenit o temă de discuție în rândul specialiștilor. Având în vedere situația economică actuală din Iugoslavia, cartea de poezie este mai puțin căutată. Tirajele merg de la 500 la 700 de exemplare. De la sfârșitul lunii decembrie 1999 și până în mai 2000, Eminescu a fost deja distribuit în 1800 de exemplare! Este un reper grăitor! Două sunt motivele pentru care această carte a fost primită astfel; unul este, fără falsă modestie, calitatea excelentă a traducerii noastre în sârbă. Eminescu sună de parcă ar fi scris în această limbă, este viu. Al doilea motiv, poate mai important, este cultura cititorului sârb și mentalitatea sa foarte apropiată de aceea a poporului român. Și în Serbia și în România există un mod deosebit de a gândi și de a privi lucrurile. De aceea Eminescu a ajuns să fie primit ca un poet sârb!

STEFAN STOENESCU (SUA) :

În America trebuie să ai neapărat un agent literar. Fără un agent nu poți să intri într-o editură. Și pentru a avea un agent, trebuie să ai un portofoliu literar destul de mare. Agentul e de obicei un jurist specializat în drepturile de autor.

PRIORITĂȚI ȘI STRATEGII

pentru a crea o instituție specializată în promovarea literaturii române în lume?

ILEANA URSU (Iugoslavia) :

În Iugoslavia, ca peste tot în lume de altfel, traducerea se realizează fie la voia întâmplării, fie datorită afinității unor iubitori ai literaturii care cunosc două limbi și care au doza de fatalism de a intra într-o mare din care nu știu dacă vor mai ieși vreodată la liman. Eu și Milan Nenadic am început în urmă cu doisprezece ani să-înviem pe Eminescu în limba sârbă, pentru că în cei o sută treizeci și opt de ani de la nașterea sa și până la prima noastră traducere, marele poet era aproape necunoscut cititorului sârb. Presupun că aceasta s-a întâmplat datorită faptului că Eminescu este un continent poetic pe care nu-l poate atinge cu ușurință oricine. Oamenii s-au retras în fața măreției poeticii sale, a ritmului și muzicalității, a gândirii sale poetice, care nu e chiar atât de simplă pe cât pare. A-l traduce pe Eminescu bine înseamnă a munci ca la ocnă, fără nici un fel de asigurare că eforturile tale vor avea o acoperire materială. După mai bine de un deceniu, Milan Nenadic și eu am tradus *Luceafărul*, *Scrisorile*, *Rugăciunea unui dac*, apoi din proză *Cezara* și *Sărmanul Dionis*, precum și texte din publicitatea sa. Volumul *Eminescu. Scrisorile și Luceafărul*, editie bilingvă, apărut la Casa de Editură și Presă „Libertatea” din Panciova, Iugoslavia, a

combinat cu un literat, de obicei un fost redactor care a făcut studii juridice speciale. El citește manuscrisul și dacă îi place, intermediară cu editura. Autorul nu vede editorul la față. Dacă agentul consideră că o carte e interesantă, o trimite în douăsprezece locuri, în cincizeci de locuri. Dacă nu, o trimite într-un singur loc, sau chiar nicăieri și te anunță că a trimis manuscrisul. El e interesat în mod direct material — un procentaj din onorariu îi revine. Deci relația care există în România autor-editești, este în America intermediată de către acești agenți, care sunt foarte puternici și care negociază drepturile de publicare și de traducere.

În ce privește literatura română, sunt tot soiul de situații în care ea cade prost în America. În mediul universitar literatura română ar putea fi tratată în cadrul literaturii comparate. Nu se dispune însă de suficiente cărți care să completeze un șir de opere importante, cu ajutorul cărora să fie ilustrată în cadru universitar o temă, să fie realizat un studiu temeinic. Au apărut unele cărți, dar la distanțe mari de timp, tirajele s-au epuizat și e greu ca un profesor să recomande cărți românești la catedra de literatură comparată. Un alt loc unde literatura română ar putea avea căutare, este lingvistica romanică, dar și acolo limba română e cenușăreasă. Sunt foarte puțini specialiști, iar literatura română, care ar trebui să fie tratată în context romanic, este de fapt tratată în context balcanic. Este vorba deci de o abordare regională și se întâmplă următorul fenomen. Titularii catedrelor

sunt slavisti, deci nu știu unde să-i aseze pe unguri și pe români, și atunci se ocupă de sârbi, de bulgari, ucrainieni etc. Nu există specialiști care să privească, din punct de vedere balcanic, complex fenomenul.

E foarte greu ca această problemă să fie rezolvată de către Uniunea Scriitorilor. Ea este de competența Ministerului Culturii și a Ministerului Învățământului — asta e părerea mea. Ar trebui să fie aduși studenți sau doctoranzi romanisti din America, cărora să li se dea o bursă bună pentru trei-patru ani (care pot veni și cu familiile lor dacă e nevoie), urmând ca după această perioadă ei să-și susțină doctoratul în romanică (care să cuprindă istorie, civilizație, artă și muzică) profitându-se astfel de această investiție intelectuală, devenind în acest fel adevărați ambasadori ai culturii române. Deci ar trebui pus accentul pe tinerii romanisti cărora să li se ofere burse în România, în condiții bune de cazare etc. și acești oameni vor fi cu mult mai buni ambasadori decât cei care vin la Sinaia timp de două săptămâni. Aceșai bani se pot folosi mult mai bine așa, dacă tot se vorbește de strategie, care înseamnă „perspectivă lungă”, ce are în vedere 15-20 de ani. Începutul să fie făcut cu acești trei-patru ani, în care niște buni romanisti, ce cunosc bine o limbă romanică, să învețe limba română foarte repede.

Din literatura română, cititorul american cred că ar fi interesat de clasicii secolului XX și mai ales de cărțile importante ale momentului. Scriitorii în viață, ei personal, trebuie să se ocupe de traducerea cărților pe care le-au scris și trebuie să-și caute traducătorii. Așa au făcut și marii scriitori străini care au vrut să publice în România. Galsworthy, care era laureat al Premiului Nobel, își căuta traducătorul român și se interesa, prin prietenii lui români, dacă el corespunde exigentelor. Sau un autor ca Marin Sorescu. Pentru clasicii literaturii, care nu mai sunt în viață, sigur că o instituție specializată trebuie să se ocupe de traducerea lor.

HORST SAMSON (Germania) :

La ora actuală se poate spune că interesul cititorilor germani față de literatura română a crescut enorm după Târgul de carte de la Leipzig. A apărut acolo o „Antologie” de poezie foarte frumoasă și completă, bine prefată, a lui Dieter Schleslar în care sunt prezentați două sute de poeți în niște traduceri excelente în limba germană. Această carte s-a bucurat de o bună primire din partea criticii, fapt care a dat anvergură literaturii române aici. Așa cum a afirmat și Laurentiu Ulici, trebuie, neapărat, constituită o fundație care să se ocupe de problemele traducerilor, de difuzarea și sponsorizarea lor. O fundație care să realizeze relații cu editorii, să acorde burse pentru traducători, să susțină aparițiile de cărți în străinătate ale autorilor români. Valoarea autorilor traduși este foarte importantă, dar la fel de importantă este și finanțarea traducerilor. Fără o finanțare consistentă, scriitorii nu vor fi cunoscuți în afară. Parisul, în momentul de față, este punctul de plecare a literaturii române în toată Europa, în lume. Cărțile lui Cărtărescu, cele ale lui Alexandru Vona, și ale altora, toate au trecut prin Paris și după aceea au fost traduse în limba germană. Ciudat este că, privim spre Paris, ca să vedem autorii români! Aceasta trebuie să se schimbe. O fundație ar avea un cuvânt important de spus în reglementarea unei asemenea situații, în crearea unui curent de promovare a literaturii române în Occident și nu numai.

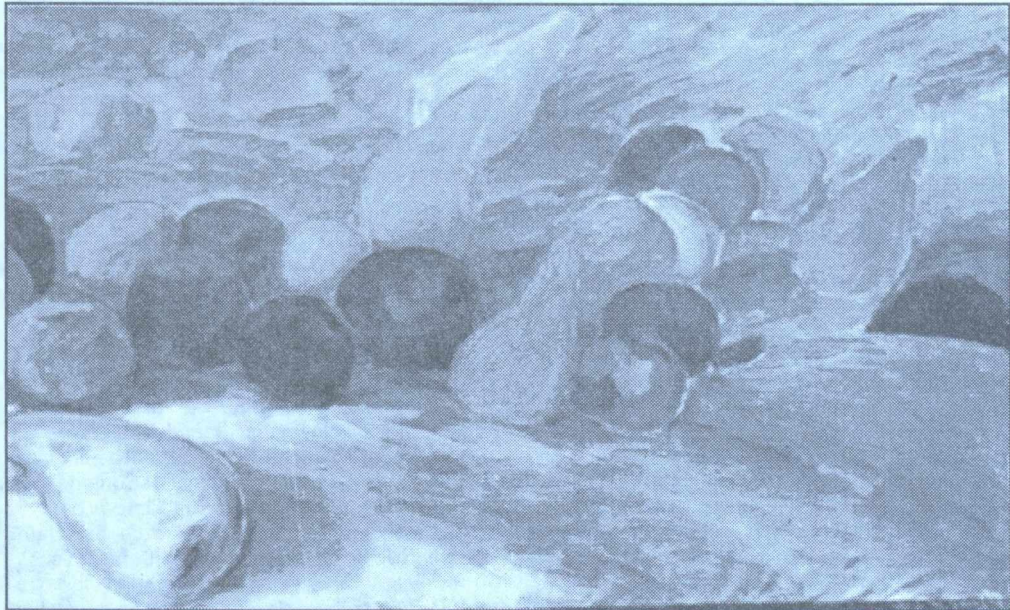
MARCO GUGNO (Italia) :

Foarte mulți dintre traducătorii de literatură română din străinătate sunt confrunțați cu o problemă în aparență banală: procurarea cărților importante care apar în România. După trei decenii de activitate, eu mi-am făcut numeroase relații personale cu scriitorii din țară. În acest mod am reușit să-mi asigur o bibliotecă destul de bogată. Oficial însă, nu știu dacă am primit patruzeci de cărți, și nu pe cele mai importante!

În Italia s-a făcut câte ceva în domeniul traducerilor de poezie, dar o literatură nu trăiește doar prin poezie. Mai ales în ceea ce privește ultimul deceniu, biblioteca mea are foarte multe lipsuri pentru că nu-mi pot face rost de cărți. Și e păcat, fiindcă au apărut opere valoroase, care pot trezi interesul cititorilor din Italia, pot contribui în mod substanțial la creșterea prestigiului literaturii române în lume. Miza este prea importantă pentru ca problema să nu fie luată în serios de către Uniunea Scriitorilor, sau, de ce nu, de către guvernul României.

Anchetă realizată de

OVIDIU DUNĂREANU,
DAN PERSA, SORIN ROȘCA

- Marieta Besu — Fructe (11)

Grupajul liric de mai jos provine, în cea mai mare parte, din manuscrise inedite, aflate la Muzeul Literaturii Române, ca donatie anonimă din anul 1992.

Unele sunt variante ale unor poeme publicate sau nu („Ora fantastică”, „Ne-am născut între spini”), altele sunt fragmente needitate ale altora editate („Inima”, „Bună seara”), iar a treia categorie o constituie dactilogramele originale pregătite pentru tipar, dar netipărite („Toamna”, „Mangalia” etc.).

Se pare că acesta este și ultimul esantion de lirica postumă, semnată, cândva, de Dimitrie Stelaru.

VICTOR CORCHES

cât luna

Cât luna în ipostazele galaxiei,
în portativul de foc al soarelui,
Cât va rămâne în aleea rosie a vânturilor,
Tu esti luna.

inima

Cu mantie de miezul nopții învelit, fără
cămasă,
nu mai semăn a mare —
cersetori pântecosi ies prin colturi,
mă dojenesc, luându-mi dimensiunile
pentru apropiatul sicriu
și nu-mi dau cămasă, doar oglinzi.
Pisicile străvezii îmi bat pieptul
cu tăisuri viclene, după inimă;
of, nu în piept o am —
de jos până la creștet o inimă sunt.

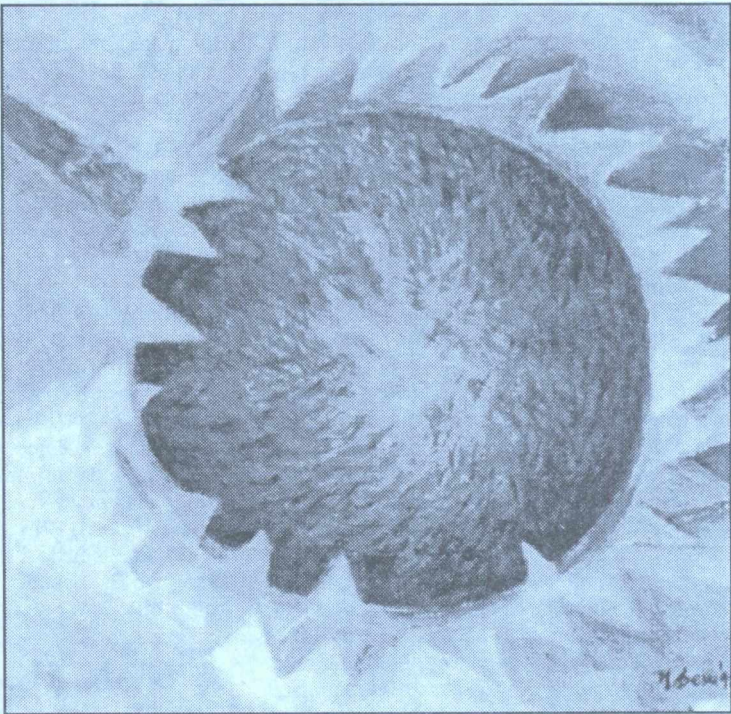
toamnă

Vine printre arbori. Tremură
cineva în el și nu se vede.
Cine să lege ochii lui de pământ?
Din adâncimi nu-l întoarce și e singur
Sub luna schioapă a toamnei din frunze.
O chemare din cer și n-ar mai fi
Decât vânt. Numai un vânt beat și mare.
E singur de tot lângă toamnă,
Lângă bratele ciuמוose și ude ale toamnei.

am fost director

Am fost director la clubul din Bicaz,
Vagonetar la minele Petrila —

• Marieta Besu — Floarea soarelui II

În port — hamal, sudor în Năvodari
Și ziarist mai cu de-a sila.
Aici, acolo, beam o tuică —
Ce gât uscat, încăpător!
Și fără multă chibzuială
Mă îmbătam pentru popor.

flăcările inundau ochii

Flăcările inundau ochii fecioarelor roze —
cu vaste, amplificate apoteoze.
Soarele se rostogolea în plasa pământului

POEME INEDITE

frunze ale trupului

Frunze ale trupului mă înveliti
Nu-mi adunați ochii sub ceată!
mai sunt primăveri cu ploi roditoare
până la multa mea desnădejde.

Încă nu ești foc — și tipi
încă nu ești cedru — și plângi.
Ca o sabie în război te îndoi
și sclipești și mă frângi.

Ca o minge de fotbal.
(Asa ar spune poetul de la *Unu*)

ne-am născut între spini

Poetul alerga fericit
Prea temător, pierdut;
Străzile îi umbreau cântecul —
Pelerinilor, castel pierdut.
Într-un miez de noapte, va crește,
Linistitor, Print al Zorilor.
Fecioarele, fecioarele
(...) Printul Artei plăcerilor.

ora fantastică

Ascuns în inima nopții, căutam dezgolit
Pagina unde Macbeth cobora în moarte
Niciodată sufletul meu n-a fost mai învolburat.

regele

L-am văzut târându-se, încolăcindu-se,
coborând
Imens, ca rădăcinile unui arbore din cer —
Avea sunetul cârtilor arse.
Pe treptele ruginite își turba ochii,
Înapoi umbra străvezie fugea în mister.

bună seara!

.....Chelnerita, acum iese din uz
își domolește neliniștea când predă banii,
sigur un **b** mic fiindcă o asteaptă acasă
bărbatul cu palma de cărămidă și dragoste
(lucrează și visează).
Bărbatul stie când se întoarce iubita și doarme
cu pisica de vată la ceafă,
cu inima caldă așezată în cutia ei de flori
purpuri.

.....

domnule, eu unde merg?

Toamna a ridicat ciuturi uscate
și câmpul plin de sânge
e negru, sânge închegat.

mangalia

Unde-am plecat? Dacă malurile au strigat
Înapoia noastră, nu le-a auzit nimeni, Nici
algele

Nu s-au hrănit din cuvintele noastre
Și noi, disperati pământeni, am început să
plecăm

Fără tobe, fără aur; poate primarul
Care iubea săbiile ne-a ridicat
O săgeată de carton bronzat
În panoplia lui să-si aducă aminte la bătrânețe.

redactorului cărții mele :

faurdsonn

.....
Ai manuscrise, orizont destul,
De litere ești nesătul.
O, sfânt redactor — tragedie
Ti-e editura o măcelărie.

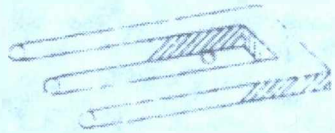
„Era'n amurg, și-ntunecată zarea
scăpa de truda sa pe tot ce-i viu pe-acest
pământ; eu singur fost-am care făceam gătire
ca 'harmat să fiu...” (Dante Alighieri, *Infernul* —
Cântul II)

Iată-mă-ntr-un nod cu noduri și cu semne de-ntrebare, unde rana se deschide, unde dorul doare tare. Iată-mă-ntr-un început, fără dor, fără durut. Detașat să vorbesc despre viață, suflet, om, sacrificiu, trecere, haos, ordine și poate, într-un târziu, despre a învăța să mori. Urc scări de brad, cu praf pe ele, semn că bătrânul nu mai iese pe tărâm. De fapt aceasta e ontognoseologia lui: „Caută-mă cât timp sunt, cunoaște-mă pentru că sunt, căci sunt și totuși e sigur că nu sunt”. Vrei să știi ce e viața, Sloterius?” m-a întrebat într-o seară. Stătuse la Masa Tăcerii, o zi întreagă. Nu citea. Răsfoia prin însemnări, privea spre mare, iscodea cu privirea prin iarbă. Eu pictam. Eram fericit că-i pot sta în apropiere. Încercam să-i prind chipul. Nu știu ce i-am răspuns. Îmi amintesc doar că, de fapt, nici nu-l interesau răspunsurile mele.

Și totuși, nu înțelegeam ce caută bătrânul în acest spațiu al doctorului Rickmann. După un timp mi-am dat seama că e vorba de smerenie (...) *La Nandamo, tofule sunet și culoare, soarele strălucește și natura jubilează spre deosebire de Nandino, versantul nordic, unde umbrele și umezeala pun stăpânire pe lucruri și pe oameni. Doctorul cumpărase insula de la bătrâna Eliza, partea de creastă dintre Nandano și Nandino fiind zona experimentelor lui. Prezența bătrânului pe insulă și la far, în același timp, mă face să cred că-i vorba de tertipurile magicianului, folosind predispoziția mea de-a atinge infinitul și imposibilul și a mă introduce în experimentul de-a atemporalul și dedublarea.*

Eliza nu-mi vorbea niciodată de insula de dincolo de stânci. Iată că printr-o simplă însemnare, chipurile care mai înainte le știam numai după înfățișare, devin transparente. Prin cunoașterea trecutului, putem avea acces spre originea faptelor, a

SCARA LUI ESCHER

monologul

inimii și-a gândului lor. Toate acestea le frământam în cea seară când mă hotărâsem să merg la Amelia Vivi. Ceva-mi spunea că-n scrierea scenariului pe care-l aștepta Harvey de la mine, reușita e pe măsura libertății cu care mă apropii de subiect.

Privesc desenul cu cele șapte personaje și-mi amintesc cuvintele Părintelui Isihastru; „dacă în cuvintele tale nu este iubire, ele vor fi alamă sunătoare și talger care zdrângăne. Cel care trezește în noi înțelegerea, acela trezește și iubirea”. Pornesc pe urmele scriitorului. Privind grupul de personaje, mă scufund în lumea lui Sloterius, tulburată de existența omenească și de obiecte, lume ce mi-a fost ascunsă până acum și împreună cu el mă amestec cu fiintele vii ce se frământă acolo.

Sunt însoțit de o umbră pe care nu o pot defini. O pereche de Ea și El despre care nu știu nimic. (Ar fi impropriu să spun, „El privește în jur”. De aceea, ca-ntr-un izomorfism de spații în care elementele izomorfe se înlocuiesc, formal, unul pe celălalt, spun natural). Privesc în jur și văd obiecte familiare, deși în casa Ameliei nu mai fusesem niciodată. Ea se apropie de mine, mă ia de brat, punându-și capul pe umărul meu. Ca într-un joc, accept gestul, o teamă nelămurită micșorând bucuria întâlnirii cu grupul pe care-l căutam de atâta vreme. Parcă simtindu-mi teama femeia-si apasă buzele pe gura mea. „De ce nu răspunzi?” Nu spun nimic. Bănulesc a fi trimisă de Rickmann. Mă trezesc mărturisind: „Nu vreau să cad pradă ușoară vointei

acestui om”. Ajunseserăm deja pe dig. Ca într-o ceată, încercam să rememorez drumul de la terasă la dig. Nu-mi amintesc nimic din ce se întâmplase cât timp rătăcisem pe cărările de sub măslinii sălbatici, sau pe plaja cu suflet. Din umbra coloanei de lângă dig se apropie Delia. „Cel ce trezește în noi înțelegerea, acela trezește și iubirea”. Recunosc în vocea Deliei ceva din vocea Pamphilei și-a Adelei. „Fereste-te de farmecele Pamphilei” îmi repetă Delia avertismentul Elizei, un râs isteric scuturându-i tot trupul. Apoi, încetând, fără a se mai ascunde sub alte chipuri, acum răsturnându-se de pe trupul meu, îmi aruncă reproșul: „Ai pierdut o lume bogată-n mister și emoții subtile”.

O lumină puternică schimbă decorul în scena cu baldachinul gol, înconjurat de portative goale. Într-un colț, paravanul albastru prin care se vede violoncelul-trup, (trimitere la pictura lui Magrite), în partea opusă, marea oglindă din sala de balet terminată cu arcada spre coridorul ce leagă teatrul de amfiteatru.

Odihnesc pe marele zar al hazardului, refugiat în Raskolnikov, încercând smulgerea din atingerile neatingerilor. Amelia, cu vocea-i caldă și catifelată mă scutură din refugiu. „Lasă omenescul în firea lucrurilor. Personajele sunt fiinte vii care-si sacrifică existența pentru a-ti trece prin fată infinitatea vietii. Important este să știi să intri și să ieși la timp în viața și din viața personajului”. Un gest complicitar între ea și doctor îmi dă de înțeles că-i o reluare a încercării de a mă transforma în

personaj. Pentru a-i lăsa să creadă că au reușit parțial, îmi reiau monologul: „Iată-mă-ntr-un nod cu noduri și cu semne de-ntrebare, unde rana se deschide, unde dorul doare tare. Iată-mă-ntr-un început, fără dor, fără durut. Detașat să vorbesc despre viață, suflet, om, sacrificiu, trecere, haos, ordine și poate, într-un târziu, despre a învăța să mori. Urc scări de brad, cu praf pe ele...”.

„Priviți fiintele vii, ascultați-le vorbele, scrutați-le fetele și în special privirea și nu vă lăsați furati de văicăreli. Credeti că numai voi aveți gânduri și dorințe? În personaje trăiesc toate patimile voastre”. Un interval cu scrisori vine să-mi dea răgazul necesar umbrei spre a uni două spaime într-o singură ieșire. Vine clipa despărțirii, mă găsește risipit într-un dor cu vrerea frântă, îngustări și-n jupuit. Las cântarea dezvelită și plutirea, într-o pană, și mă strâng într-o privire dintr-o rană...

Domnule doctor, întrucât realitatea este cea pe care o sesizează și Buzura în ultima sa carte „Recviem pentru mizerii și bestii”, voi folosi limbajul metaforic din punctul ce poartă denumirea „Oglinda lui Perseu” (e vorba de artificii găsit de Perseu pentru a învinge gorgona Meduza, cea cu serpi în cap — fiecare cu vicienia și otravului — cu puterea de a nimici pe cel ce-i vedea fata), conjugat armonic, pe Scara lui Escher, fată de momentul revoluției.

În filosofia mea, realitatea poate fi strânsă în sfera punctelor (R), (P), (Q) și (D) făcând trimitere la planul complex în proiectie stereografică cu aceasta, în concordanță cu modelul creationist, cu părțile sale văzute și cele nevăzute. (...) [Prin (...)] fac semn că tema se dezvoltă de fiecare din noi, după cum îi sunt de libere gândul, sufletul și spiritul. Eu, de exemplu, continui cu relația discret-continuu precum și cu cea mai simplă teoremă de densitate (a raționalelor în R...). (impopovici@io.imc.ro)

IOAN-MIRCEA POPOVICI

Al doilea volum al poetului Sorin Rosca, **Sezonul indiferenței** (Editura „Ex Ponto”, Constanța 1999), e alcătuit din poezii ce exprimă cel puțin trei tendințe ce se întretes.

Cea a poeziei eterate, în care conținutul, ca în poezia onirică, este redus la minim, în favoarea imaginii și, aici, a metaforei (căci poetul nu pare să dovedească vreo apropiere de onirism). Cea a „secvențelor haiku”, de altfel acestea făcând uneori și un grupaj aparte, de tertete remarcabile prin puterea lor de surprindere în general a relației dintre un element etern sau absolut și altul lumesc, al frumosului încântător și efemer, relevat de primul: „Liniste încât / pe celălalt continent / se-aud greierii”. Și, în fine, al treilea filon este cel în care poezia „eterată” e pătrunsă de ecourile existenței cotidiene și ale mundanului. Acestea trei se împletesc la Sorin Rosca pentru a născă poezia. Avântul liric tinde să teasă imagini inspirate (inspirație propovăduită de Nichita Stănescu), în vreme ce o stare de nemulțumire și disconfort stărnește ecouri din lumea reală. Dar e o stare ce nu conține un sentiment, știu eu, ca acela al perisabilității de pildă, pentru a căpăta profunzime. Poeziile se încarcă astfel de o tensiune ce se născă la confluența dintre lirismul înfocat și metaforic, și tonul reținut, atunci când pătrund sugestiile existenței de zi cu zi. O tensiune între un conținut cosmicizant al versurilor și altul din imediata noastră apropiere, lipsit de puterea de a semnifica și care închide porțile cosmosului. Miracolul se înfăptuiește însă uneori și, ca în *Poem pe culmea neliniștii*, captivitatea „în cutia de sticlă a zilei, / cu urbea sireată-n spinare”, e desfăcată de puterea de a vedea a poetului, puterea de a-și vedea poezia, din alt loc decât cel mundan (poemele „văzute-n lumina sânilor tăi / și-n perfect echilibru / cu vuietul mării”) și de puterea cuvintelor (ce sunt o altă lume), de a institui, în mundan, o vrajă, o taină și o pace jucăusă. Spre această vrajă și taină și pace tinde poetul, spre o pătrundere într-un univers absolutamente fără legătură cu mundanul, dar sentimentul că „dosare ale unui timp vinovat / sunt zilele mele”, declanșează o mirifică așteptare: „încă-ti aștept ivirea / poezie, / sâmbure împrevizibil al cerului”. Și iată-i miraculoasa întrupare în poemul *Celice deré*: „poemul acesta coboară într-o zi / printre două ploii / răsucite pe-o oră / sub pliscul verii / ... / I-am fost cuib. / Iată-l acum întrupându-se / și de abur venind peste lume, / cât să-ți privești copilăria / ascunsă-ntr-o clipă / de închinăciune”.

Eul liric este, în poezia lui Sorin Rosca, eminent pasiv. Poezia coboară asupra lui, mundanul își trimite asupra lui efluvii. El nu caută Graalul și nu aspiră la nici o schimbare în ordinea lumii. Spre deosebire, de pildă, de Radu Petrescu, al cărui eu liric puternic și activ, era dominat de conștiința contiguității între imagine și expresia ei (conștiință estetică), imagine extrasă din lume și plasticizată de cuvânt, la Sorin Rosca pasivitatea eului liric face ca imaginea și expresia ei să rămână rod, prima a revelației, cealaltă a inspirației. Însă în pasivitatea sa, ce așteaptă tășnirea viziunii din sinele poetic — așa cum în mit procedează Brahma —, el rămâne ca un martor solitar și perfect demn, însă fără a rosti ca Zeul adevărul despre și a-i statornici soarta făptuirii ce din viziune s-a întrupat.

Citită cu atenție, și făcând abstracție de versurile care sugerează simple nemulțumiri lumesti, descoperi cum poeziile volumului **Sezonul indiferenței** suscită nebănuite frumuseți. Imaginea poeziei în poemele lui Sorin Rosca are atributele „transcendentalului care coboară” blagian. Universul e un tot al reveriei, atunci când se confundă cu sinele poetului, iar când nu, e nesfârșitul indiferenței astrale, strâpuns și dezintegrat nu de „coaja uscată a unui vers”, ci de o „femeie pustiitoare” — simbol al vieții, principiu vital.

Desigur, revelația și inspirația poetică (se pot acestea închipui ca „metodă”?), nu poate să rămână în afara conștiinței artistice: atât revelația, cât și inspirația sunt, când e vorba de a scrie cu acest suport poezie, rod al unei creații spirituale, rod ce se pârguiește în urma unor căutări, căutări ale unui „ce” intuit sau chiar constientizat, intuiție sau constientizare care exprimă simțul poetic. În acest sens, modul în care Sorin Rosca

SEZONUL INDIFERENȚEI

de SORIN ROSCA

abordează poezia, e unul care cere o nesfârșită dăruire pentru a crea, înainte de a scrie poezie, substratul de spiritualitate necesar. Dăruirea devine garanția reușitei. Primele două volume ale poetului dovedesc că acest drum e bătut cu mîgălă de Sorin Rosca.

DAN PERSA

Sezonul indiferenței, noul volum de poezie sub semnătura lui Sorin Rosca, poartă amprenta unei lumi clădite pe contraste de idei și trăiri, pe opoziția între realul cu coțtur exact și imaginar.

Stăpânite cu abilitate, cuvintele se regroupează într-o nouă arhitectură poetică de „lume într-un picior / cu ochi de viezure / și tentacule apucătoare...”, de „lume ghimpoasă / rostogolită / printre salcâmi de neliniste”, lume de care poetul se lasă trăit cu voluptate.

Citatul din Jorge Luis Borges ales de Sorin Rosca pentru a fi motto-ul cărții face referință la trecerea prin foc a sufletului devenit el însuși flacăra arzând, la timpul-tigru care sfâșie pe cel devenit el însuși tigrul.

Poetul mînuind cuvântul se converteste în cuvânt; ființa întoarsă către sine își redescoperă adevărul chip: „Decât toate graiurile / mai adânc îi era ochiul, / aripa / nerăbdătoare / sub pielea-i strămtă // Nici n-ai fizis că e carne asemenea / rătăcindu-si clipele printre noi, / ci adierea cuvântului / pornit să vindece” (Petru).

Cele două cicluri de poeme în care se divizează cartea sunt *Soaptă de pulbere* și respectiv *Stele de pîslă*. Cu toate acestea poezia lui Sorin Rosca este foarte dificil de grupat în funcție de tematică, e unică ideatic.

Motivele comune se regăsesc în foarte diferite ipostaze.

Erosul din *Amintirea ta, Clipă, Soaptă de pulbere* ori *Doar tu, doar eu se „complică”* cu ideea de angoasă, de tristete, de singurătate. Imaginile poetice sunt însă foarte frumoase: „Pe coapsa ta cobor la vânătoare / la fel de vinovat cum / zâmbetul pruncului / pe o colină din rai, // noaptea-i lupoaică / prinsă-n latul iernii, / prin colțuri de odaie trec corăbii / și-n ochii tăi doar viscole de fluturi, / o clipă / cât împărăția lunii mai” (Clipă).

Nelinistea și indiferența nu sunt pentru Sorin Rosca decât două fete ale aceleiași trăiri, mereu alternând, mereu înfruntându-se. Trecut prin vîmile timpului iute curgător, eul e într-o continuă metamorfoză; nu există salvare, nu există liman de care să te agăți spre a te opri fie și numai pentru un ceas din această inexorabilă curgere.

Imaginile mării, ale peisajului dobrogean, ale orașului sunt învăluite în aceeași notă de mister al lumii cu care Sorin Rosca ne-a obisnuit în toate poemele sale. În *Arheolog în periferiile cerului*, coborârea în abisuri devine, în fapt, urcușul către esențele universului: „Mă strecoar câteodată în mare / ascuns în sămînta închipuirii, / cobor prin venele ei / până-n periferiile cerului / mai transparente decât pielea de înger; // departe de ură și dragoste, / marea nu așteaptă pe nimeni / și nu se grăbește, / marea nu are timp // Singura întrebare am devenit eu, / nebunul din sămînta închipuirii / răscolind prundisul cerului / după cioburi de zei / și stele cu toate de amforă”.

Exceptionale imagini poetice se regăsesc și în *Stele de pîslă*, o grupare de versuri ce ar putea fi la rîndu-i emblematică pentru întregul volum. Sorin Rosca se lasă dominat de metaforă cu înțelepciunea celui care înțelege forța ascunsă a cuvîntului poetic; vorba, „glonțul perfid”, se strecoară vesnic în suflet, transformînd creatorul, fără voia lui, în armă.

Semnul puterii cuvîntului schimbă fata lumii dăruindu-i lumină.

Tristetile, chinul neliniștii, indiferența, toropeala unei vieți mereu aceeași sunt substanța unei „boli” a eului care se simte apăsător. Posibila evadare în dragoste, în amintire sau în poveste sparge tiparul existențial și converteste individul în visător: „Caut uneori / pepite neoromantice / prin iarba hipnotizată de locomotive cu abur; // atunci de regulă apari tu / într-un halou de lumină simplă / ca într-o pînză de in pîlpătoare // ... tăcerea ta e mai înaltă decât linistea / înghesuită-n Carul Mare, / felina unui zeu boem / ți-se alintă pe buze și ei / spun că-i doar surâsul infantei / uitat pe o bancă...” (Reîntoarcere în poveste).

Dându-i-se harul poeziei, Sorin Rosca, „negustor de clipe rare”, conform unei proprii expresii, face din „lumeasca, păcătoasă apucătură a scrisului” o rafinată artă și volumul **Sezonul indiferenței** dovedește aceasta cu prisosință.

O mențiune specială se cuvine editurii „Ex Ponto” din Constanța pentru remarcabilele condiții grafice, cât și ilustrațiile foarte sugestive semnate de artistul plastic Constantin Grigoriu.

CORINA APOSTOLEANU

• Marieta Besu — Vase antice IV

boema se mută pe Internet ?

Orașul este simbolul epocii în care trăim. El nu mai este doar un târg, în sensul propriu, ci mai ales un loc de întâlnire. În centru, atât la Constanța, cât și la București, câteva cafenele sunt locurile preferate de cei care, într-o lume robită schimburilor materiale, se mai încumetă să schimbe idei. Iar istoria cafenelelor, mai mult sau mai puțin literare, coincide, atât în lumea noastră balcanică, dar și la Paris sau aiurea, cu istoria culturii.

Azi, computerele trec dincolo de barierele birourilor și își găsesc locul într-o uriasă cyber-cafenea, jucând rolul spațiului de întâlnire și dezbateră a ideilor.

Și pe cine întâlneai și mai întâlnești azi prin cafenele? O specie mereu pe cale de dispariție și mereu vie, boema. Sunt bani, supraviețuiește, nu sunt bani, se subțiază până când doar cei mai înrâncenați adepți rămân pe baricade, căci boemii și, mai ales, proaspăt îmbogățiții, au simțit mereu o atracție reciprocă. De la cine primește mai ușor bani de buzunar boemul, dacă nu de la noul capitalist, a cărui dărnicie este dirijată de dorința identificării cu un stil de viață pe care l-a cunoscut din tele-novele?

Iar dorința de a fi văzut în compania unui personaj celebru (mda, vorbește lumea despre el, e scriitor, sau pictor, sau așa ceva...), de a fi răsfățat cu vorbe de duh (dom'le, destept mai este și te face să râzi), este irezistibilă.

Computerele și Internetul își au originea într-o lume privilegiată, guvern, universități bogate, mari companii. Azi însă, sunt accesibile oricui, iar îndemânarea necesară pentru redactarea unui text, pentru utilizarea corespondenței electronice, pentru navigarea pe Internet, sau chiar pentru publicarea în format html a lucrărilor proprii este comună.

Așa cum contactul între bani și boemă în cafenea permitea unora să beneficieze de informație sau de divertisment, iar celorlalți de mijloacele de existență, așa Internetul permite noii boeme să depășească barierele sociale, politice și economice, iar noilor îmbogățiți care, cu sau fără voia lor, întrețin infrastructura necesară, să aibă acces la extravagantele dueluri de idei care au loc pe web.

Cyber-cafeneaua a devenit noul mediu pentru interacțiunea socială. Pe servere care își oferă serviciile gratuit, și nu reușesc să-și acopere cheltuielile decât după mai bine de un an de zile, și nici atunci nu au beneficii, scriitori, artiști, misionari ai celor mai ciudate idei, ziaristi mult prea acizi pentru hîrtia tipărită, își dau întâlnire.

Nici unul dintre ei nu ar avea bani suficienți ca să-și publice opera în regie proprie, dar cineva a avut grijă să le ofere mijloacele de supraviețuire intelectuală, dacă nu și materială.

Boema se mută, cel puțin în parte, pe Internet. Cafenelele sunt înlocuite de serverele puse la dispoziție de noii îmbogățiți. Nu mai există bariere geografice, nu mai există vreme bună sau rea.

VLAD T. POPESCU

CĂRȚI APĂRUTE:

LITERATURĂ

- **Poezia română după proletcultism** de Constantin Abăluță. Antologie. 2 volume. 1200 p. Prefată: Eugen Negrici
- **Corabia de fildes** de Ovidiu Dunăreanu și Victor Corches. (Colecția „Restituirii”). Antologie cu prezentări critice, note biobibliografice cuprinzând sase poeți uitați: Alexandru Gherghel, Dumitru Olariu, Dimitrie Batova, Liuben Dumitru, Vasile Culică, Boris Desliu
- **Îată-mă** de Eugenia Vâjia. Versuri. 92 p.
- **Iubirea mea, floare nomadă** de Vasile Gavrilescu. Roman. 250 p.
- **Hotarul singurătății** de Vasile Mizdrea. Roman. 185 p.

ESEU-MEMORIALISTICĂ

- **Odiseea editării poeziilor lui Eminescu în prima sută de ani 1884-1984** de Pericle Martinescu. 210 p.
- **Rezistența anticomunistă din Dobrogea** de Constantin Ionașcu. 595 p.
- **Memorii Ghetsimanice** de Nicolae Caratană. Editie îngrijită și cuvânt înainte de Vasile Dimaca. 585 p.
- **Rușii — istoria culturii și civilizației — sec. XI-XVII** de Stefan N.Popa. 250 p.

ȘTIINȚĂ

- **Fundamentele psihologiei sociale** de Pantelimon Golu. 332 p.
- **Curs de drept civil** de Jurcă Constantin, Calafus Sorin, Căzănel Maria, Budas Diana. 276 p.
- **Berkeley Preliminary Exams** de Constantin Costara și Dumitru Popa. Culegere de probleme de matematică. 170 p.
- **Elemente de strategie maritimă** de Viceamiral (r) Constantin Iordache. 222 p.
- **Carta verde a județului Constanța**. (Lucrare apărută sub egida Consiliului Județean). 300 p.
- **Morfofiziologia cavității bucale** de dr. Ileana Ion, 170 p.
- **Marea o vastă farmacie** de dr. Sabin Ivan. 225 p.
- **Cultura ciupercilor comestibile și producerea miceliului** de dr. ing. Ioana Tudor. 200 p.

CĂRȚI ÎN CURS DE APARIȚIE:

LITERATURĂ

- **Provocări imergente** de Nicolae Motoc. Poeme. 400 p.
- **Zăpodie** de Florin Slapac. Poem. Editia a doua revăzută și adăugită. 110 p.

ESEU-MEMORIALISTICĂ

- **Calendarul meu** de Radu Gyr. Ediția a doua, îngrijită, cu o prezentare biobibliografică de prof. Ioan Popisteanu. 270 p.
- **Istoria personală** de Vasile Gavrilescu. Jurnal. 200 p.
- **Dictionar român-latin de citate biblice** de Ștefan Cucu și Teodor Cucu. 200 p.

ȘTIINȚĂ-ARTĂ

- **Sănătatea optimă — ciclul vieții** de Marin Gh.Ciobanu. Vol. I. 260 p.
- **Ambarcatiuni** de Ovidiu Ionescu. Editie îngrijită și prefată de prof. Ioan Popisteanu. 250 p.
- **Ex libris** de Emil Bologa. Editie bibliofilă. Prefată de Ioan Popisteanu. 150 p.

PUBLICAȚII PERIODICE

- **Revista Română de Drept Maritim** nr. 2 / 2000. Director: Ioan Popisteanu; redactor sef: Marin Voicu; secretar de redacție: Maria Verioti.

nu un templu, ci o ipoteză

Mă topesc în flăcări — dialoguri cu eminescologi din lume este volumul ce face parte din ambițiosul proiect cultural de a restitui publicului un corpus de texte Eminescu „despre” Eminescu.

Cele zece volume acoperă memorialistica, traducerile, exegezele din spații culturale *atinse* din întreaga activitate a poetului.

Seriozitatea acestui demers este demonstrată și de specialiștii care au întreprins alcătuirea corpusului Eminescu — amintim câteva nume: Mihai Cimpoi, Romul Munteanu, Eugen Simion, Dan Grigorescu.

Volumul VIII cuprinde dialoguri realizate de acad. Mihai Cimpoi (34 de studii/interviuri și patru intervenții ale coordonatorului de texte).

Importanța lucrării este consolidată și de faptul că cei treizeci și sase (mai mult sau mai puțin) experți în studiul operei eminesciene creează o imaginea serioasă a unor oameni de cultură interesați de diferite aspecte propuse de textele lui Eminescu.

Este dificil să selectăm câteva nume care semnează în acest volum, totuși lectorul interesat de o perspectivă de ansamblu va găsi în acest proiect un instrument serios de analiză.

Diversele titluri anunță un Eminescu privit prin prisma istorică, lingvistică, psihologică, filosofică, literară; spațiile lingvistice acoperite prin traduceri din poezie, proză, publicistică oferă o imagine mozaică, dar bine construită, a unui singur nume.

Eugen Simion deschide seria acestor interviuri printr-o analiză a fenomenului Eminescu, discutând problema restituirilor, problema negației și a eminescologiei. Volumul continuă problematizând traductologia și problema analizei textelor eminesciene în alte limbi.

Mihai Drăgănescu aminteste eseurile sale de pe poziția filosofului științei, iar studiul/interviu al lui Ilie Bădescu impresionează prin deschiderea ontologică, sociologică și mitopoetică. Gândirea sociologică modernă se aplică pe manuscritele lui Eminescu (a se vedea mai cu seamă textele politice).

Victor Crăciun străbate traseul „geografic” al peregrinărilor creatoare plecând de la punctul zero — Ipotezi — și încheind cu monumentele dedicate poetului — drum spre semnul cunoașterii.

Ideea de nationalism, de viață particulară a omului Eminescu, modelul cultural, integrarea sistemului său de gândire în cel filosofic german, desăvârșesc o figură complexă și clasicizantă.

Adrian Marino îi analizează textele lui Eminescu în paralel cu cele ale lui Macedonski, propunând puncte de exegeză între eul poetic eminescian și cel simbolist. Perspectiva sa de ansamblu pregătește realitățile culturale românești integrate deja într-o imagine occidentală (până la Mircea Eliade), dar mai puțin asimilate în această cultură.

O analiză a acestei lucrări ar fi un act lipsit de modestie din partea oricărui critic; ea propune o constituire a diverselor posibile lecturi, a textelor și impactului eminescian cu un public divers.

Se ridică nu un templu, ci o ipoteză cât mai aproape de ceea ce a reușit Eminescu într-un timp real prea scurt.

În ideea că lectorul interesat va uza acest volum, îi vom prezenta pe cei care semnează: Eugen Simion, Michel Steriade (Belgia), Gheorghe Bulgăr, Suren Kolangian (SUA), Constantin Cublesan, Solomon Marcus, Stanislav Semcinski (Ucraina), Mihai Drăgănescu, Ilie Bădescu, Victor Crăciun, Tudor Nedelcea, N. Georgescu, Lucian Boz (Australia), Kopi Kycyku (Albania), Ion Milos (Suedia), Klaus Heitmann (Germania), Ovidius Vuia (Germania), Adrian Marino, Victor Ivanovici (Grecia), Alexandru Zub, Ilia Konev (Bulgaria), Nicu Horodniceanu (Israel), Dumitru Tiutiuca, Mihai Ungheanu, Marin Mincu, Aurelia Rusu (Franta), Ion Buzas, Ion și Mircea Iltu, Xu Wende (China), Helmuth Frisch (Germania), Rumina L.Stanceva (Bulgaria), George Anca, Rosa del Conte, Svetlana Paleologu-Matta și Mihai Cimpoi.

ce-ai făcut în noaptea sfântului bartolomeu?

După debutul de la *Tribuna* (1962), Nicolae Prelipceanu a continuat tentarea actului poetic cu texte publicate în reviste sau volume la edituri prestigioase („Dacia”, „Cartea Românească”) corelând activitatea de publicist, redactor la diferite publicații literare. Premiat de Uniunea Scriitorilor, Nicolae Prelipceanu a confirmat impactul puternic pe care l-a avut asupra lectorului de poezie, încă de la primele poeme.

Ce-ai făcut în noaptea Sfântului Bartolomeu este o antologie de autor, ce include texte din volumele **Turnul înclinat** (1966), **Antu** (1968), **13 iluzii** (1971), **Arheopterix** (1973) și celelalte până la **Binemuritorul** (1996).

Din punct de vedere temporal străbate aproape patru decenii ce au însemnat pentru eul liric o

transgresare a generației '60, reușind să reziste poetic și generației '90 din care nu-l putem exclude.

Această trecere între / printre generații consolidează evoluția actului poetic și modelarea lui prin asimilarea celorlalte sisteme propuse de G.Bacovia și Nichita Stănescu, așa cum sesiza Eugen Negrici în postfata volumului **Binemuritorul** (1996).

Primele texte selectate din volumul **Turnul înclinat** implică ideea de cunoaștere; sarpele este elementul mator al declanșării ontologice la nivel poetic. Moartea și ea dovedește nostalgia drumului spre altceva, spre necunoscutul care atrage. Simbolist ea se definește în raport cu iubirea — cunoașterea prin neîntâlnă și eros.

Antu (1968) — se îndepărtează de baladele, romantismul lui Minulescu, apropiindu-se de „Elegiile” lui Nichita. Cerul, vânătoarea de îngeri, moartea ca punct terminus, reprezintă închiderea eului poetic, scufundarea în abisul inconștientului. Aceste elemente se continuă în ciclul **13 iluzii** (1971).

Căutarea continuă, devenită obsesie, se încheie; poetul înaintează **Până aici**, sugerând o altă coordonată ontologică descoperită cu uimire în drumul său inițiativ — dorul blagian. Acea nostalgie a departelui de care vorbea Edgar Papu, sesizabilă în lirica eminesciană, este simțită acut și în **Focuri depărtate**. Eul liric are nevoie de repere și acestea sunt salcâmul, dulcele, noaptea, impuse deja de Eminescu și Blaga.

Prea dificilă ar fi o analiză fără raportări la sisteme poetice înrădăcinate în cultura genetică a acestui spațiu. Blagianismul îl urmărește pe Nicolae Prelipceanu în volumul **Întrebați fumul** (1975), Schreier-ul expresionist, clasicizat prin autorul Marelui anonim, este conștientizat în poemul **La primul strigăt**. Apare însă și primul semn de transformare a cuvântului în obiect liric — „Despre dorința de a scrie...”.

Realul devine coordonata greu tangibilă, retragerea în text fiind din ce în ce mai clară, se sondează adâncimile umane.

Străinul, Mefisto, Nemuritorul sunt ipostaze masculine pregnante ale liricii lui N. Prelipceanu.

Ciclul **De neatins de neatins** (1978) suferă de refuzul diferitelor instanțe pe care le invocă: pasărea Phoenix (nostalgia renasterii), Maria Magdalena (nostalgia păcatului), Noaptea Sfântului Bartolomeu (nostalgia purificării prin omor). Nici una nu este suficientă, totală, în permanenta încercare de auto-cunoaștere.

Jurnal de noapte (1980) schimbă paradigma poetică, asimilind tehnici și metode specifice optecistilor. Jocurile de cuvinte, aspectul formal, capătă o importanță mai mare; se sesizează delimitarea semnificat / semnificant, se pune accentul chiar pe aspectul pragmatic al poemelor. Motivele sunt însă prelungite într-un alt fel de materializare (moartea, timpul, limita, cunoașterea).

Imaginea capătă materialitate, se ironizează, își construiește semibiografia, se confundă cu eul liric conștientizat și transformat în text literar.

Nicolae Prelipceanu cochetează chiar cu textualismul și autotextualizarea (**O noapte, Asteaptă**). Realul devine sursă a scriiturii; este închis în cuvinte până la ultimul fonem.

Mașina de uitat (1990) înaintează spre nouăzeciști prin încheierea etapei anterioare. Se acutizează amprenta realului, textul este carne și sânge, e organic și transformabil. Procedul în scrierea cuvintelor pe hârtie cu sânge reprezintă o auto-închidere a eului: „și un suflet / scriindu-și numele...”.

Volumul **Binecuvântare** (1996) — jurnal, autobiografie scripturală — încheie traseul inițiativ al poetului (găsind mărci ale acestei voite închideri: ochi închisi, secret, singuri, orbi, privirea ca mijloc de trecere spre sine, etc.).

Textele poetului sunt mai puțin încadrabile, mai puțin conformiste. Se declanșează deschiderea totală prin închidere, prin moarte a eului liric. Ultimul text selectat propune lecturii o poezie „matură”, aproape de desăvârșirea scriiturii prin reflectarea sinelui în imagine, sunet și cuvânt.

Nelineștea dispare prin apropierea de pragul ultim al înțelegerii umane: moartea. Aceasta este salvarea unui eu poetic hârtuit în diferite etape lirice, care, poate, prin această antologie, își găsește identitatea.

LENA LAZĂR

ion creangă și lumea în care a trăit

Printre cei poposiți la Iași să respire cultură cu ocazia „Zilelor revistei *Convorbiri literare*”, trei scriitori tomitani, prozatorul Constantin Novac, poetul Sorin Rosca și semnatarul rândurilor de față cu rol în triumviratul ad-hoc de critic, am urcat într-o dimineață ploioasă de aprilie Dealul Ticăului să vedem Bojdeuca lui Creangă. Furați realmente de frumusețea locului, a arhitecturii și al culturii pe care leșenii îl au pentru trecutul spiritual al urbei lor, dovadă plăcile memoriale care înobilează aproape fiecare clădire, am depășit cu mult altitudinea căsutei ce adăposteste duhul magicianului de la Humulești, ca și cum subconștientul nostru ne îmboldea să tot urcăm până deasupra ploii, spre un paradis care cu siguranță că se află deasupra capitalei Moldovei, să-i cerem povestitorului permisiunea de a-i tulbura amintirile terestre. Ne-a dat-o pe semne, prin vorba domoală a câtorva localnici

care doar că nu s-au oferit să ne călăuzească, parcă mândri că pot arunca niste vreascuri în vatra memoriei locului în care te dezbari ca printr-o vrajă de sentimentul că mânăirea unui condei ar fi numai o treabă hărăzită zădărnicii. În curtea bojdeucii, prevenit parcă de duhul ocrotitor al nemuritorului povestarii, ne aștepta un om cu privire iscoditoare reglată în egală măsură pe descifrarea de documente și de suflete, cărturar ce-si intuiește dintr-o singură ocheadă confratele într-o trudă literară, dovadă că dialogul s-a înfiripat de îndată cu sentimentul stenic precum că ne-am fi cunoscut de când lumea. Cu scuzele de rigoare că nu are mai multe exemplare să ne ofere, Constantin Parasca, căci de el e vorba, l-a trimis, prin noi, lui Nicolae Rotund ultima sa apariție editorială, **Ion Creangă și lumea în care a trăit** (Ed. „Sagittarius libris”, Iași, 1999) o carte greu încadrabilă într-o formulă consacrată (monografie, colecție de documente, dicționar, roman etc.), o carte tulburătoare tocmai prin atipismul ei hibrid în sensul cel mai bun al cuvântului, reușind să recupereze în doar două sute și ceva de pagini de format nu prea mare, cu o meticulozitate de invidiat, cea mai răscolitoare etapă a devenirii culturii românești din veacul trecut, așa zisa epocă a marilor clasici, raportată neîncetat la piscurile literaturii universale ale vremii. Înainte de a fi fost scriitor, Ion Creangă e personaj, antonomazat în fel și chip de confrății invidioși pe succesele sale, „confrati” ce-l urmăresc ca niste Erinii întreaga sa viață. Destinul hârlui artist e unul tragic (fuga soției, destituirea din rândurile clerului și ale institutorilor, moartea celor dragi, boala, lipsurile materiale, singurătatea resimțită acut după plecarea lui Eminescu la București) și-n cazul acesta „hătrosenia” operei sale apare ca o compensație, în planul imaginarului, la întregul convoi de suferințe care, în realitatea propriu-zisă, civilă, s-au abătut asupra lui. Acribicul exeget se opreste cu smerenie asupra începuturilor literare ale genialului său înaintas a cărui memorie o „vestalizează” de peste mai bine de un sfert de veac și află acest început în scrisorile lui Creangă către familie, în poezioarele și pildele de prin manuale, întocmite de învățătorii ieșeni în care viitorul părinte al lui *Harap Alb* își are mereu locul său de *primus inter pares*, în autografele pe cărțile pe care le cumpăra cu patimă de bibliofil, în câteva articole din presa ieșeană a vremii, ca și în numeroase scrieri cu caracter oficial (plângeri către primărie, memorii spre a se reveni asupra calomniilor și nedreptăților ce l-au lovit cel mai adesea într-un chip strigător la ceruri de absurd etc.).

Cartea aceasta semnată de cel ce în primii ani de după Revoluție a avut inițiativa declanșării formalităților de reabilitare post mortem a diaconului Ion Creanga și de reprimire a lui în rândul clericilor trebuie citită ca un poem al devenirii noastre culturale, precum și ca un model de piosenie cărturărească ori de însuflețire și de umanizare a unor date ce revărsă fosforescent-associativ trecutul peste prezent și ne vindecă de solitudine și alienare.

fire de lut

Vasile Selaru, autor al cărții de versuri **Fire de lut** (Ed. „Orientul latin”, Brașov, 1999) s-a exersat până acum mai în toate genurile literare: poezie, proză, teatru, publicistică.

Poezia sa e una nutrită livresc, alimentată prin filoane intertextualiste vizibile îndeosebi la nivel epigrafic (N. Crainic, René Char, Ammianus Marcellinus, S. Kirkegaard, Edgar Lee Masters etc.). El știe că trecerea în poezie îi implică fără jumătăți de măsură ființa și, ca atare, nu-si drămuiește deloc combustia întru ea, moartea textualizatoare adică: „Arbore / învăț-mă cum se moare / prin toate frunzele tale” (*Rugă*). Numai o astfel de săvârșire din viață poate fi urmată de multiplicată și reiterată epifanie: „Tu, oricine ai fi / ai să mă naști / ori de câte ori vei citi / poezii / în ele îngerul tău / se va odihni” (*Tu, oricine vești, când citești poezii*). Asa stând lucrurile, moartea îi apare ca o stare de spirit a vieții și deci nu mai are de ce să-l înspăimânte: sufletul scapă din orice ambuscadă, asemenea soarelui din năvodul tras de pescar. Nu putine sunt în acest volum piesele care se constituie ca laude aduse cântecului, poeziei și cuvântului, toate având un aer de colind vehiculat de ninsoare purificatoare, adevărate libatii în apele adevărului, formele neputând fi nicicând separate de esența materiei, cu condiția ca mintea omenească să nu distrugă, prin exces de cunoaștere, miracolul total al firii înconjurătoare: „Piatra și sământa din interiorul ei / există deoarece eu nu-mi doresc să știu totul” (*Totul*). Mult mai fertilă, din punct de vedere poetic, e ipoteza venirii pe lume a omului ce se zbate să-si asume destinul, deși cel mai adesea constată că acesta îi e atribuit de forte mai presus de voința lui, poezia apărând ca fruct al acestui conflict ontologic capital (v. *Am fost pedepsit să ajung poem*). Lamura ființei pare a fi rostirea, nasterea poetului înfinindu-se cu fiecare trecere în logos, chiar dacă vorba implică păcatul „ochiului liber”, acest pui de vultur luând în stăpânire prin actul văzului, mai acut decât celelalte simțuri, universul (v. *Nu are nici un sens împotrivirea*). Suprematia simțului vizual e conferită de impactul autoreflexivității recuperator-narcisiste, oglinda identificându-se cu ochiul de fântână amniotică în care se zămislește, mântuitor, fictionalul: „Mă macină gândul de-a mă privi, / de-a ști cum arăt / de fiecare dată pe fata mea este un alt chip / Poate ar trebui să mă oglindesc într-un vers / emotia acestuia să fiu eu / între somn și

veghe gândurile mi se prefac în arc / precum cel încordat în cupola de piatră / punctul unghi e chipul meu / unit cu toate elementele lumii / după o vreme mă restitui fiecărui element în parte / egal precum am fost / nici înlăuntru, nici în afară / eu sunt pe-aici pe undeva / când de privit și când de hrană" (*Eu sunt când de privit și când de hrană*). Virtuti asemănătoare are, în aceeași ordine de idei, azul care, și el, poate dispersa timpul; poetul aude și azi caii nechezând la poarta Troiei, strigătul ancestral din varul peretilor, ori lătratul înspăimântat al aerului în nopțile de Sânziene, ceea ce rimează, în fond, cu o altă modalitate de a „vedea idei”.

Fire de lut recomandă un poet cu conștiința băntuită de întrebări rostuitoare pe tot intervalul vremelnice dintre pământul nașterii și al morții.

mănușa din vitrină

Subtitlul **Mănușa din vitrină** (Colecția de poezie arevistei „Orfeu”, Ed. „Ambasador”, Târgu-Mureș, 2000), temerarii și binecunoscuții poeți Zen, Radu Patrichi și Dan Doman adună rodul unei inspirate și echilibrate, ca forță lirică, încrucișări de florete spirituale, colaborare materializată în zece rengay, specie ce nu exclude competiția și păstrarea individualității creatorilor, de unde și farmecul tensional al unei complementarități de trainică zidire, în măsura în care unitatea tematică reclamă diversitatea stilistică și imagistică. Precum în cunoscutul proverb francez „La vie conjugale est comme une auberge espagnole où chacun mange ce qu'il a apporté de chez soi”, primul semnat va amprenta placheta cu spațiul marin atât de drag și familiar lui („seară calmă — / fără o pală de vânt / iola vine la mal”; sau: „ultima plimbare — / iahturi scorojite / urcate pe chei”), cel de al doilea înversunându-se să rămână solitarul hoinar al munților, cu urechea atintită în noapte la posibilul cântec al ieilor („ultimele pete albe — / urc muntele / spre lună”; ori: „dăra de melc trece / pâraul pe un bustean”; ca și „ocrotiți pădurea” / alături fagul retezat” etc.).

Unui cititor avizat nu-i poate scăpa nici felul în care cei doi armonizează contrariile spațiale și perspectivele lor: Radu Patrichi are predilectie pentru ambientul imediat, pentru oglinda care fascinează, dedublează și înveșnicește („un câine privindu-se / în băltoaca santului”), în timp ce Dan Doman e atras de proiectiile cosmice, de depărtările capabile să deturneze gândul în ecou ca apoi să-l resoarbă („cu apa din jgheab / vaca bea și luna”).

Umorul pigmentează piesele amândurora, precum în acest puseu de senzualitate erotică: „ce-as mai săruta / vecina ce se apropie / muscând din măr” (Radu Patrichi), precum și în momentul feeric de reverie și revelație buimacă: „iesind de la muls / bătrâna observă / luna plină” (Dan Doman).

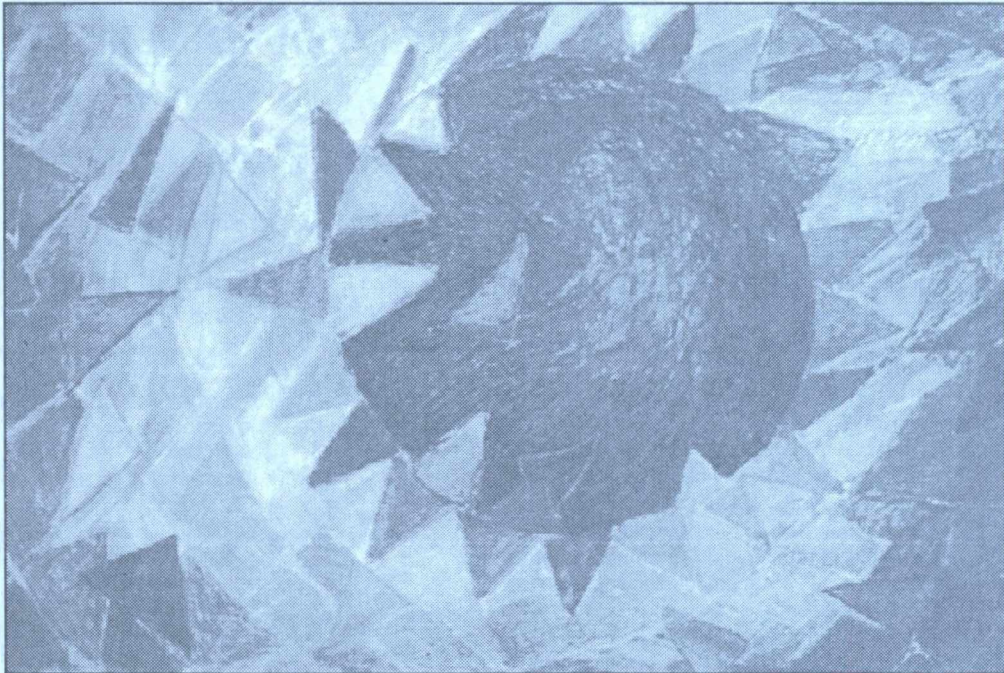
Mănușa din vitrină e o carte fericită, născută din întâlnirea norocoasă a două condeie nicidecum indiferente la bucuriile și tristetiile, chietudinile și spaimile, agresivitatea și solidarizarea firii în manifestările ei generate de caruselul anotimpurilor, cu miile lor de fațete irepetabile și spontaneitatea lor tradusă în tot atâtea trăiri participative.

poeți ce-ar fi putut să fie

Alina Stoian va rămâne vesnic o poetă tânără pentru că s-a stins din viață la doar 17 ani și 17 zile. Versurile ei, apărute postum prin grija familiei, se încrâncenează juvenil să definească viața, timpul, dragostea, destinul, moartea, rostul divinității, nevoia de credință, adevărul, norocul, alienarea și perindarea omului prin univers s.a. Placheta sa *As fi vrut* (Ed. „Edass”, 1999) are drept temă structurantă nevoia de identitate a adolescenței care a trăit foarte intens și a voit netărmurit de mult să se identifice cu visul spre a evada din ipocrizia și din toate conveniențele lumii

O extinsă sinteză de sociologie a artei ne propune Pierre Bourdieu în studiul său *Regulile artei — Geneza și structura câmpului literar* (Ed. „Univers”, București, 1998, în traducerea lui Bogdan Ghiu și Toader Saulea). Pentru Pierre Bourdieu, rolul sociologului este acela de a demasca toate ideile preconceptuate ale societății despre sine însăși, în măsura în care orice societate și orice grupare socială sunt înclinate mai degrabă să se opună elucidării lor decât să o încurajeze, iar grupul artiștilor nu face nici el o excepție.

Între „arta burgheză” și „arta socială”, P. Bourdieu consideră că a face din *arta de a trăi* una dintre artele frumoase înseamnă a predis pune această artă să intre în literatură; de la Murger și Champfleury, până la Balzac și Flaubert, cel din **Educația sentimentală**, romancierii contribuie din plin la recunoașterea publică a noii entități sociale, într-un univers social care are drept lege fundamentală, drept *nomos* independentă față de puterile economice și politice. În **Regulile artei**, P. Bourdieu definește, de aceea, *arta pentru artă*, drept o *poziție de inventat*, lipsită de orice echivalent în câmpul puterii și care ar putea sau chiar ar trebui să nici nu existe ca atare. Cei care pretind că o ocupă nu o pot face să existe efectiv decât constituind câmpul în interiorul căreia „arta pentru artă” să își poată afla locul, altfel spus revoluționând o lume a artei care o exclude în fapt și de drept. Prin urmare, ei sunt nevoiți să *inventeze*,

• Marieta Besu — Floarea soarelui I

adulte ale cărei repere existențiale i se păreau foarte subrede lăsând-o să orbecăiască bacovian într-un gol preistoric: „Rece noapte de iarnă. / Pusti și blestem pe pământ / Dumnezeu a închis poate ochii / Râmas-a doar gheață și vânt” (*Noapte de iarnă*). Ea are un acut simț al trecerii timpului și al perimării lucrurilor din jur ogindite în ochiul geniului mortii pe care încearcă să o perceapă, paradoxal, ca pe o formă de existență, de unde și o rază de înșeninare și de împăcare cu condiția umană: „Adevărul este că moartea e viață / Dar noi nu-nvăzăm s-o privim drept în față. / Adevărul este că moartea-i o scuză, / Atunci când ne este lumea ursuză” (*Adevăruri*). Versurile Alinei Stoian au timbru de însemnări de jurnal adolescentin sau de album și ele s-au născut din nevoia de puritate, de prietenie și de dragoste. Un abur romantic plutește asupra lor și le structurează basmic-baladesc (*Bătrâna, Dragoste, Felita și cătelul, Marea* etc.). Prin dispariția prematură a celei ce ar fi putut fi o mare poetă, cum ar fi spus Blaga despre niste păduri pururi virtuale pentru că polenul se risipea nestiut în vânt, piesele ei își dovedesc din plin mesajele premonitории și se constituie ca mărturie a unei sensibilități ce n-a mai avut timp, sau timpul n-a mai avut răbdare cu ea, să se desăvârșească artistic: „Păpusa micuță și albă făcută din luciu cristal / Stătea în raftul cel rece visând că dansează la bal. / Stia că este frumoasă, privită și admirată / Ștearsă de praf, lustruită, dar niciodată mutată. / Ce-ar fi dorit ea să vadă poate un alt raft, alt decor / Dar nimeni nu-nțelese deloc nerostitul ei dor / Se simtea vitregită acolo privind prin vechea vitrină / Păcat de păpusa aceea cu suflet de balerină. / Ar fi dorit să danseze, dar sufletu-n sticle-i era strâns / Stătea acolo uitată. De-ar fi putut ar fi plâns / Se întreba dacă lumea este la fel ca-n vitrină / Ar fi dorit să se lupte cu soarta aceea haină. / Spera să se-nțâmpine-o minune. / Spera și spera ne-nțetă / Dar într-o zi plictisită s-aștepte n-a mai sperat / De pe raft și-a dat drumul să cadă și pentru-o clipă-a zburat / Dar când a atins fericirea păpusa de sticlă s-a spart.” (*Păpusa*).

ION ROȘIORU

doctor faustus

În postfata celui de-al doilea roman al lui Liviu Lungu, **Întâmplare...**, spuneam că autorul edifică o „mitologie” a Cetății și Orasului, toposurile de până acum ale prozei sale. Ghilimelele erau menite a impune

afirmației mele o doză de mefiență și expectativă, dar, iată, recentul său text — **Nikephoros strede**, Ed. C.N.A.P.M. Constanta 1999 — îmi confirmă ideea. Cu un corectiv; un spațiu mitic tomitan. Interesant este că și de această dată toponimia și onomastica păstrează o generalitate convențională: Turnul, Cetatea, Marea, Lacul de Argint, Promontoriul, Sculptorul / Pietrarul, Comandantul, Episcopul, Amiralul etc. Și totuși, în pofida acestor nume categoriale, ca într-un nou **Roman de la Rose** — cine cunoaște însă textul medieval stie că el conține o simbolistică abstrusă — în filigranul scriiturii se configurează o mitologie a locului în dublu sens: în spirit sacralizant, arhaic și arhetipal, și într-unul degradat, profan. O mitologie profană pare o contradicție în termeni, dar nu este deoarece, pe de o parte, sintagma are o conotație metaforică, iar pe de altă parte se raportează prin analogie la „religiile atee”, expresia și conceptul lui Mircea Eliade. Cred însă că este mult mai puțin important referentul contextual vizat de autor — din acest punct de vedere, cartea este o mică *Istorie ieroglifică* tomitană, la care te-ai aștepta în final să găsești lista cu cheia personajelor — cât *referitul* înălțat la rang de emblema, cu o largă deschidere semnificativă. Construcția narativă însăși, uzând de procedeele povestirii în ramă și de variația unghiului naratorial, instituie și potentează un joc secund al semnificațiilor, un discurs simbolizant.

Trama epică se rezumă cu ușurință, revelatoare fiind însă urzeala pe care se desenează figurile emblematice ale tapiseriei textuale.

Într-o cetate de pe țărmul mării, Consiliul orașului aprobă construirea unui Turn-far pe Promontoriul de la marginea asezării. Prin voința Comandantului, ridicarea Turnului este încredințată autorului proiectului, sculptor de geniu, cu o existență însă de artist damnat. Cu toate obstacolele întâlnite în cale (opoziția si ura Episcopului, personaj malefic și ipocrit, între luda și Caiafa, tentativele de asasinat, ura și prostia agresivă a gloatei, atacul barbarilor asupra Cetății, invadarea și macularea turnului în patru rânduri de către sobolani, vulturi de mare, serpi și broaște, sculptorul-pietrar va construi singur, posedat parcă de o forță demonică, într-un timp neverosimil de scurt, Turnul. De fapt este un daimon în sensul atribuit de Goethe conceptului, și astfel este atins și motivul faustic al vocației creatoare. „Productivitatea de calitate cea mai înaltă, *un aperçue*, o invenție, o idee mare, care aduce roade și are urmări — nu stă în puterea nimănui și e mai presus de orice putere terestră. Omul trebuie să privească asemenea fenomene drept daruri neașteptate de sus, drept copii

curați ai lui Dumnezeu pe care să-i primească cu mulțumire bucurioasă și să-i cinstească. Productivitatea e înrudită cu demonul care, atotputernic, face cu omul tot ce-i convine, și căruia omul i se dă inconstient, crezând că lucrează din proprie inițiativă.” (Eckerman, *Convorbiri cu Goethe*). Această stihie originală, rodnică în planul înfăptuirilor — artă, știință, filozofie etc. — mai presus de natura umană dar rostindu-se în ea, și care, teologic, ar corespunde într-un fel energiilor necreate divine este totuși, în multe privințe, deosebită, părând uneori chiar că li se opune prin orgoliu și plăsmuire capricioasă. Dualitatea demonic-divin (poate mai adecvat formulat ar fi *coincidenta contrariilor*), este percepută dramatic de către sculptor, deopotrivă ca maledicție și benedictie; damnat și ales, orgolios și penitent, refuzat și acceptat, tăgăduitor și purtător de har (mitrofor), învins și învingător (nikephoros). Opera sa în piatră este la fel de interpretabilă; la inaugurarea Lucrării, în timp ce locuitorii Cetății au văzut în realizatorul ei pe „nebulul inspirat”, „sculptorul fără odihnă”, „ultimul mare artist”, „ultimul mare constructor” etc., Episcopul a refuzat să officieze slujba de sfințire, deoarece Turnul ar fi fost o întru chipare a viciului și a pasiunii carnale, iar cineva a observat că, privită dintr-un anumit unghi (anamorfotic) seamănă cu un falus. Astfel considerat, Turnul era o *hermă*, construcție caracteristică Greciei antice, cu semnificații religioase enigmatice; erau compuse dintr-un soclu dreptunghiular, la mijlocul căruia se înalță, în piatră, organul sexual masculin despărțit sus în două ieșituri ce dădeau impresia unor brate. La capăt, stâlpu se arcuia schitând un bust, pe care se sprijinea capul unui zeu bărbos (Zeus, Hermes, Dionisos). Hermele străjuiau locurile publice sau răscruceile, constituind obiectul unui cult. Mult mai târziu, prin secolul al IV-lea, mai ales în gimnazii, au fost plasate astfel de sculpturi având în partea superioară efigiile unor eroi sau filosofi. Si astăzi în Grecia locuitorii se închină în fata icoanelor încastrate în niste stâlpi așezați la colțul străzilor.

Dar Turnul pietrarului își înscrie circumferința bazei într-un pătrat, realizând o imposibilitate matematică, și anume egalitatea ariei pătratului cu a cercului înscris în el, mod de a spune altfel că logica naturală nu poate cuprinde și explica paradoxurile sacrului și numai creația de geniu, demonică, le poate materializa, păstrându-și pentru profan misterul. În vârful turnului se află o coroană de piatră, o terasă circulară cu 12 creneluri-sculpturi: *Autoportret* („Portret de bărbat”, „Solomonarul”), *Armăsarul* („Armăsarul cabrat”), *Micul anotimp* („Investirea”), *Zidul, Visul* („Alegorie”, „Gigantul”), *Marele asediu, Val arzând, Alegorie* („Metamorfoza”, „Îndragostitii”), *Pestele* („Marele Peste”), *Geometrie* („Joc”), *Sarpele* („Labirintul”), *Nastere* („Sămânța”). În centrul terasei a fost instalat un sistem de oglinzi menit să amplifice și să răspândească asupra mării lumina focului din mijloc. Într-un plan superior, simbolic, cele douăsprezece figurine corespund cerului zodiacal având în centru soarele, iar turnul reprezintă un *axis mundi* care desparte elementele informale, și relația incestuoasă a pământului cu marea, pentru a le logodi cu cerul prin focul sacru (Agni) și lumină. Si asemenea mesterului Manole care, după ce a terminat monastirea sa-a supus mortii ritualice, sculptorul nebul — în sens oedipian, întors spre sine însuși, „orb” față de cei din preajma sa — după ce și-a zidit demonul (geniul) în lucrare, va rătați o vreme prin Cetate, după care va dispărea pentru totdeauna, altfel spus, absorbit definitiv în opera sa. O dovedesc și cele douăsprezece sculpturi a căror imagine fotografică este sinonimă cu tot atâtea reproduceri ale (auto)portretului în penită al sculptorului.

Pe de altă parte, cele douăsprezece figurine semnifică etapele concepției și construirii Turnului într-o splendidă și subtilă punere în abis a teimei. Cartea lui Liviu Lungu este în fapt un tulburător poem despre un Doctor Faustus etern, arhetipal, posibil în spațiul oricărei culturi cu rădăcini metafizice.

PAUL DUGNEANU

În aceste condiții, *a face dată*, consideră Bourdieu, înseamnă, inseparabil, *a face să existe o nouă poziție* în afara pozițiilor deja stabilite, *în fața acestor poziții, în avangardă*, și, prin introducerea de diferite, a produce timp.

Arta nu poate să redea adevărul asupra artei fără să-l ascundă, făcând din dezvăluirea lui o manifestare artistică. Pentru P. Bourdieu, toate încercările de a pune în discuție câmpul de producție artistică, logica funcționării lui și funcțiile pe care le îndeplinește au parte de condamnări unanime: refuzând să joace jocul, acela de a contesta arta *respectând regulile artei*, autorii lor pun sub semnul întrebării nu un mod sau altul de a juca jocul, ci jocul însuși și credința pe care acesta se întemeiază, singura transgresiune ce nu trebuie pedesită. Fiecare câmp produce forma sa specifică de *illusio*, în sensul de investiție în jocul care îi smulge pe agenți din starea de indiferență, îi determină și îi pregătește să efectueze distincțiile pertinente din punct de vedere al logicii câmpului. *Complicitatea* agenților în *illusio* se află la baza concurenței care îi pune față în față și care constituie jocul însuși. Această *illusio* este condiția funcționării unui joc al cărui produs, cel puțin în parte, este ea însăși.

Se impune regândirea raportului literaturii cu societatea și, desigur, a raporturilor criticii și istoriei literare cu sociologia.

CARMEN CHIREA

CARTEA STRĂINĂ

nomos, spațiul posibilelor și illusio

împotriva pozițiilor deja stabilite și a ocupanților lor, tot ceea ce o definește ca specific, și mai presus de toate, să inventeze acest personaj social fără precedent care este scriitorul și artistul modern, profesionist, indiferent la imperativele politice și la injoncțiunile moralei, cel care nu recunoaște nici o altă jurisdicție în afara normei specifice propriei sale arte, creatorul care este autorizat să instaureze propriul său *nomos* într-o operă care aduce cu ea principiul (lipsit de orice fel de antecedent) al propriei sale percepții.

Bourdieu deosebește scriitorul „constient” de scriitorul „naiv”, prin faptul că cel dintâi stăpânește *spațiul posibilelor* suficient de bine pentru a putea fi în stare să presimțim semnificația pe care posibilul pe care el este pe cale să îl realizeze riscă să o primească în urma punerii lui în legătură cu alte posibile și pentru a evita întâlnirile nedorite, capabile să-i deturneze atenția. Relația subiectivă pe care un scriitor o întreține în fiecare moment cu spațiul posibilelor depinde în mare măsură de posibilele care îi sunt statutar acordate în acel moment, precum și de *habitus*-ul său

constituit la început într-o poziție implicând ea însăși un oarecare drept la posibile. *Habitus*-ul, reprezintă principiul structurării sociale a existenței temporale, al tuturor anticipărilor și presupuzițiilor prin intermediul cărora construim, în mod practic, sensul lumii, adică semnificația ei, dar și, inseparabil, orientarea ei spre viitor, spre *devenire* (à-venir).

Activitatea artistică nu este guvernată de reguli preexistente și nu poate fi măsurată după nici un criteriu transcendent. Ea produce propriile ei reguli și aduce cu sine măsura propriei sale aprecieri. Iată de ce, ne explică P. Bourdieu, analizele de esență și definițiile formale nu pot să ascundă faptul că afirmarea specificității „literarului” și a „picturalului”, ca și a ireducibilității lor la oricare altă formă de expresie, nu poate fi separată de afirmarea autonomiei câmpului de producție pe care ea o presupune și o consolidează în același timp. Astfel, analiza dispoziției estetice pure cerută de formele cele mai înaintate ale artei nu poate fi separată de analiza procesului de autonomizare a câmpului de producție.

PAUL SÂRBU

SUB STELELE DELTEI

Nu trecuse nici o jumătate de ceas de când urcaseră în barcă, și Simonei începură să i se înclesteze dintii de durere. Soptise disperată la urechea soacră-sii, Darca:

— Nasc.

Taras, barcagiul, trase un gât de spirt:

— Aici?

Parcă se rupse pântecul și sub picioarele ei, în barcă se făcuse baltă. Icnii scurt, îngrozită de durere și rușine.

— Doamne, nu ne lăsa chiar acum, înconjurati de ape! Și ridicase Darca mâinile uscate spre cerul albastru-fumuriu.

Motorul păcănea cu un uruit surd, egal.

Începuse vântul, vârtejuri de catran rupeau vârful de stuf și papură, rămase de anul trecut. Valurile creșteau, zgâlțâind barca, spuma apei se aduna tot mai multă la maluri. Taras mai trase o gură de „Mona”, apoi se aplecă la urechea unui lipovean bătrân, cu o barbă răvășită:

— Să fete aici?! Semn rău! Mai că i-as da brânci în apă!

— Gurra! se întoarse, suierând la el Ivanca, nevastă-sa. Era o lipoveancă uriașă, bălană și pistruiată, cu ochii albaștri și mari ca ai unei vaci și soldurile late cât sidelca. Bărbatul o privi într-o dungă. Stia că nu e de glumit cu ea când i se înroșea și i se lătea rădăcina nasului. Atunci, cât era el de bărbat, fugea din calea ei. Iar în astfel de cazuri, Ivanca prelua comanda:

— Ce stați ca niste momâi? Puneti mâna s-o ajutăm! Întindeti pe fundul bărcii pături, prosoape, ce aveți, și aprindeti felinarul, că se-ntunecă! Bărbații să treacă la prova! Beti spirt până v-o lua dracu! Dar să nu se uite vreunul, că-l trăznesc!

Bătrânul lipovean aprinse felinarul și-l agătă într-un cui, la jumătatea micului catarg. Prin sticla afumată lumina tremura scurtă și roșie.

Cu o mișcare zvâcnită, Ivanca smulse fusta și chilotii Simonei, apoi o așeză pe mistoc, încercând să-i desfacă picioarele, să le proptească de cravaci.

— Nuuu! gemu tânăra femeie acoperindu-se cu mâinile.

— Opriti barca! Să o ducem pe un plaur uscat să nască acolo! se pomeni vorbind Darca.

— Nu! — se opuse Ivanca! — Înainte spre Sulina! Trebuie să ajungem cât mai repede la spital, că nu se știe ce se poate întâmpla!

Darca a apucat un picior al Simonei, iar pe celălalt porunci să-l țină Domnica, o fată de saispzece ani, care tremura ca varga și care spuse:

— Să nu se rupă ceva în ea!

Taras o auzi și-i strigă:

— Nu se rupe nimic, n-ai grijă! Ca mâine îți vine și ție rândul! Asta e soarta voastră.

Ivanca era prea preocupată și nu-l mai luă în seamă, încropise un fel de pat din tot ce găsea, pentru femeia ce sta să nască. Aceasta, cu privirea în gol, parcă se ruga, acum vorbind aiurea, acum începând să geamă plângându-și singură de milă.

— Mamăăă! Ce-oi fi căutat eu aici în mijlocul bălților!?

— Lasă, fata mamei! O-ncurajă Ivanca, lasă, Simono! Zâi bogdaproste că nu ești singură, mă auzi?! Nu ești singură! Acum ești de-a noastră-hahlușcă! Nu te lăsăm.

Barca tăia apa ridicând în urmă spume ce se izbeau de trestia de pe margini. Taras mai sorbi o dată din lichidul albastru și spuse melancolic:

— Frumoasă e, Doamne, luna în seara asta! Parcă e vie și stă și ea să fete! Cine-o fi lăsat-o și p-asta grea?!...

— Hai sictir! îl repezi Ivanca.

Simona se chinuia mai departe pe fundul lotcii.

— Dați setcile astea deoparte!

Luară bratul de plase pescărești și-l mutară la pupa, peste bagaje. Încolteau stelele. Vântul clătina felinarul mai-mai să-l răstoarne. Mormăielile Darcăi, care se ruga, fură tăiate de glasul Ivancăi:

— Ajunge cu smiorcăielile! Stai jos și asteaptă să apuci copilul de cap!

Darca întinse mâinile ei uscate, cu degetele reschirate, gata să prindă ca-ntr-un clește capul noului născut, iar Ivanca la căpătâiul Simonei, puse mâinile pe pântecul ei, gata să apese:

— Acum împinge! Screme-te!

Simona începu să se zbugume, apoi răcnii o dată, scurt, făcându-i pe totii să privească înspre acel loc tainic, pe unde așteptau să apară o nouă

viață. După câteva clipite Darca spuse:

— I-a ieșit capul!

Lipoveanul cel bătrân desprins felinarul și-l puse chiar între picioarele Simonei. Se vedea capul copilului ieșit cu vreo palmă afară. Domnica lăsă totul baltă și fugi la prora, ascunzându-și fata. Taras, care nu putea părăsi cârma, lungise gâtul, cu sticla de „Mona” într-o mână. Cui îi mai păsa că bătrânul se holbează tinând cu o mână felinarul și cu cealaltă genunchiul îndoit al femeii. Aceasta era la capătul puterilor. Broboane mari de sudoare îi curgeau pe obraji; pârea vlăguită.

Și din nou Ivanca își apăsă mâinile mari pe pântecul femeii:

— Nu te da bătută! Eu iar împing — tu screme-te! Haiți!!

De data asta copilul alunecă cu ușurință afară în mâinile Darcăi, ce-si tinea degetele ca o plasă deasă, de năvod. Aceasta se ridică în sus, cât o lăsa buricul netăiat. Un nor de argint trecu printre planetele Venus și Jupiter. Simona părea lesinată. Lipoveanul bătrân se ridică și spuse:

— E băiat! Pescar! Să trăiască!...

— Dar de ce nu scâncește?! se sperie Darca, trebuia să tipe până acum. Nu vedeti că nu respiră? Stergeti-l la gură și la nas, că se astupă!

Ivanca începu să șteargă copilul cu basmaua ei de la gât. Dar acesta părea o bucată de carne vânăată, neînsufletită, cu gura ca un cearcăn. Ivanca apucă fătul de picioare, cu capul în jos și-l lovi cu palma, de mai multe ori pe spate. Darca începu să spună din nou, Tatăl nostru. Dar copilul nu dădea nici un semn de viață.

— E mort! strigă la un moment dat, fără să vrea, Domnica. Se priviră cu teamă. Să fi fost oare, copilul Simonei o nouă jertfă plătită duhurilor întunecate ale apelor? Cerul se învolburase din nou și părea o gură de balaur, gata să înghită barcazul, ce se zbugiuma pe valuri. Dincolo de lumina felinarului, care arunca pete de sânge pe apă, se simtea ceva apăsător, o primejdie care venea de undeva din adâncul Deltei și care-i împresura și le cerea o viață, ca să poată scăpa cu totii. Din această clipită nesfârșită îi trezi vântul, aruncându-le-n față spicuri de gheață.

Primul care-si reveni pe deplin, fu bătrânul lipovean. El agătă felinarul de catarg, luă sticla de spirt din mâna lui Taras și începu să toarne din ea pe spatul micului trup ce stătea atârnat în mâinile Ivancăi. În clipa următoare se auzi un glăscior ascuțit și destul de puternic pentru un trup atât de mic. Cei din lotcă începură să bată din palme:

— Trăiește!

În mijlocul bucuriei generale se auzi iar glasul bătrânului:

— În seara asta Dumnezeu e cu noi în barcă și-l apără pe prunc de duhurile rele!

— Amin! adăugă Darca.

Din cauza strigătelor își veni în fire și Simona, până atunci uitată de toți. Ea începu să tipe!

— Copilul! Dati încoace copilul! Nu-l țineți așa, în frig! Dati-mi ceva, o cârpă, o flanelă, să nu se-mbolnăvească!

Dar cine sta să o asculte!? Soacră-sa îl ridica și-l cobora ca pe un trofeu în chiotele tuturora.

— Lăsați-mi copilul! Mi-l omorâți, nebunilor! Sunteți beti! tipa Simona mai tare ca toți, tinându-se cu o mână de buricul netăiat.

Darca îl înfășură într-o broboadă, apoi i-l dădu Simonei. Luară cu totii câte o gură de spirt, dându-i și mamei, ca să se refacă. Apoi căutară ceva să-i lege buricul.

Nimeni nu fusese pregătit pentru asta. Tot lipoveanul cel bătrân găsi soluția:

— Îi legăm buricul, tot cu buricul! Lăsați pe mine! Îi fac un nod pescăresc de nu-l mai dezleagă nici dracu'!

Mai trase un gât de spirt și se puse pe treabă. După ce termină, zise cu mândrie:

— Meserie!...

— Dați ceva, un cutit, o custură, un târpan, ce găsiți prin barcă, să-i tăiem buricul! Da' repede!

— Mi-am uitat lada cu scule! zise barcagiul — mie nu-mi lipsea niciodată! Da' m-ați luat cu zorul! Iar sticlele astea de spirt, acum le-au făcut din plastic! Nu poti să spargi, să iei un ciob! Mai căutați, că voi trebuie să aveți prin genti ceva!

Domnica avea la ea un cutit și o foarfecă pentru unghii, dar de frică să nu se întâmple ceva rău, preferă să tacă.

Ivanca își aminti că avea un briceag, dar îi căzuse sub setci și cine știe când avea să-l mai găsească.

Între timp Simona îi trecuse soacră-sii copilul care nu înceta să tipe, iar ea încerca să-și rupă singură cu unghiile buricul, mai aproape de ea și mai departe de copil, de teamă să nu-i facă celui mic vreun rău.

Se trezi vorbind bătrânul lipovean:

— Îl rup eu, cu dintii!...

CLAUDIA OBRETIN

obsesie gratuită

Numai eu am o obsesie
buza ta joasă
pe care o pierzi din neatenție
câteodată.
Buza învelește soarele,
dă întunericul pe seama mea;
ea ascunde zilnic
tot ce va să moară,
ca o pătură moale
acoperă de cer murdăria.
Buza asta
e lucru necurat:
se face furnici
umbă prin vene,
trezește liniștea
și-o desfată. Ce pace!
Se ridică un val
înghite-l,
doarme-mi existența fărâmată.

preschimb

Întins peste icoane
gol
măsurai într-un fanatism
de neimaginat
spatiul greu descifrabil
dintre vis și vis.
Unui gând (de-al tău)
I se păru cum
că aș fi Maria, Fecioara...
Păreai resemnat
deopotrivă nedumerit.

rece presupus

Imperiul frigului
răvnește sufletul tău
compromis.
O țărță siberiană
stăpânește
vârful degetelor lungi,
prelungite voit
peste teama-ți încolțită.
Numai tu
ai presurat
sământă bolnavă
ce va naste
flori pâlînde de gheață
translucide.
Se simte o iarnă
ce-ți aparține.

în caz de...

A fugi înseamnă
a te lua la întrecere
cu lumea,
a risca să fi prins
pe picior gresit.

Fuga în sine
pare o luare peste picior
a limitelor impuse prin lege,
sfidarea rutinei,
deci posibilitatea
de a fi prins.

Trage-ți obloanele,
aleargă continuu în tine!

mea culpa

Eram cât o bucată de pâine...
culegeam copilăria de pe jos
cu tot cu noroi și polen,
aveam mâinile prinse de trup,
mai găseam din când în când
câte o căzătură de stea,
nu prindeam decât urma.
Nu știam cum e o părere de rău,
chiar de unele nopți
se agățau cu intenție de colturile
gurii mici îngemănate cu tăcerea.
Atunci fumam ca de la om la om
cu Dumnezeu până la refuz,
scriam în gând povesti
despre ajungerea peste firi,
Unde nu ajunge lumina
se prinde și crește mucegaiul.

ritual ciobit

Plouă până la sânge,
până când te umpli de sânge
plouă lasciv pe tendințele mele
până la măduva albatrosilor.
M-as striga cu plăcere
printre ramurile ploii,
dar nu mai am nume.
Cineva să-mi pună un nume
repede, până nu încetează
să picure stropul ritmat în sânge.
Îmi place la culme dulcegăria
asta barbară a vremii
hotărâtă să dea cu norii de pământ
până-n cioburi
până când te umpli de cioburi.

irevers

Târziul
e doar impresie
a timpului,
senzație frustrantă
a îmbătrânirii;
înfricosează secunde
care se sinucid
nu înainte
de apariția
începuturilor timide,
garantate târziului.

Reprezentăm, vasăzică, șase nații, și ceea ce urmează să facem într-o săptămână, pe lângă câteva escapade promițătoare, cu taverne, biserici și vestigii romane, este să povestim și să desenăm tot ce ne trece prin minte. Vasăzică o sezătoare internațională. Seful programului pare a fi Hassan, un june maghrebian, naturalizat francez, secondat de o metisă al cărei profil de pasăre stârnește frisoane privindu-l. Sunt tineri, foarte mulți tineri, dar și câțiva mai înaintați în vârstă din rândul cărora încerc să-mi ghicesc colegii de breaslă. Poate domnul Rene Escudie, „instructorul” nostru înzestrat cu o excesivă vocație oratorică și cu alură de Falstaff, Georges Mifsud, maltezul, însoțit de aspra și înțeleaptă lui nevastă, evadată parcă dintr-o galerie de fresce medievale, de ce nu și Panaiotis, cipriotul a cărui vitalitate gălăgioasă va depăși cu mult limita rezistenței mele psihice... În rest, grecoaiice senzuale, gurese și nebune, precum Vasiliki, atârinate ca un jug sau, de ce nu, ca un pandantiv, de gâtul nu mai puțin zănaticilor de italieni, Guido sau Alberti, frantuzoaice delicate și cochete precum Sylvie sau Christine, sau Marjorie... și, desigur, Berenice. Hassan a vorbit mult, oricum, mai puțin decât Rene care-și satisfăcea pofta oratorică grăindu-ne aceleași lucruri, alternativ, în franceză și engleză. Se părea că sunt multe de făcut, în ateliere de confecționat povești și în cele de ilustrat propriile noastre elucubrati epice. În ce mă privește, încă nu socotisem chestiunea o provocare. Trebuia, mai întâi, să cad în singura groapă ce asezona soseaua dintre Natura Beach Hotel și orașelul Polis și pentru asta nu-mi rămânea decât să aștept căderea serii.

Pe terasa largă cu pete de umbră și explozii solare, printre gradene coplesite de flori multicolore, și ciubere imense adăpostind arbuști învăluiți în ametitoare arome exotice, tatonările inerente începutului. Ne adulmecăm, facem schimb formal de impresii. Bântuie printre noi un italian, pe nume Davide, cu fizionomie de frizer flegmatic, a cărui țigară prionită în colțul gurii nu se va stinge timp de o săptămână. Îi urmăresc traiectoria privirii achizitive și la capătul ei dau invariabil de Berenice. E malteză, dar iscată parcă dintr-o altă Maltă decât familia Mifsud, cea sobră și căruntă. „I am seventeen years old” se răsfată, doamne, ce se mai răsfată lângă Anca noastră care o îndeamnă răbdătoare să pronunte românește. „Am șaptesprezece ani” roteste, cu asprimi sonore furate din limba ei, asprimi care nu sunt totuși în stare să-mi spulberă adevărul. Dumnezeuule, numai șaptesprezece! Sub streasina clădirii se rânduiesc o multime de cuiburi către care năzuiesc frenetic stoluri de rândunici; nu ajung până acolo, își frâng zborul și o iau de la capăt în freamăt de aripi și piuituri repezite. Pesemne că vrăbiile le-au cotropit domiciliul. La mine acasă vor fi eclozat ouăle pescărușilor. „Am șaptesprezece ani” repeta ea, și în hăul deschis între vârstele noastre instalam grăbit fragila, paradoxala mea securitate. Se declanșa complementar un zvăcnet de revoltă confuză, fără obiect, care avea să înflorească fabulos pe fundul singurei gropi dintre Natura Beach Hotel și orașelul Polis. De acolo de unde mi-am creditat călătoria cu trei coaste rupte și cu încă ceva; revelația dureroasă a unei acrii în măsură să-mi zdruncine echilibrul sufletească și să-mi otrăvească relațiile firești cu proaspetele mele cunoștințe.

Hassan, secondat de iubirea lui metisată, ne împarte în grupe de câte patru astfel încât să nu se afle împreună doi din aceeași nație. Pic cu Georges maltezul, cu un cipriot preocupat de orice numai de marea noastră misiune nu, și cu un francez a cărui contribuție s-a limitat la câteva o-la-la-uri și la tot atâtea bla-bla-uri. Printre o lungă prelegere bilingvă, Mr. Rene reusește să mă îndigneze profund, disproporțional, propunându-ne să întocmim câte un basm pe baza unor elemente comune, depistate în pripă în niște povești balcanice. E un act de necrofili! Un atentat la patrimoniul sacru al trecutului! Să concepă astăzi un basm e ca și cum ai profana un mormânt sau te-ai îmbăta bând vin din pahare coclite, furate din Evul Mediu! Și apoi, se poate discuta cu eleganță despre asta, nemaisocotind faptul că mari comparatiști ai lumii au avut grijă să facă ordine în materie. Surprinzător este că până și sobrul Georges ia treaba în serios, și mă supun, încercând să improvizez la ceea ce mi se părea a fi limita absurdului. „A fost odată ca niciodată...” Chicotelii în jur, se simt în elementul lor în Marele Kitsch, răd de la masă la masă, din te-miri-ce. Ne aflăm pe terasa hotelului, printre leandri și umbrele colorate, golful pustiu, ba nu, o barcă solitară îngânându-mi solitudinea ofuscată... „A fost odată ca niciodată...” Ce dracu a mai fost? Odată ca niciodată? La urma urmei e o chestiune de demnitate profesională, nu, un scriitor trebuie să-și păstreze... Aud un chicot familiar, mă răsucesc, fulgerat instantaneu de proaspătul meu junghi intercostal, ca să-l văd pe macaronarul ăla fumigen cum se uită la Berenice: ca o pisică la o vrabie. Mda! Păi, ce poa' să fie odată ca niciodată decât un împărat bătrân și căscat care cade-n singura groapă din împărăția lui? Un împărat cu doi feciori, unul bun ca pâinea caldă, celălalt rău ca un... Astia s-au strâns aici ca să... Îl las pe Georges să găsească termenul comparativ pentru băiatul rău, preocupat de o pată roșie, carminie, de pe pulpa piciorului drept al Berenicei. De undeva, printr-un zvăcnet involuntar

al memoriei, răzbate disputa dintre Racine și Corneille, fiecare revendicându-și parcă paternitatea literară a unui nume care face cel puțin jumătate dintr-o fată frumoasă. Berenice! Pata se luminează ușor, până se înneacă în albul mat, ușor pigmentat al pielii, pesemne a stat picior peste picior și... Georges e de părere că dihotomia asta bine-rău e prea obosită, să-l facem, de pildă, pe un flăcău să se închine stânga-dreapta și pe celălalt dreapta-stânga. Fie, numai să nu cădem în fundamentalism. Femeiușca asta adună în ea simultan tinerețea și maturitatea. În mod sigur se va termina rapid, desi nu știu ce gheșeft as avea eu dintr-o asemenea cădere. Îi sunt recunoscător maltezului care ia sfârșitul basmului fantomă pe contul său; cei mai mulți și-au terminat deja temele, sau nici n-au început, află că s-au grăbit spre celălalt loc de supliciu, atelierul de ilustrat povești, încotro mă îndrept și eu, masinal, sleit de efort creator și de conflictul cu esență romantică dintre datorie și silă. Învinge teoretic datoria. Nebunie curată! Cu un aer concentrat, pradă unui zel demiurgic, tineri și vârstnici desenează, adică își moaie peneluri în niste borcane tulburi lăsându-le apoi să maculeze albul virginal al hârtiei. Din fragedă pruncie mâna mea s-a lăsat refuzată oricărui îndemn la închipuire plastică. Puah! Mă întorc pe călcăie, as vrea să mi se vadă revolta, nu sunt complice cu cabotinii și veleitarii. Mă doare insistent groapa dintre Polis și Natura Bech Hotel, în vreme ce Mediterana către care mă îndrept cu mânie proletară îmi trimite valuri murdare, dacă nu cumva i se par astfel celui cuibărit adânc în mine.

Variatuni pe teme de D'Ormesson. Stau chinuit în pat, încercând să-mi protejez coastele vătămate, cu „Din voia Domnului” în mână, inundat de o lumină suptă, filtrată de norii adunați deasupra câmpiei. Fereastra mea dă spre partea opusă mării și dacă n-as ști că mă aflu pe țărmul Mediteranei as putea crede că n-am plecat din Dobrogea; drumuri prăfoase aluind spre panglica plumburie a soselei, specii vegetale incerte, între tufisuri și arbori, pe care ignoranța mea botanică le reduce la flora de acasă. Refuz să admit că, o dată ieșit din nori, soarele va scoate din peisajul ăsta amărât o superbă după amiază de primăvară cipriotă. „Ce faceti aici?” Mugurel. A dat într-o frenezie, alături de ceilalți conationali ai mei, care mă calcă pe nervi. „Citesc!” i-o tai... De fapt nu e o lectură, e un soi de glosare pe idei care mă incită la considerații dintre cele mai afurisite. Băiatul e deja pe scări, îl aud tropotind spre cine știe ce atelier de creație cu fete fâsnete, și-mi reiau autoflagelarea cu voluptate scrâșnită: „Umeda suflare a ceea ce Umberto Saba numea viața cea caldă...” Tot ce e cald, inclusiv viața, mai devreme sau mai târziu, pute. Putenia e atributul viului. Granitul n-o să duhnească niciodată, dacă n-o fi duhnit cândva... „Tendința sintetică a iubirii. Femeia visurilor tale e un monolit (aș!), induce fericire, beatitudine, senzualitate (grogăr!); n-o poți *prinde* în detalii grotesti sau, cu atât mai greu în situații adulterine...” Aiurea! N-o poți prinde pentru că ori ești idiot ori nu vrei. Se știe foarte bine că în multe cazuri încornoratul complicatează cu infidelitatea Evei, refuzând evidentă. Pe urmă: „Fiecare dintre noi e alcătuit din imaginea pe care și-o fac ceilalți despre el.” Oare? Să izvorască de aici nevoia mai mult sau mai puțin consentizată a „separatiei bunurilor”? Da, da, lumea asta este imbecilă ca un câine bătrân, nu presimte nimic. Se trezește în nenorocirea pe care poate ea însăși a provocat-o. Si și-o ispășește într-un mod la fel de imprevizibil. Ne lipsește, domnilor, o dimensiune a percepției globale, sau poate tocmai că ne lipsește suntem ceea ce suntem...

Oare ce vârstă avea Pygmalion când a plâsmuit-o pe Galateea? Și la câți ani să se fi plâsmuit ea sărind peste etapele bicipitice infantile?

Nu, domnilor, aprehensiunea pentru o doctrină, pentru spiritul ei, nu înseamnă neapărat și aderarea la ea, desi la baza fiecărui sistem de gândire stă neapărat o anume conformație psiho-biologică. Poti fi iezeit în sec. 3 î.e.n. după cum, în clipa de față, unii dintre noi hrănesc *avant la lettre* idei vagi care se vor cristaliza într-o doctrină politico-filozofică abia în 2200 e.n. E păgubitor atunci când ești suspectat, după aparente, de aderare la un curent contemporan tie, ostil altor curente. Un adept al stoicismului, dacă nu chiar Zenon din Kition, cipriotul, era neapărat un nativ introvertit. Ascetismul, de pildă, nu tine de voință ci de comanda ansamblului organic, trecută în autoreflexie. Înainte

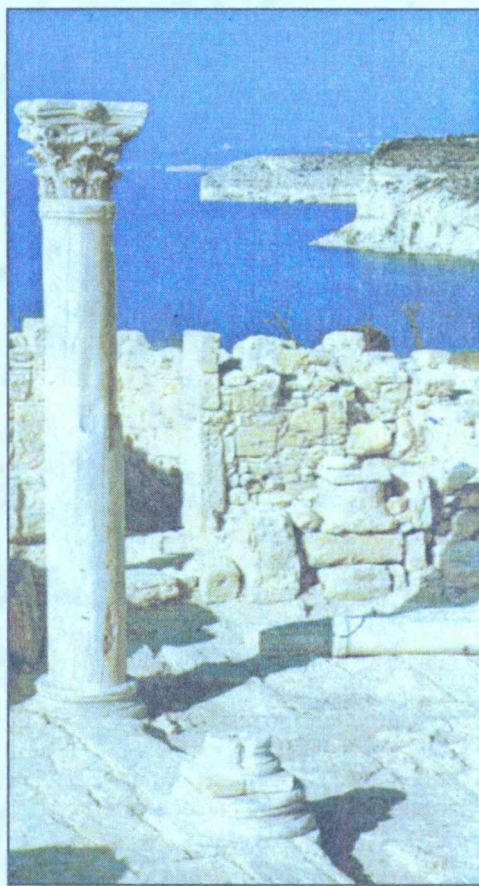
CONSTANTIN NOVAC

CIPRU — VIA BERENICE

de a deveni o teorie, ascetismul a fost asadar o neputință. Încât admit că nu putintele oferă platforme de gândire ci neputintele. Artă e un scâncet. Pasiunea, monomanie. Dragostea, o boală. Bla-bla-bla.

...Galateea trebuie să se fi născut la șaptesprezece ani. Dar pentru asta avea nevoie de un virtuoaz al volumelor plastice și de o Afrodita care să se fi înduioșat de suferința bietului artist.

Afară, un soare buimac holbându-se prin fereastră și deschizând corole de flori multicolore acolo unde, cu ceva timp în urmă, bântuiau drumeaguri pustii și buruieni de stepă. Printre o altă fereastră binecuvântată a zilei de mâine, vom vizita o mănăstire, vom bea într-o cârciumă de țară după care vom asculta poeme de Seferis, de pe treptele Kourionului. Si poimăine iar, după ce ne vom depăna cu patos de buncii arierati, unii altora, „contes et legendes”, vom năvăli în ograda fabuloasă a unui vestit gravor, ne

plimbăm cu vaporasul spre Akamas, cutreierăm mozaicurile Pafosului, despre care se spune că ar fi fost întemeiat de fiul Galateei... După care mai bem în Sunshine Tavern.

Lui Camus îi plăceau insulele pentru că, zicea el, se guvernează mai ușor. Nimic mai puțin adevărat, cel puțin în ce privește Ciprul; un măr al discordiei întotdeauna proaspăt; o bucată de rocă smulsă din coasta Anatoliei, lăsată să plutească în derivă pe apele Mediteranei, plasată în vecinătatea unor imperii și civilizații care și-au revendicat-o în încăierări dramatice vreme de milenii până astăzi, dacă nu chiar și până mâine. Egipteni, hititi, fenicieni, arabi, cruciați, francezi, venetieni, turci și britanici au închipuit aici creuzetul celor mai aprige conflicte rasiale și religioase, între arieni și semiti, creștini și musulmani. Drept urmare, Ciprul contemporan e un imens muzeu în aer liber, împăcând ceea ce, într-o vreme sau alta, se dovedea ireconciliabil; vechi temple grecești, teatre și asezări romane, biserici bizantine, castele cruciate, biserici paleocrestine sau gotice, forturi venetiene, moschei turcești și high-way-uri britanice. Le-au supraviețuit în timp, cu palpitul lor enigmatic, adevăratele bastioane — satele albe, de piatră, ascunse printre dealuri pline cu meri sau vită de vie, sau cătărate ametoitor pe platforme de gresie, înecate în ferigi, brazi și tufe de hibiscus. Trupul enorm al insulei, crestat de agresiunea lentă, răbdătoare a mării, a cunoscut rareori împăcarea cu sine. Războinici și peregrini, rând pe rând, victime sau vremelnici aleși ai sortii. Istoria insulei, fascinantă, e un lant de cruzimii și de intemperante, pornind cu

însăși nasterea Afroditei, patroana locului, a cărei spumă matriceală, conform Teogoniei lui Hesiod, ar fi fost resturile viscerale ale lui Uranus, castrat de fiul său Cronos. Aici se zice că s-au întors aheii cu amintirea crudă încă a măcelului troian. Apostoli ai lui Christos, veniti să propovăduiască noua credință, intoleranți față de politeismul locului, au căzute în însisi victimă propriilor lor intolerante: sfântul Pavel, flagelat de către pafioti, sfântul Barnabas, cel care-i afurisea pe păgânii din Pafos sau se ruga vehement la Dumnezeu să nimicească templul antic al Afroditei, ale cărui oase au fost găsite într-o fântână secată în apropiere de Salamis, Lazarus, cel prigonit de evrei, prietenul lui Christos, devenit episcop la Kition. Larnaka de astăzi, sfârșind de asemenea în împrejurări dramatice. De altfel o droaie de sfinți între care strălucesc Hilarion, Herakleides sau Neophytos, 315 la număr, nemaisocotindu-i pe beatificați, și-au lăsat moastele sub supravegherea non-stop a generațiilor de preoți ale căror odăjdii amintesc de splendoarea apusă a Bizanțului. Pe acest țărm cu aparente de vis s-a născut sângeroasa falangă a Cavalerilor templieri. Slăvita doamnă Caterina Cornaro — ultima regină a Ciprului, a sfârșit în exil, la Asolo, după ce a fost pictată de Tizian și Bellini în straiul aspru, cafeniu, al Sf. Francisc, dojană vie a ingratitudinii coninsularilor ei. Marele soldat Bragadino, apărătorul Famagustei, jupuit de viu de către ienicerii generalului Mustafa... Cum să guverneze o asemenea insulă? Si tot așa, până mai ieri, cu sacrificiul atâtor insurgenti în lupta pentru eliberare națională și, mai aproape de noi, al celor căzuți pe fruntariile inventate din absurde rațiuni secesioniste. Divizată în fracțiuni ostile, insula Afroditei sângerează, rămânând învăluită în suferință și lacrimi. Poate că n-as fi apăsât cu atâta putere pe o claviatură patetică dacă, într-un amurg sumptuos, cu soarele asternut pe o memento violacee a capului Arnautis, nu l-as fi ascultat pe Charalambos Demostenous psalmodiind, acompaniat din fluier, jalea poporului său care nu și-a găsit decât rareori împăcarea, și asta numai în legende și în cântece de piatră.

Același sofer grec care ne adusese cu Mercedesul lui matusalemic, același drum, de data asta înapoi, spre Larnaka, și parcă același miez de noapte cu luminile coastei scânteind arar în dreapta noastră. Peste câteva ore vom fi redati patriei-mumă. Nu-i numai o oboesală fizică, e și una mult mai grea, atipesc, cobor sub pleoape colorate, nu mă pot opune unei tentații blânde și totuși insistente de a mă căuta prin insulă; sunt gata, cel puțin așa mi se pare, să mă regăsesc, dar tresar, traversat de accese de panică, pentru că greul, semiadormit, ne poartă din taluz în taluz. Revăd țărmul, în acurii succese, piatra și iar piatră clădită în temple, în case și garduri, defileuri adânci, prăpăstioase, sub care se zbuciumă marea în cel mai albastru mod posibil, și tot ea azvârlindu-se în grote și caverne cu bubuituri înăbușite. Drum printre migdali și piersici, curtea casei gravorului cu torente de ciclame revărsându-se pe dalele unui soi de atrium și cu un pahar de *jivania*, aspră ca roca din al cărei corcodus s-a zămislit. Si Berenice, siluetă ghemuită pe o lespede, printre norisori albi de migdal, mult mai puțin tristă decât as fi dorit eu să fie. Pământ fărâmicios și arid, alternând cu câmpii îmbelsugate, văile mioritice ale Pafosului cu picourile albe, îndepărtate ale turmelor de oi și capre, taverna Korembos din sâtcutul Neochorio, dezlântuirea neună a italienilor și întoarcerea căznită pe drumeagurile abrupte, înguste și sinuoase, cu lătrăturile scandaloase ale lui Panaiotis. Si iar pe drum, tufisuri de hibiscus și iasomie, povârșiri umbrase dezvelind cu intermitente râni adânci, roscate în peretele rocii, marea zvârcolindu-ni-se la picioare cu oglinda ei albastră spartă de stânci ciclopice; Petra tou Romiou, locul în care s-ar fi izvodit Afrodita (Berenice vrea s-o fotografieze pe fundalul halucinant al mării, îi răspund suspect de binevoitor dar, involuntar, întorc aparatul cu obiectivul spre mine și-i las în filmul pe care-l va developa acasă o pată neagră, difuză, aducând cu subsemnatul).

Fiindcă unde sunt eu? În toată această poveste cipriotă? Masa de adio cu orăcăielile italienilor, chicotitul frivol al Vasilikiei, râsul zgrunțuros al Natasei, schimbată de adrese, eu nu, zămbetul rotund de fată malteză, tânără, foarte tânără, respingător de tânără. La urma urmei ar trebui să fiu împăcat, totul se află în ordinea curgătoare a lucrurilor. N-am murit striviti de parapetul autostrăzii, greul ne-a adus nevătămați în porta aeroportului, altă picoteală, decolare, zori cenușii cu Marea Neagră — vânăta dedesubt, aterizare, zgomot autohton, mai e un tren și gata, o dată ajuns acasă voi încerca să mă reinstalez în mine însumi.

Trenul are întârziere. Pe peron, pe banca alăturată, două familii de sorginte rurală se ospătează în cel mai tradițional mod cu putință, ajustându-și bucatele cu înghituri sonore direct dintr-o sticlă trecută de la gură la gură. Nici femeile nu duc la ureche. Se încing spiritele, se răde gros. Apar mai întâi doi câini costelivi, pesemne ceferiști, atrasi de sfara salamului. Zboară ceva pe deasupra peronului, slobozit din mâna uneia dintre gospodine, și animalele se reped între linii, înfulecă și mărăie. Apoi un nod de femeie rufoasă se propteste lângă banca ospătului și

LAUR CLIANTE

scâncetul detaliului

Cu mult înainte de a călca în timp,
Își doriște împărțirea la doi,
Astfel încât cei nou-născuți,
Două arce de cerc,
Vor fi urmat drumul pietrei neslefuite
Căzute într-atât de sus,
Încât nici măcar cea mai întinsă scară de
ceară

Nu i-ar fi putut ajuta
În coborârea lor spre capetele bărcii —
pământ,

Ce i-ar fi susținut atunci.

Rămăsese doar dorința
Și pe aceasta își clădise viață din lemn.
Rămăsese doar dorința
Iar împărțirea la doi
Devenise numai o retragere a pietrei în
sine,

Astfel încât privirea reușea să surprindă
doar laturile mult doritei stânci,
Scheletul geometric ce ar fi trebuit să
îmbrace

Doi ochi într-unul singur.

Rămăsese doar dorința,
Iar treptele scării de ceară
Adăposteau din când în când
Dreptul vechiului născut
De a asculta scâncetul detaliului.

flori de mit

Eram acelasi,
Eu, cel din cruce de piatră,
Rădăcină a miturilor,
Ducând timpul înapoi de la începuturi
Și vestejindu-l până la forma sarpelui.

Eram aceiasi,
Noi, cei înșirați în cruce de lemn,
Seminte irosite, rădăcini ale miturilor
Veghind la întoarcerea unicului început
Și privind neputincioși
La împietrirea focurilor
În propriile oase.

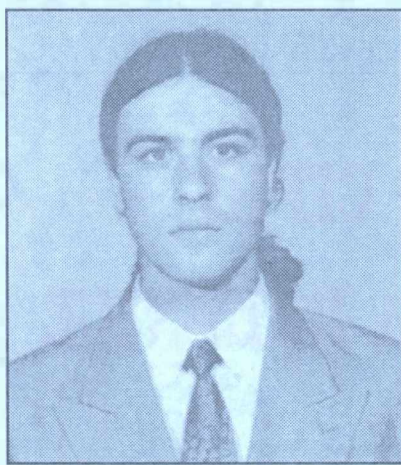
Eram acelasi...

Eram aceiasi...

peisaj cu trestie

Printre copitele vântului
Răzbătea chinul trestiei
Încă de la prima sământă a sa,
Cândva aruncată într-un furtul umbrelor
Și din ea mai rămăsese
Doar un cristal în secătuit,
Vesnic gânditor la povara unei treceri
Prin marginile drumului — timp,
Chinurile facerii, o alta.

În urma vântului rămăsese, însă, uimirea,

O înghitire tăcută a privirilor — cuvinte,
Chiar atunci când o parte a trestiei
Îndrăznise a-și cere încrucirea în pumnalul
de fier,
Un surâs împotriva colților sfintii de lup
Ce aveau să urmeze

rugăciune

Venise către gând
Lacrimă de piatră a zeului,
Îmbrăcată în blana rancedă
A vreunui lup oarecare:
„Trece-mi cântul peste Styx!”
Îmi spusese.
„Alungă-l,
Apoi afundă-mi pumnul ce cântă
În apa neagră a sufletelor,
Rânjește apoi!
Vei ști atunci că esti printre acei
Ce au sculptat Zenituri
În pietre de Levant.
La urmă, ridică-ti colții
Către un Soare — oglindă,
Oricare ar fi el.
Nu vor mai fi suvoaie de pământ,
Ci doar prooroci să le îngâne...”
Ci doar prooroci să le îngâne...

geometrie 4

Odată cu ciuntirea fiecărui zeu,
Obisnuise să se coboare
Membrul spart, de fiecare dată un ochi,
Până în crucea pământului
Și să fie lăsat acolo
Ca vesnic privitor al răsăritului.

Odată cu asta, fiecare răsărit
Obisnuia să-și coboare în măruntaie
Cioburile fiecărui membru spart,
Oricând un ochi,
Lăsându-le acolo pentru a se naste mai apoi
Și a muri, în carnea cercurilor sparte.

Sub oricare bucată de constelație
Se nășteau noile altare de apă,
Iar sub fiecare nu contenea a se odihni
Câte o grămadă de pământ,
Frântură a vreunei boli.

GYÖRFI-DEÁK GYÖRGY

Dânzanta bănză
(odisee urmuzică)

— fragmente —

Bârz a apărut adus de puhoie, în chip de etichetă pe o sticlă de apă tonică. De altfel, era singura formă de viață din râul cu pricina, de când apa ajunsese să spumege de neputință. În zilele lucrătoare, ba chiar și-n cele de sărbătoare, aglomerări pufoase rătăceau din văltoare în văltoare, lipindu-se de ramurile scheletice și de rădăcinile reumatice ale unor sălcii expirate. Izolată prin bratul fluid al unui suvoi mocirlos de cotloanele malului, limba de mâl lucea ciocolatiu în bătaia soarelui, picurată de urme de lisite și ciori. Cum Tărăboi avea nevoie de un recipient în care să-și susprindă antigelul, pescui butelca, îi făcu plinul și o atârână într-un ham. Cu un plici răsunător, întinse matul perfuziei și îi înfipse acul din capăt în venă, apoi plecă în Nirvana, unde găsi și mai multă singurătate.

Bârz profită de ocazie și se dete jos. Se strecură ca un număr par prin ciurul lui Eratostene, lăsând o dără palidă și incomensurabilă. Tărăboi aburea descompus în factori comuni întrutotul diamantini, cu exceptia unui detaliu diafan, redus la un apendice flasc, cu o sticlire vânăță, efect datorat, probabil, impurităților de alcool troilic.

— Ortul cu mortul, viii cu viile, filozofă Bârz. Se pricepea de minune să-și compună o expresie potrivită în orice situație. Își prinsese cu diferite fermoare mai multe atitudini, câteva formule ambigue. Făptură de o versalitate impresionantă, oarecum antropomorfă, dotată cu o natură intuitivă, compensată de o inteligență judicios partajată, cu unele lucruri demente bineținute în frâu, Bârz s-ar fi putut mândri într-o proporție rezonabilă cu titlul de produs final al evoluției darwiniene, dacă cineva și-ar fi dat străduinta să-l observe. Cum însă oamenii au avut dintotdeauna tendința să manifeste o grijă exagerată față de egocentrismele proprii, el rămăsese nestiut, dar omniprezent, precum gravitația.

Săltat de un puseu gazos, Bârz se avântă în văzduh. Umbra lui adânc albastră se prelinse peste întinsele plantatii de papură furajeră din lunca râului. Se lăsă purtat de curent în aval, prin lipsa zmeelor de odinioară, ucise de eroii desenelor animate, peste satele alunecate-n matcă, mâinate din urmă de pădurile tăiate cu nemiluita, printre tancurile stâncoase, învolburate de cărcăii câte unui cablu ruginit. Ici-colo, câte o ciocărlie psalmodia un imn de paleoslavă dedicat Soarelui. Din înălțimea notată îndeobste cu has mic de mână, văzu ciurde de bivolițe contopite cu apa, balastiere hulpave și bacuri acoperite cu rogojinii zdrențuite, trase deoparte pe mal. Un pod de cale înfierată una ca o scoabă malurile de pe care porneau sinele împerecheate la nesfârșit.

Undeva, din continua năvală către pacea platitudinii, răsări un pământul policolor de ceață, semn că în depărtare se profila o localitate industrializată. Dintre vâlătucii de vapori sulfuroși, când mai grăbejii, când cutremurați de răbuniri roscovane, se retrăgeau înspre terasele văii siraguri prelungi de imobile. Geamurile lor rectangulare sticleau ca niste caracude macerate în otet, transformând micile lor celule cenușii în tot atâția solzi tăioși.

Bârz micsoră altitudinea până la limita îngăduită de turbulentele extravilane și manevră astfel încât să ajungă deasupra unui (...) bulevard larg, pistă necălcată de beton, încadrată ici-colo de câte un subofiter de coalitie. O fanfară își zornăia tobele și mugea din alături, adunând curiosii pe creasta trotuarelor. O procesiune de homosexuali îmbrăcați în haine de piele și de lesbiene dezbrăcate de ele se îndreptă spre centru, purtând o pancardă pe care scria „Si noi suntem români!” și mai multe tablouri cu chipurile lui Decebal și Traian. Un tânăr bătrân, în dreapta căruia stătea un înger frumos ca un arhanghel, își făcu semnul crucii și scuipă în sân. De la ferestrele îngrădite ale unei dubite oprite la intersecție, care transporta acuzații de la arestul coalitiei la judecățile recursive, se iviră mai multe mâini fluturânde și câteva figuri care-i salutară zgometos pe manifestanți. (...)

Bârz se retrase și poposi lângă un rond de nopticele, ocolind o joie mare, care călca orbeste către trecerea de pietate, tocând mărunț asfaltul între catalige. O secătură de trândăfir îmboboci în lumina poleită a adierii de primăvară și-și deschise, pe nepusă masă, corola de imun. Din ea căzură doi tahioni duhnind a tutun și tescovină, precum si-o cobză răcită. Floricelul își strecură cu grijă mâna în buzunar și fluieră mefistofalic a pagubă. Tulburată, joimărita se întoarse și toarse dintr-un caier de dor plâpând, cu arătătorul, o suvită căzută pe tâmplă.

Trândăfirul tremură spin cu spin, virgulă cinci. Se dezrădăcină și, potopit din adânc până-n înalt de o transpirație rece, o scâldă aprig:

— Fă-mă, Doamne, valul trei și m-aruncă-ntr-o femeie!

În locul său își mută imediat mușuroiul un orbital galantic.

— Am onoarea să declar că esti un scaiet cu pene! se burzului acesta pe un ton iretractil.

Trândăfirul încrămeni derutat. Obolul galantic, vibră degajat, stăpân pe situație. Se adânci în privirea ielei și o chemă dragăstos.

— Machito! izbucni joiana și se aplecă să-l adune, val cu val, vâl cu vâl, poalele afânate. Gogoloaiele crete de pământ au dat ropt printre degetele firave. Întreaga movilă prinse să clocotească și o cuprinse tandrup până la gleznisoare, până la tălisoare, până la buzisoare...

— Doare, se plânse iala.

— Dar, dar cât de plăcută este durerea dragostei, insistă voluptuosul orbital și-i îngână la ureche un cântec din vechime: „zidul meu te strânge, patima-ti înfrânge...” Joimărita se lăsă îmbătută de mireasma tărănei jilave și se scufundă cu totul în focul dragostei la prima vedere. Pe lungile-i cosite rămase la suprafață înmuguriră o sumedenie de evantaie foliculare și câteva mănunchiuri florale aleator parfumate, alcătuiind un splendid buchet de mireasă. (...)

Bârza, o vom numi așa întrucât nu peste mult timp urmează să devină femeie, se aseză nepăsătoare picior peste picior pe o bancă, așteptând să i se primenească hormonii. Se scărpină pe îndelete: întinsă de rotunjimile din ce în ce mai proeminente, o mânca pielea peste tot. Nu trecea pentru prima oară la o astfel de transformare, dimpotrivă. În plus, psihologia circulară o domina și în răstimpurile când găsea mai nimerit să-și arboreze bărbăția, cu toate că uneori simtea nevoia să țină strâns frâiele unei situații sau să-și arate întreaga măsură.

Indiferent de sex, fiecare bărză constituie un tezaur de eruditie. Cum adoră să se cultive, în orice bibliotecă veti găsi măcar una dintre aceste făpturi diafane. Multe dintre ele s-au dedicat artelor. Unii cred că Picasso a fost un artist foarte prolific. Lepădati-vă de sine și întrebați o bărză. Veti fi socat să aflați care-i adevărul.

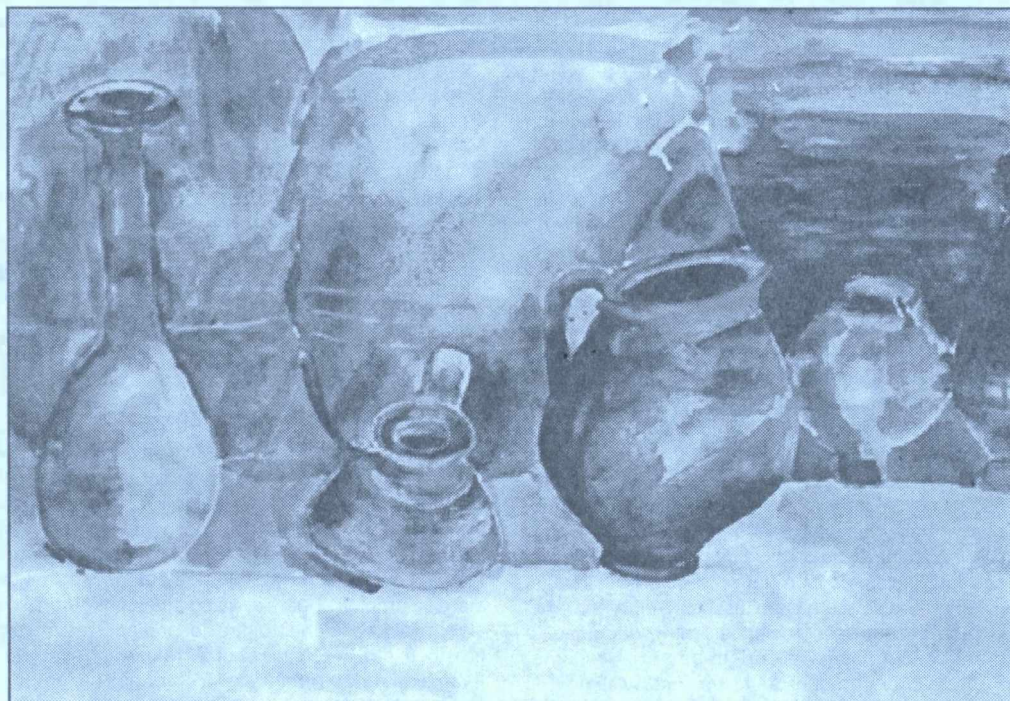
Își schimbă pozitia. Urmând un imbold lăuntric, își lăsă ușor capul pe spate, dar, ca de obicei, gestul ei rămăsese neremarcant. Doar un comunitar cu un stâng nătâng și cu un drept de rezidență nelimitat se dădu rotocol prin împrejur. Cum nu căpătă nimic de mâncare, lătră o vreme lugubru, apoi plecă să răscolească cosurile de gunoi. (...) O macara mânăuită de niste meseriași în combinezoane plantă o colivie de aluminiu și de sticlă metalizată, în vârful căreia scria cu litere schioape: „TAPINARU & JAGGER, avocați de divorț”. Un Mercedes argintiu parcă imediat lângă ea, zdrobind fără milă ceea ce mai rămăsese din cosita joimăritei. Bârza profită de nesperata sansă și se urcă iute pe capota automobilului. Feminitatea ei dădu o strălucire aparte suprafeței metalizate. Avocatul le zâmbi prietenos muncitorilor care racordau chioscul la cablurile de telefon și de curent, dădu mâna cu seful de echipă, ocoli căsuta metalică, încercă ușa, care se deschise lin, de parcă ar fi plutit pe tâtâni, își vâră nasul înăuntru și, în cele din urmă, se declară satisfăcut. Un claxonat nervos îi făcu să se întoarcă. Pe o altă remorcă stătea o cosmelle similară, atât doar că pe vârful ei scria „AUREL POP-POPESCU, cabinet particular, ginecologie și obstetrică”.

Întelegător, destrămătorul de familii se urcă în masină și trase de volan către stânga, părăsi zona periculoasă cu spatele, scuipă pe trotuar de trei ori, apoi își aseză piciorul pe accelerație cu dexteritatea unui organist care interpretează o fugă de Bach și demară voinicește. Simtea nevoia să-și împărtășească bucuria cu cineva, așa că se duse sfoară la amanta partenerului său. Aceasta locuia ceva mai încolo, într-o garsonieră situată la parter, care adăpostise până nu demult firma lor. Cum, după 23 de ani de convietuire, trei copii, două case și câte o masină pentru fiecare, ce constituiau dezastrul primei căsnicii, secretarul primăriei se hotărâse să înceapă o viață nouă, alături de noua lui secretară, Tapinaru și Jagger îi reprezentaseră cu succes interesele în instanță și reușiseră să obțină discret o hotărâre judecătorească favorabilă, în ciuda încrâncenării dovedite de fosta soție. Ca urmare, primăria aprobă scoaterea din fondul public și vânzarea garsonierei către o persoană particulară, la pretul unui carton de whisky scotian original, și, cum nu putea să-l lase pe apărătorii legii în stradă, le repartizase un spațiu absolut central, la bulevard.

De această dată, bucuria avocatului fu stîrbită, pentru că domnișoara cu pricina iesise în oras. Examinând rafinamentul neostentativ cu care

continuare în pag. 14

*) Laureat al Concursului literar desfășurat la Tulcea sub genericul „Zilele Urmuz”

• Marieta Besu — Vase antice II

operă pentru actualii „spectatori”

Teatru! Totul este teatru! Viata nu e altceva decât teatru!” Pornindu-se de la acest considerent de sorginte shakespeariană, un profesor de artă dramatică, posesor al unui fragil echilibru moral, își propune să monteze un spectacol având ca titlu „Puterea”. Repetițiile se declanșează în ziua imediat următoare și se fac „zi si noapte”, fiind sortite să continue „sans fine”, „Liniiile de forță” ale textului dramatic, a cărui montare implică prezenta a șaptesprezece personaje, sunt, în esență, următoarele: „Vă-ncolonați! Drept! Stânga-mprejur! Pas alergător!”, „Ochi pentru ochi și dinte pentru dinte!”, „Treii cuvinte pentru gloria națiunii noastre, trei cuvinte si sună așa — Bla, Bla, Bla! Concluzionând, putem traduce: Patrie, Familie, Religie!”, „Spiritul e activ, carnea e nevolnică!”, „Trăiască Amorul și Libertatea!” (citește „dezordinea, desfrăul, anarhia”). Sunt ușor recunosibile sloganele proprii unui regim dictatorial, discreționar, imund moraliceste și abuziv, care reduce totul la lupta pentru menținerea *sine die* a puterii sale opresive, semănând arbitrarul, haosul, corupția, desfrăul. Opera dramatică pe care actorii Teatrului „Ovidiu” o joacă în premieră mondială, lansată duminică, 25 iunie, aparține poetului, actorului și jurnalistului grec de expresie franceză, Andonis Doriadis, un neîntrecut mânăuitor al armei grotescului. Muzica de scenă e scrisă de un compozitor, din Elada zilelor noastre care nu mai are nevoie de prezentare — Mikis Theodorakis („Zorba Grecul”), iar regia spectacolului „Operă pentru viitorii dictatori” poartă semnătura lui Yannis Margaritis. Mizanscena tomană a acestei vitriolante comedii s-a înrputat în timp-record datorită beneficei și admirabilei concordanței statornicite între Consulatul General al Republicii Elene la Constanța — Teatrul „Ovidiu” — Fundația Musae” și „Black Sea New Music Ensemble” (Filarmonica „Marea Neagră” dirijată de Radu Ciorei).

Piesa lui Andonis Doriadis, tradusă si adaptată de Cristina Oprean — Cioarei dezvăluie consecințele catastrofale la care se poate ajunge în condițiile dictaturii, fie de dreapta, fie de stânga, ambele exaltând cultul unei pretinse eminențe publice si încurajând sperjurul, minciuna, delatiunea, fărâdelegea, atrofierea simtului măsurii si al realității, proslăvirea în exces a personalității cocotate în vârful ierarhiei, acceptarea necondiționată a oricăror compromisuri morale, încălcarea grosolană a celor mai elementare norme ale convietuirii sociale, jaful, blasfemia, crima...

Mai mult decât semnificative sunt cuvintele de la sfârșitul reprezentației, când, introducându-se Legea martială, care implică măsuri excepționale, se răcneste: „E interzis tuturor să vorbească, să cânte și să rădă. Este interzis să citească, să scrie, să gândească. Este interzis a visa, a-si aminti si a iubi!...”

Concluzia? Dictatura este emanante potrivnică firii umane. Regimurile totalitare sunt compatibile cu disprețul pentru om, cu ura viscerală față de activitatea creatoare a omului, cu exaltarea viciilor si cu degradarea morală. Ele se bazează nu pe forța ratiunii, ci pe forța represiunii, înăbușind violent orice tendință de primenire, de liberalizare, de reformă.

Societatea zugrăvită în „Operă pentru viitorii dictatori” este roasă de morbul descompunerii. Investiți cu funcții majore, multi dintre cei aflați în subsolul sau la periferia societății ajung sambelani, miniștri ai Informației și Propagandei, ai Siguranței, ai Educației, ai Justiției, ba chiar regi, fie și fără coroană (fără cap, fără judecată, fără personalitate, fără rost). Deși printre totii aceștia se află o fată bisericească (Arhiepiscopul), mocirlă în care potențatii se scufundă îi încapă si îi absoarbe cu asupra de măsură. Preocuparea de căpetenie a mai tuturor este sexul, apetitul gastronomic și carnalitatea reglându-le celelalte funcții, devenite secundare. Dirijați în isteria colectivă, zgometos, ostentativ declanșată, la intervale regulate, de Maresal, reprezentanții puterii clamează la unison: „Trăim într-o eră extraordinară, / În care morala veche nu are socoteală: / Suprema dorintă-plăcere, / A avea putere!” De putere ei se tin legați cu încolăcirii de șarpe, la putere nu renunță în nici un chip si sub nici o formă, iar când puterea le e amenințată, latră, mârâie precum o haită de câini turbati și recurg la măsuri extreme. Sunt constienți că, pentru a ajunge sus, s-au târât, au scuipat, au lins, s-au cățărât și nu pot tolera să fie contestați, detestați sau înfrunțați. Scena colectivă abominabilă a vomei, în cazul iesirii tembele din front a „ministrelor culturii” este mai mult decât semnificativă. Și, sincer vorbind, ceea ce provoacă realmente greață, văzând spectacolul, este tocmai comportamentul animalic, pur instinctiv, al bestiilor cu chip uman. Numitorul comun al acestor fantose grotesti este Răul, fiecare în parte întruchipând una sau mai multe laturi ale răului social, la exacerbarea căruia contribuie în piesă, Domnul X (Vasile Cojocaru), Doamna (Cristina Oprean), Doamna de Onoare (Diana Lupan), Regina (Lăcrămioara Moscaliuc), profesorul de artă dramatică (Lică Gherghilescu), femeia din club (Laura Iordan) și femeile fatale (Laura Iordan și Dana Trifan).

Spectacolul cu „Operă pentru viitorii dictatori”

solicită performanța de spectacolul de grup, nu în sensul virtuozității, ci al unei vibrații la unison. După săptămâni de muncă, actorii si-au însușit ideile unui scenariu relativ simplu, dar complex în adevărurile lui. Ei caută să se miste, să cânte, să gesticuleze, să rostească replicile în acord deplin cu ceea ce comunică sălii. Interpretii se situează pe linia subtilă si subtilă a expresivității teatrale ce potentează adevărul. Memorabilă este prezenta Regelui fără coroană (interpretat de Nae Stângaci) care sugerează supunere, spasmul, destinderea. Împins si antrenat de ceilalți în vâlmășagul orgiac, el pare a nu vrea să înțeleagă cât e de umilit, ceea ce îi conferă liniște și detasare, imobilism, cu excepția momentelor în care intră într-o patologieică vrie pentru a-și exercita funcțiile, nevoile vitale. Un naturalism iritat, crud, îi absoarbe pe interpretii într-o densă rețea de senzații: Sambelanul (Nicodim Ungureanu) mimează convingător perplexitatea, jena, pudoarea, dezaprobarea, înălțarea; Maresalul (Virgil Andriescu) se mișcă, gesticulează, se agită, răcneste, amenință ca și cum s-ar afla în fața unui corp de armată, asupra căruia își descarcă resentimentele, afișând o trufie de gauleiter, nazist; Arhiepiscopul (Liviu Manolache) etalează un discurs tunător, bubuitoar, găunos și perfid, o elocință de retor limbuit, aservit puterii, o judecată închizitorială. El e mai degrabă mesagerul lui Antichrist decât propovăduitorul cuvântului lui Dumnezeu. Un Gigolo în sutană, crapulos și venal; Ministrul Culturii (Iulian Enache) e ridicol în gesticulația sa de paiață care atâră, o vreme, suspendată, are obsesii (nu numai sexuale) si sfârșeste fatal, anatemitat, în prealabil, de Arhiepiscopul care-l condamnă „în fața oamenilor, a Regelui si a lui Dumnezeu”; profesorul de artă dramatică (Lică Gherghilescu, pe care l-am admirat într-un rol de aceeași factură în „Visul unei nopți de vară”) dă, într-un fel, tonul obscenității și al desfrăului, acționând ca un Geniu al Răului, dar nu până la capăt, întrucât refuză să ucidă si este ucis de Domnul X (Vasile Cojocaru), rol jucat într-un registru sobru, direct, tranșant, fără artificii de suprafață. Mafiot inveterat, avid de putere și funciar lipsit de scrupule, Domnul X escaladează fulgerător treptele ascensionale ale dominației totale, instituind dreptul forței. Onctuoșitatea unui personaj venal este proprie Ministrului Justiției (Marian Miron). Inspirat îndrumat de regizorul Margaritis, actorii si actrițele Dramaticului constăntean desfășoară, de-a lungul reprezentației, scene nu tocmai ortodoxe, vehiculând un limbaj frust, licentios pe alocuri, pentru a întregi atmosfera de societate decrepită, iremediabil sortită dispariției. Imperativul unei regii moderne pentru o piesă contemporană (desi scrisă cu treizeci de ani în urmă), a generat o viziune scenică decantând în act artistic atât realitatea cât si imaginația, generând un stil de rafinată teatralitate. De apreciat, asadar, nivelul interpretativ al trupei de actori, atmosfera, miscarea, strălucitoarea utilizare a spațiului scenic, extins si-n sală (meritul scenografei Rodica Arghir), armonia tonalităților, eleganta aparentei simplități, vitalitatea și senzualitatea profundă ce se degajă din jocul actorilor. Corpurile flexibile armonizează cu un spațiu care le încâtușează. În cheie occidentală, spulberând canoanele, sunt prezentate elemente simbolice ale decadentei. Frenesia debordantă, debusolată pe alocuri, glisează de la excesiva exteriorizare a instinctelor primare la tragedie. Caietul de sală al spectacolului este în direcție consonantă cu demersul teatral întreprins, asadar la înălțime. Anaid Tavitan a trecut cu brio o probă aferentă secretarilor literari numită competență, dublată de bun gust și de rafinament. Caietul cu pricina, o veritabilă carte teatrală de învățătură oferă, într-o formă grafică fără reproș informații, ilustrații, precizări, declarații si detalii care conduc la cunoașterea avizată a culiselor acestui act de cultură care e premiera cu „Operă pentru viitorii dictatori”, pe care, nu întâmplător, am numit-o, în titlul cronicii, pornind de la ideile ei de actualitate *Operă pentru actualii „spectatori”...*

VIRGIL MOCANU

• Marieta Besu — Vase antice I

MARIETA BESU

urmare din pag. 1

ocupa în aceste rânduri) asigură lărgirea orizontului vizualului și recompunerea acestuia, folosind inventivitatea-i fără limite. Pare chiar că artista se află într-o ipostază nouă, aceea a unui „copil mare”, care trăiește bucuria clipei, a mirării, a desfătării în fata naturii si roadelor ei, pe care le include ultimelor sale compozitii.

Structura lucid-duioasă a Marietei Besu se conjugă cu aceea de fin observator al lumii, în alcătuirea ei sub aura dumnezeirii. Pentru ea, copacii, frunzele, legumele, florile si vasele de lut (descoperiri ale arheologilor sau alcătuirii ale olarilor contemporani), totul poate fi inclus (și este) observației si transpunerii în opere perene. Se simte disponibilitatea-i deosebită, pofta de lucru, de cuprindere a „datelor” pe spații largi, în compozitii noi. Si desenul său sigur, înscris „dintr-una”, ce trădează mâna fermă a gravoarei, este însoțit de culoarea tonică, vie, ades onctuoasă si mai rar transparentă.

Opera-picturală de acum a Marietei Besu apare într-o ipostază nouă, prin această apetentă impetuosă declarată pentru culoare si armoniile ei tonice, clamate ca un cântec al împlinirii interioare, fără stridente, sincope si opriri, ci ca o armonie perpetuă.

În universul nou al creației artistei — persoană de o rară discreție, a cărei feminitate pare contrazisă de manualitatea-i forte — constatăm „refaceri”, recompuneri ale datelor realului într-o rafinată selecție, inedit transpusă în opere. Pictura Marietei Besu reprezintă asadar „viata”, vitalitatea, seva secretă a fructelor, legumelor si plantelor, structura metamorfozată a pământului dătător de seve, a lutului configurat de olarii antici sau contemporani. O lume oprită parcă într-o congruență încremenire: fructe, legume, flori, vase, conturate ferm, profilate pe fundaluri neutre, cu o forță de expresie a desenului si a culorii deopotrivă, rar întâlnite.

Ciclurile compoziționale intitulate: *Hrana, Roadele pământului, Floarea soarelui, Vase antice* s.a. sunt reprezentate printr-o configurare picturală gestuală, în care își face loc adesea un tasism sui generis, care dezvăluie forța expresivă a picturii sale.

Diversitatea de formă și mărime este însoțită de aceea a culorilor; este „punctul” în care frenesia artistei „rupe” uneori granitele realului; în alternanță aproape dure de închis-deschis, apar negri de catifea, brunuri si oranjuri forte, rozuri calde, roșu intens s.a., toate organizate pe fundaluri gri-luminos; culorile se asază prin pensulată nervoasă a tusei rupte. De altfel tusa colorată a picturii sale este „materie primă” si „lianț” totodată al formelor. Pensulățile se tes în microstructuri, gradate ele însele, prin „miscări perpetue”, expresive. În același timp o anume limpezime si seninătate „plutește” în rigoarea organizării picturale a compozițiilor. Nimic nu este lăsat la voia întâmplării; mereu disciplina

PLASTICIENI AI SPAȚIULUI PONTIC

david serth

David Serth a fost un artist care s-a situat deasupra imaginarelor sale insule, născute de fantezia sa inepuizabilă, din spuma mării, alcătuite după o lege de sine știută, din bine și frumos, din adevăr și speranță. Insule ale Cuvântului și ale Tăcerii, un fel de Porti ale Cetății, prin care să pătrundă doar Omul-semn al Vesniciiei.

Iubind dumnezeiește poezia, considerând-o o dimensiune firească a existenței noastre pe acest pământ, David Serth a fost și încă pentru cei multi care l-au cunoscut o prezentă nu numai insolită și plină de farmec ci și una dătătoare de forță — aceea a celui ce are ceva de spus. Un singuratic, dorindu-și uneori cu disperare și mai presus de orice comunicarea cu semenii, luând de multe ori asupra-și lipsa lor de înțelegere. A risipit sentimente și încredere, a dăruit iubire și compasiune, a încercat să creeze pentru totii cei apropiați o altă lume, deși utopică, să depășească existența materială, sublimând-o într-una spirituală, de mare poezie și tandrețe.

A visat mereu la o lucrare ideală, perfectă, care să îi reprezinte preaplinul gândurilor și sentimentelor, fără a avea curajul de a face primii pași din teama neînfăptuirii forței sale imaginative. A creat, din păcate, doar prin cuvinte încârcate de un dens lirism un ansamblu monumental menit să exprime întreaga istorie a acestui ținut, ansamblu care, de fiecare dată când și-l închipuia se îmbogătea fabulos cu noi

gravorului se impune pictorului.

În ciclurile *Hrana* și *Vase arheologice*, Marieta Besu își pune și probleme ale organizării compoziționale. În aglomerările de legume, fructe sau vase, în orizontalitatea acuzată a imaginilor ea păstrează individualitatea fiecărei componente a imaginii; ea imprimă imaginii un anume ritm, o cadentă, poate chiar o „direcție” a întregului. „Voluptoasele” aglomerări sunt poate chiar expresia „lăcomiei” privirii capabile să cuprindă în raza ei vizuală „imensul” pe care-l imprimă, sublimat imaginii. În aceste compozitii se simte mereu verva unor congruente structuri picturale si tinuta gamelor cromatice stăpânite.

Densitatea materiei picturale, pensulată impetuoasă, dramatismul tusei, virtuțile expresive ale formelor (câci desenul se simte mereu, undeva sub culoare) sunt percepute de receptor ca o energie debordantă a creatorului, fin observator al naturii alese.

Pictorul real, care este Marieta Besu, a părăsit, pentru un timp, stilul gravorului pe care-l cunosteam si se dezvăluie capabil să trăiască plenitudinea naturii, printr-o creație a purei vizualități, modernă, cu tenta unui expresionism cromatic foarte personal.

Artist autentic, a cărui operă este mereu un spectacol vizual, Marieta Besu nu are prejudecata marginalizării artei în provincie. Numeroasele-i confruntări expoziționale, naționale si internaționale o confirmă si-i asigură confortul necesar unor prestigioase prezente viitoare. Tinuta sa biografică si structurală, disponibilitatea-i creatoare ne asigură asupra unor etape reprezentative ale meandrelor unui ambitos drum creator. Experiențele sale, evident — asumate, în gravură si pictură dau certitudinea că artista se poate distanța, de un anume moment al propriului demers, reordonându-si creația în ipostaze noi, necunoscute.

Instinctul ei de gravor si pictor o conduce pe drumul unui efort experimental continuu, ades nu lipsit de capcane, când trece de la un gen la altul, de la o tehnică la alta. Dar Marieta Besu știe cum si când să se dăruiască gravurii si când să facă să „cânte culoarea” exuberanțelor sale pânze. Alain spunea undeva că: „... legea supremă a creației umane este că nu putem inventa decât lucrând...” Oare am fi putut descoperi în sensibila gravoare un pictor de o particulară forță expresivă, dacă ea nu ar fi lucrat, elaborând aceste cicluri?

sensuri, devenind în același timp o idee din ce în ce mai pură.

A lăsat prea puține lucrări, unele în Muzeul de Artă din Constanța, altele în aer liber, în mijlocul unei naturi de o impresionantă măreție, pe dealurile de la Măgura Buzăului sau la Babadag, toate de dimensiuni monumentale, încârcate de o mare forță expresivă, amintind complexitatea trăirilor acestui suflet însetat de perfecțiune. Iubea piatra, aceste „flaute din stânci de mare” pe care le făcea să sune armonios în sugestive jocuri volumetrice, conferindu-le echilibru și dinamism. Stia să-i imprime, prin gestul maiestuos al cioplii ceva din propria sensibilitate, înfrângându-i duritatea, supunând-o, printr-un subtil proces de transfigurare, vointei sale de a o vedea însufletită.

Ca orice artist autentic, a sperat până la ultima clipă că într-o zi va putea să-si simtă împlinită marea operă, aceea pe care o considera singura capabilă să-l reprezinte deplin, astfel încât privitorul să o perceapă ca pe o înălțare spirituală, o elevată trăire interioară. N-a fost să fie așa... Dar ea, lucrarea lui ideală, a rămas în amintirea celor din preajmă, ca un vis frumos, înaripat de capacitatea sa de convingere în a-l transforma în realitate. Si parcă, uneori, văd aievea acele Insule plutitoare si Porti ale Cetății născute în timp, în nesfârșite nopți de insomnie despre care povestea adesea cu vehemență dar și cu duioșie ca despre un copil care nu a apucat să vadă lumina zilei și povara existenței.

Cred că nu si-ar fi ales, dacă ar fi putut, un alt epitafor decât al poetului marilor tristet și singurătăți, Bacovia: „Aici sînt eu, / Un solitar, / Ce-a răs amar / Si-a plâns mereu. / Cu-al meu aspect / Făcea să mor, / Căci tuturor / Păream suspect.”

SIMONA RUSU

festivaluri internaționale

Începutul acestei veri a reprezentat pentru viața teatrală românească un moment de efervescentă, grație festivalurilor de talie internațională organizate la Piatra Neamț, Sibiu și Sfântu Gheorghe.

Dacă ele s-au putut desfășura, asta s-a datorat numai tenacității și încăpățânării responsabililor acestor programe, care, timp de aproape un an de zile, sunt nevoiți să ducă muncă de lămurire atât cu Ministerul Culturii, cât și cu autoritățile locale, în unele cazuri, pentru a le convinge (deși nu mai era nevoie, edițiile anterioare, numeroase, vorbind pe deplin) de realitatea existenței unor astfel de manifestări culturale care prilejuiesc, așa cum s-a văzut în anii din urmă, întâlniri cu spații teatrale dintre cele mai diverse.

ANDREI ȘERBAN — DUPĂ 32 DE ANI, LA PIATRA NEAMȚ. La final de stagiune, Teatrul „Bulandra” a rezervat spectatorilor un eveniment exagerat mediatizat, mai mult decât, probabil, si-ar fi dorit chiar protagonistul său: regizorul Liviu Ciulei, revenit în România pentru a monta și la București — cum o făcuse cu ani în urmă la Arena Stage Washington, D.C. — **Hamlet-ul** shakespearian. Spirit novator, monstru sacru al regiei românești, „lider” al unei serii de învingători, Liviu Ciulei nu avea nevoie de exagerări media precum clipul TV cu „cel mai mare regizor român...”. Ca să nu mai vorbim de faptul că spectacolul nu reprezintă totuși „evenimentul teatral al sfârșitului de mileniu”, așa cum încearcă să ne convingă același clip publicitar.

Am scris tot acest preambul pentru a face înțeles un lucru extrem de important: linistitul orășel Piatra Neamț s-ar putea considera și el, pe bună dreptate, gazda unui „eveniment al sfârșitului de mileniu”. Căci după 32 de ani, Andrei Șerban a revenit să susțină un workshop, împărțându-și multiplele experiențe, în locul care avea să marcheze începutul unei cariere strălucite: Teatrul Tineretului. Regizori la fel de importanți ca și Liviu Ciulei, precum David Esrig sau Radu Penciulescu, personalități ale diasporei teatrale românești — regizorul Niky Volcz, profesor, alături de Andrei Șerban, la Columbia University, Silviu Purcărete, activând la Limoges, Alexander Hausvater din Canada, scenograful Helmut Stürmer (extraordinarul „partener” al lui Vlad Mugur), ce lucrează actualmente în Germania —, prestigiosi invitați de peste hotare precum dr. Calvin A. McCClinton, profesor în SUA, bursier Fulbright în România, ori actorii teatrului newyorkez „La MaMa”, spațiu ce nu poate fi disociat de începutul carierei americane a lui Șerban, ori oameni de teatru din România s-au putut reuni, timp de zece zile, la Piatra Neamț. Această performanță, la care se adaugă un program coerent și o secțiune teoretică incitantă și provocatoare, poartă semnătura celui care, în această primăvară, obținea din partea Consiliului Britanic *Premiul pentru cel mai bun manager* în domeniu pe perioada anului trecut; actorul Corneliu Dan Borgia, directorul instituției pietrene și al Festivalului de Teatru. Ajunsă la cea de-a XVI-a ediție, manifestarea — una dintre cele mai importante din țară — a vizat de această dată, în cadrul secțiunii *Focus*, spațiul cultural american. Astfel, a ieșit la iveală faptul că situația dramaturgiei și a teatrului de peste ocean este foarte puțin cunoscută în România, lucru ce ar necesita punerea bazelor unui program de traduceri, atât din literatura pentru scenă, cât și din teatrologia americană contemporană. O inerentă deformare a realității ar putea fi astfel mai lesne înlăturată, înțelegând că țara tuturor posibilităților reprezintă pentru estici o sansă de cunoaștere a diverse culturi și, de ce nu, a identității universale. Poate vom căpăta în acest fel, încetul cu încetul, statutul pe care Andrei Șerban îl numește și îl simte atât de frumos: acela de cetățean al planetei. Optsprezece spectacole produse în România, SUA, Franța, Germania, Elveția, Ungaria, Republica Moldova, și nu mai

putin de nouă colocvii, reunite sub titlul „America — cea mai bună dintre lumile posibile?” — iată bilanțul unei întâlniri teatrale de anvergură.

BUCURIA EXPERIMENTULUI. Teatrul de limbă română „Andrei Mureșanu” din Sfântu Gheorghe era, până anul trecut, un spațiu de efervescentă creație... Destinat, înainte de 1989, slăvirii marelui conducător, a devenit după Revoluție un loc viu, al experiențelor diverse, grație dramaturgului Radu Macrinici, aflat la „cârmă” instituției covăsnene până nu demult, când singur a ales „autodebarcarea”, din motive ce sigur că ar merita comentate, numai că spațiul este cu siguranță insuficient. Mai ales că am decis să-i dau o altă „destinație”.

Cultivând experimentarea de noi forme de expresie teatrală, rareori prezentând câte un spectacol „asezat”, „cuminte”, „greu” ori „adânc” (rog explicit a se citi ghilimelele), teatrul a reușit, la mijlocul ultimului deceniu, indirect, serioasa ridicare a nivelului artistic al producțiilor vecinilor de clădire și de scenă — maghiarii de la „Tamási Áron”, ce coabitează într-un același edificiu cu artiștii români. Dacă trupa lui Nemes Levente este la ora actuală una dintre cele mai bune din România, faptul se datorează, în bună măsură, și Festivalului de Teatru „Atelier” — proiect imaginat și realizat, din 1992, de același Radu Macrinici — care, în ultimii ani a girat performanțele celor de la „Tamási Áron”, oferindu-le, timp de trei sau patru ediții, premiul pentru cel mai bun spectacol.

Dacă primele șapte ediții s-au desfășurat impecabil, cea din acest an (5-11 iunie) s-a aflat, chiar până la debutul său, sub semnul incertitudinii, atât în ceea ce privește susținerea financiară, cât și în ceea ce însemna atingerea nivelului de profesionalism avut de-a lungul timpului. Pentru a mă explica, trebuie spus că teatrul de limbă română nu mai are, de o stagiune încoace, un director, iar certurile luseră, până nu demult, o întorsătură dramatică. (Nu, nu în sensul de scriitură pentru scenă, ci devastatoare pur și simplu!)

În această atmosferă deloc plăcută, Radu Macrinici a demarat o nouă ediție. A opta. Chiar dacă nu se aștepta la cine stie ce reușită, festivalul s-a ridicat la performanțele anterioare: discuțiile nocturne pe marginea fiecărui spectacol vizionat au fost animate; colectivul teatrului-gază s-a mobilizat, doi actori asumându-și statutul de regizori, realizând relativ repede două spectacole, dintre care unul selectionat în concurs (ce i-a adus lui Nelu Roman premiul pentru cea mai bună interpretare), celălalt prezentat publicului în afara competiției. N-au lipsit nici colocviul pe tema regiei tinere și a companiilor particulare, găzduit de Centrul de Cultură Arcus, și chiar o cafenea literară ce poartă numele unuia dintre cei mai buni actori ai teatrului, Dan Turbatu, recent trecut în neființă.

Obsesia căutării s-a regăsit în toate cele douăsprezece producții prezentate. Mai mult sau mai puțin reușite (în acest ultim caz înscriindu-se *Isteriile de familie* budapestene, *Conu' Leonida*... de la Iași al lui Ion Mânzatu și *W. Euridice. Ro.*, care, dacă ar fi lipsit, s-ar fi câștigat timp atât pentru spectator, dar, poate, și pentru coregraful Vava Ștefănescu, ce ar fi avut astfel vreme să viziteze locul numit bibliotecă), spectacolele au avut ca punct comun dezinhibarea estetică, sfidarea conformismului, starea de neconvenționalitate. Din punct de vedere conceptual, am avut două mari surprize. Una s-a chemat *Nunta însângărată*, o „citire infidelă” a textului lui Garcia Lorca de către Bocsárdi László, un regizor ale cărui spectacole reprezintă, de fiecare dată, o provocare (nici o montare nu seamănă cu precedentele, desi sunt la fel de inventive, de coerente, bolnăviciose de coerente, minuțioase, ritmate). Efectul? Culegerea, și de această dată, a Marelui Premiu. Pe de altă parte, Hikaru Otsubo din Japonia, maestru buto, de-acum un obisnuit al locului, a arătat că se descurcă mult mai bine când evoluează singur pe scenă, spectacolul său recăpătând profunzimea pierdută atunci când alături de el se află și alți colegi niponi. Cât despre premianți, acestia au fost tinerii Radu Afrim, Theodora Hergelegiu și un pic mai vârstnicul lor coleg Horațiu Mihaiu, toți semnatari ai unor provocări inovative, dincolo de nivelul narativ, mai mult sau mai puțin manifest.

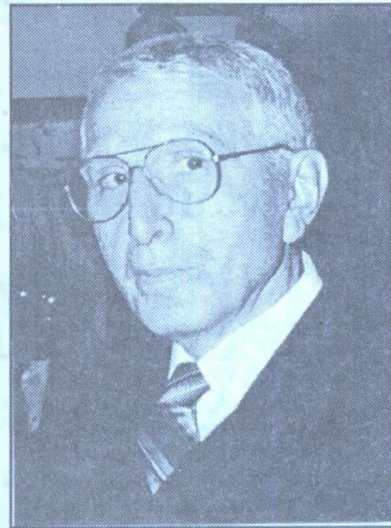
GABRIELA RIEGLER

PAVEL CHIIAIA :

„De-a lungul vieții mele istoria a fost complexă și variat colorată”

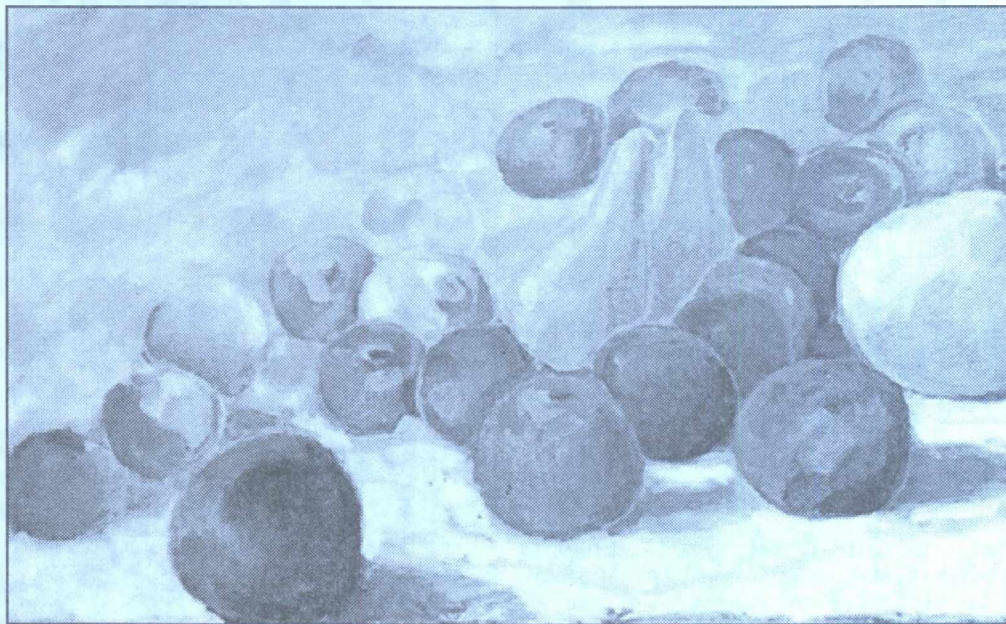
Stimate domnule Pavel Chihăia continuăm sirul dialogurilor noastre, ocazionate de revenirile dumneavoastră în orasul Constanța, dialoguri începute cu cinci ani în urmă, majoritatea dintre ele apărute întâi în paginile revistei „Tomis”, apoi în cele ale volumului meu de interviuri „Convorbiri pontice” (Ed. Ex Ponto, 1998). Vă rog acum, să-mi spuneti cum a fost istoria pe care ați traversat-o de-a lungul întregii dumneavoastră vieți?

● În ultimii șaiszeci de ani, eu am traversat toate evenimentele care s-au petrecut. În primul rând pe acelea legate de legionari. Apoi au urmat patru ani de război. Din fericire am fost amânat, de la încorporare, pentru studii. În aceea perioadă, extrem de grea, am făcut Facultatea de Litere și Filosofie. În primul an de studenție am stat în gazdă la București cu un prieten de-al meu, un pictor constăntean, Serbănescu. El picta și eu scriam cu mult apetit, cu mult entuziasm, piese de teatru. Trebuie să mărturisesc că, între evoluția istoriei și evoluția mea sufletească, personală, a doua a avut o oarecare independență față de prima. În epoca lui Antonescu, desi este calificată de dreapta, din punct de vedere cultural, noi și profesorii noștri, în Facultatea de Litere, între '41-'44, am avut toată libertatea de interpretare. Între profesori erau: Vlădescu-Răcoasa, care-l cita pe Marx la fiecare frază, Ralea — un tânăr de extremă stângă, Călinescu, de asemenea, făcea multe considerații negative despre capitalism. I-am avut colegi, la cursuri și seminarii, pe Virgil Ierunca, Geo Dumitrescu, Tretinescu, Teodor Cazaban, Alexandru Husar, Teohar Mihadas. Deosebiri de vederi politice — Mihadaș era de extremă dreaptă, Husar și cu mine democrați, Geo Dumitrescu era ultra democrat — nu contau în relațiile dintre noi. Au urmat după război, pentru mine, trei ani formidabili de libertate. În mod întâmplător, Petru Comarnescu mi-a remarcat o piesă de teatru scrisă în liceu — „Viata ascunsă”. În timpul războiului făcusem cronică plastică la zărele „Timpul” și „Ecoul”, iar la un moment dat, Stefan Roll mă întreabă: „Domnule, în afară de cronicile plastice, n-ai scris și literatură?” Si eu i-am spus că am scris o piesă în timpul liceului. A trebuit s-o caut, s-o găsesc și s-o dactilografiez. I-am dat-o, iar el a înaintat-o cui trebuia. Într-o zi vine și-mi zice: „Te asteaptă domnul Comarnescu la Fundatiile Regale.” În viața mea am luat două premii literare: Premiul Fundațiilor Regale în '45 și Premiul revistei „Tomis” și al Filialei „Dobrogea” a Uniunii Scriitorilor, în 1995. Tot din aceea perioadă '45-'48 datează piesa de teatru „La farmecul nopții”, premiată, și romanul „Blocada”,

singurul, la vremea respectivă, despre Constanța, care și-a propus să surprindă esența acestui oraș dintre stepă și mare. Apoi a venit anul 1948, când romanul a fost retras din librării. Viața mea a continuat cu alți doisprezece ani de mizerie, în care am fost săpător la munca de jos, am făcut figuratie de teatru, am dat meditații. Profesorii Caragea și Niculescu din Constanța m-au ajutat să supraviețuiesc. O parte din colegii mei de liceu mi-au fost mereu aproape. În '60, după ce, nu cu mult înainte, murise mama, mi-am pus problema dacă mai merită să continui să trăiesc sau să încetez această penibilă existență. În acel moment de cumpănă, m-am dus la profesorul meu din facultate, Opreșcu, care m-a apreciat, iar el mi-a spus: „Am, la Institutul de istoria artei, un loc la secția medievală”. Secția medievală înseamnă — castele, heraldică, biserici etc. Ori eu frecventasem vapoarele, aventurierii, traficanții, lumea portului, lumea Constanței cum era atunci! N-avem de ales. Am intrat la secția oferită. Acolo erau oameni cu doctorate în străinătate, cu cărți publicate, etc. Eu eram pe dinafară. Si m-au trecut, în cele din urmă, la secția de artă modernă. Dar cum sunt un tip încăpățânat, începusem să studiez și să fiu atras mai ales de aspectele misterioase, legate de zona întunecată, mai puțin cercetată a timpului, care este și zona stepei. Aveam în mine această dimensiune a eternității pe care o are istoria veche. Lucram și cercetam cu disperare câte cincisprezece ore pe zi la bibliotecă. După patru-cinci luni m-au chemat înapoi la secția medievală. Timp de optsprezece ani după aceea am scris șapte cărți despre arta medievală, însumate astăzi în cinci volume de 1800 de pagini, apărute, la începutul acestui an, la Editura „Albatros”. În concluzie, istoria a fost — ca să răspund, sintetizând, întrebării tale — foarte complexă și foarte variată colorată de-a lungul vieții mele: legionari, comunisti, exil, străinătate cu tot ceea ce implică ea, diverse relații, oameni feluriti, orase deosebite — Constanța, București, München, Paris, Florența s.a. În intervalul acesta când, cum spune cronicarul, „am fost sub vremi”, viața a mers mai departe, ea fiindu-mi marcată și de experiențe fericite, dar permanent dominată de elanuri sentimentale, de elanuri de creație.

OVIDIU DUNĂREANU

● Marieta Besu — Fructe (I)

Sala VI este rezervată scenei germane de la Dresda și München, a cărei strălucitoare personalitate a mai fost demonstrată prin expoziția organizată de Musée d'Art Moderne de la Ville de Paris chiar în 1992-1993, fapt care a impus în actuala expoziție limitarea alegerilor operate.

Pentru „Die Brücke” / „Podul”, aceste alegeri corespund, la câțiva ani după crearea grupului (la Dresda, în 1905, de către Kirchner, Heckel, Bleyl, Schmidt-Rottluff, în jurul unui manifest de spirit fov) unui moment de înflorire și de schimburi. Ieșind de sub autoritatea patentată a lui Van Gogh și a divizionismului, gruparea se deschide unei influențe internaționale, marcate de contactele privilegiate cu artiștii străini, în special cu Munch, Amiet sau Kandinsky — el însuși mare călător și „podar” ideal. Relațiile directe cu fovii francezi sunt mai tardive, deși ocaziile de schimburi cu Franta erau pe atunci numeroase. Ca dovadă, după expoziția pictorilor francezi de la galeria Arnold în noiembrie 1906, Pechstein organizează în 1908, la Salonul Richter din Dresda, expoziția ce confruntă artiștii fovii cu cei de la „Die Brücke”, la care sunt invitați să participe și elvețianul Amiet, familiar unei anumite arte franceze (a nabistilor), și Van Dongen, pe atunci la Paris. Matisse pare să fi refuzat invitația, dar expune în 1909 la Berlin.

În expoziția de acum, majoritatea lucrărilor selectate datează din 1909-1910 (înainte de plecarea grupului la Berlin, în 1911), fază de maturitate și eliberare, în care puterea lirică este servită de o cromatică violentă. Dacă se pot repera afinitățile, când cu Derain, când cu Matisse sau chiar cu Van Dongen, există însă o frontalitate și o putere senzorială particulară, împreună cu, la Nolde, o forță emoțională foarte pregnantă.

Pentru a menține un paralelism cu fovii francezi, alegerea efectuată pentru München este concentrată pe anii „Murnau” (care preced „Der Blaue Reiter” / „Călărețul albastru”), în jurul lui Jawlensky, Kandinsky și Munch. Jawlensky a pictat în Bretania, în 1905 și 1906 și a fost în contact cu discipolii lui Gauguin. El este vectorul privilegiat al

(cca. 1905), *Marianne von Werefkin* (1909), *Pariziană din Montmartre* (1911), *Tiganca / Curioasa* (1910-1911). Van Dongen este unul dintre jaloanele de influență fovă: în Olanda, asupra lui Sluijters și Mondrian, în Rusia, unde *Dansatoarea rosie* a făcut senzație în 1909, la Salonul de la Moscova, și în Germania, unde în 1908 este membru al grupării „Die Brücke”. În 1910, este invitat la „Neue Künstlervereinigung” din München, întâlnindu-i pe Jawlensky și Munch, care interpretează figura cu ajutorul aceleiași exagerări a culorii. Van Dongen dovedește, astfel, capilaritatea scenei artistice a momentului, dar și independența unui temperament original, puternic senzual.

Sala VIII, corespunzând anilor 1906-1908 în Franta, ilustrează interesul artiștilor fovii pentru viața modernă, timp liber, strada cu distracțiile și sărbătorile ei, băi de mare... Acestea sunt motivele privilegiate ale lui Marquet și Dufy din timpul sejurului lor normand, la Havre și Sainte-Adresse, în iunie-iulie 1906, când cei doi camarazi se raliază la noua estetică a fovismului. Steaguri, vestimentatii, afise publicitare afirmă plasticitatea spațiului prin intermediul rupturilor cromatice. Peisajele cu plaje și porturi fac loc unei traducerii narative străine lui Matisse, Derain și chiar Vlaminck. Economia expresivă a unui desen eliptic, care indică distanța într-o viziune naturalistă, și utilizarea negrului la Marquet — *Pasarelă la Sainte-Adresse* (1905), *14 iulie la Havre* (1906), simplificarea și stilul cursiv la Dufy — *laht împodobit la Havre* (1904), *Stradă pavozată la Havre, Afise la Trouville, 14 iulie la Havre, stradă pavozată* (1906) sunt caracteristici ce marchează originalitatea celor doi în sânul fovismului.

În aceeași vară 1906, amicii Cercului de artă modernă din Havre — Freisz și Braque — petrec un sejur comun la Anvers, ilustrat aici prin două picturi având ca motiv portul.

Sala IX prezintă „Cercul” fovilor, constituit în 1906 și extins la un grup de amici — Camoin, Manguin, Puy și artiști mai izolați — Chabaud sau

Dobrogea și medalistica română (1878-1940)

Având în vedere diferitele contexte interne și externe ce au avut un impact direct sau indirect asupra evoluției societății românești, în special politic, economic și social, medalistica românească și-a făcut debutul destul de târziu comparativ cu situația existentă în celelalte țări europene. La început au fost doar încercări temerare, izolate, abia după anul 1830 și mai ales în anul 1859, odată cu miscarea de regenerare națională și de creare a statului român, s-a observat un reviriment consistent în acest sens. În această ordine de idei, influențele venite din afară au fost de bun augur și în special influența rusească (în ce privește modulul mare al medaliilor), cea franceză și germană (ca gravori). Ultimele două situații, deși deplăne la momentul respectiv, erau firești atâta timp cât nu exista o școală de artiști români, calificați pentru mici opere de artă, deosebite ca iconografie și heraldică, așa cum erau medaliile. În categoria artiștilor străini pot fi enumerați Stern, Casale, Pittner, Klekberg, Kullrich, Scharff, Falot, urmați apoi de cei români ca Storck, Radivan, M. Carniol, F. Saraga, H. Ionescu, C. Dumitrescu, C. Popescu și alții.

Interesul pentru medalistică s-a vădit și în cazul regelui Carol I, cunoscut la vremea respectivă ca un pasionat amator de medalistică, posesorul unei colecții impresionante, cu numeroase piese rare și foarte rare.

Asa cum era și normal, pentru a nu avea probleme diplomatice, odată cu unificarea obținută în urma războiului de independență, teritoriul dobrogean a intrat în vizorul medalistilor din Regatul român, a asociațiilor ce emiteau, cu diverse prilejuri, medalii aniversare sau comemorative. De altfel, vechile și noile monumente istorice ale țărâmului dintre Dunăre și Mare au oferit numeroase prilejuri pentru a fi imortalizate în memoria perenă a metalului.

Un prim moment important în evoluția medalisticii române a fost crearea Monetăriei Statului în anul 1879, după încercările existente încă din anii 1866-1867 cu o primă lege monetară datată 14 aprilie 1867. Apariția acestei Monetării a deschis o nouă perioadă privind evoluția medalisticii, în jurul și prin intermediul ei remarcându-se un personal capabil să realizeze lucrări superioare din punct de vedere tehnic și artistic. În locul vechii Monetării a Statului, la 15 decembrie 1935, a apărut Monetăria Națională, care s-a remarcat printr-o substanțială activitate în domeniul medalisticii.

Un al doilea moment important l-a constituit crearea, la 28 decembrie 1903, a Societății Numismatice Române, cu sprijinul unui comitet de inițiativă format din col. Iordănescu, C. Alessandrescu, D. Pancu, G. Severeanu și A. Cantacuzino. Printre primele trei priorități ale acestei societăți s-a numărat și „baterea de medalii comemorative și medalii pentru diferite personalități culturale”. Desi activitatea societății a fost întreruptă din cauza izbucnirii primului război

mondial, ea a reușit să aducă servicii valoroase în ce privește știința numismaticii și a artei medalistice.

Al treilea moment important este apariția, în anul 1921, a Societății Medalistice Române care se angaja „să bată numai medalii executate cu o artă superioară (...), să comemoreze, prin medalii, toate personagiile și evenimentele mari (...), să urmeze principiul ca executarea acestor lucrări să fie încredințate artiștilor români”.

În acest efort general al societății românești de încurajare a medalisticii, în perioada interbelică se propunea ca Ministerul Artelor să organizeze o expoziție permanentă de medalii și plachete, fiind cea mai autorizată structură politică în susținerea manifestărilor artistice autentice.

Pe lângă emisiunile medalistice oficiale, în epocă mai apăreau și altele bătute de persoane fizice sau juridice, particulare, care, din multe puncte de vedere nu s-au ridicat la înălțimea așteptărilor, ducând chiar la o decadentă vremelnică a artei noastre medalistice.

Medaliile, cu o față sau două, turnate sau bătute, sunt destinate marcării unui eveniment sau cinstirii unui personaj, monument istoric, etc. Strict tematic, ele pot fi aniversare, jubiliare sau comemorative. Evident că prin mesajul lor istoric și iconografic ele își depășesc în mod substanțial valoarea metalică și artistică propriu-zisă.

Toate aceste coordonate generale se regăsesc în emisiunile medalistice închinete Dobrogei. Astfel, între anii 1878-1940 au apărut medalii dedicate ocupării Dobrogei, ridicării podului de la Cernavodă, a monumentului anexiunii Dobrogei la România, punerii pietrei fundamentale a Portului Constanța, a monumentului de la Adamclisi, a Expoziției Agricole de la Constanța, a Comisiei Europene a Dunării, a Cadrlaterului, a Manevrelor Regale din Tulcea, a Ligii Navale Române, a Digului de la Balci și lista poate continua.

Semnificativă este și hotărârea Ministrului Cultelor și Artelor (Al. Lepădatu), care la momentul semicentenarului realipirii teritoriului dobrogean la România, de a executa, cu sprijinul Societății Numismatice Române, medalii oficiale și populare aniversare.

Iconografic, medaliile dedicate provinciei moesice detineau numeroase attribute locale ca delfini, faruri marinărești, corăbii, vaporase, zeul Neptun, etc. Numeroși artiști gravori și-au lăsat inițialele pe aceste medalii: T. Szirmai, Carniol, A. Patey, E.W. Becker, Kullrich, A. Scharff, E. Bazor, etc. În marea lor majoritate medaliile erau din argint sau bronz, dar și din aur.

În anul 1928, un mare numismat român, Constantin Moisil, își exprima regretul că „dintre numeroasele medalii ce s-au bătut în cincizeci de ani pentru Dobrogea, aproape nici una nu este opera unui artist român, nici n-a fost executată în vreun atelier românesc. De aceea, dorința ce o exprim ca numismat, la jubileul Dobrogei, este ca viitoare medalii ce se vor bate pentru această frumoasă provincie, ca și pentru țara întreagă să fie semnate de artiști români și bătute în ateliere proprii românești”.

În încheiere consider că medaliile dedicate Dobrogei, în intervalul de timp analizat, au adus un bagaj informațional istoric, iconografic, artistic, relevant ca tehnică pentru cunoașterea unor realități proprii, integrate însă în cele românești de ansamblu.

GABRIEL TALMATCHI

FOVISMUL, PROBA FOCULUI (III)

schimburilor cu Parisul, unde l-a cunoscut pe Matisse și a rezidat chiar în momentul de înflorire a fovismului. Kandinsky și Munch, pe de altă parte, petrec aici un sejur de un an, în 1906/1907. Cei trei artiști, la confluența a trei culturi — rusă, germană, franceză — vor participa cu regularitate la Saloanele pariziene. Pentru ei, Murnau, unde pictează între 1908-1910, este un fel de Collioure: într-un context amical și de fuziune cu peisajul, scapă de influențe (mai ales de divizionism) pentru a ajunge la dezvoltări lirice proprii. Kandinsky abandonează tratările mozaicate pe fond folcloric, renunțând la orice efect descriptiv, în favoarea armoniilor foarte colorate, peisajul diluându-se până la limita abstracției. La Munch și Jawlensky intensificarea cromatică contrastantă acuză planeitatea suprafețelor care se eliberează de reprezentare, ajungând la o năucitoare „sinteză”, fie prin intermediul aplaturilor cu ritm decorativ, în peisaj, fie printr-o economie iconică a liniei și desenului, în portret. Acești ani reprezintă un moment de apogeu și de cristalizare ce conduce la formarea grupărilor „Neue Künstlervereinigung” (NKVM), în 1909, și „Der Blaue Reiter”, în 1911.

Printre lucrările expuse în această sală se numără, într-o ordine aleatorie, *Frânzi pe scaunul sculptat* (1910) — Kirchner, *Mare de toamnă VII* (1910) — Nolde, *Colț de sat, Intrare, Repaos la atelier* (1910) — Schmidt-Rottluff, *Seară de vară la Murnau* (1908), *Nikita* (1910) — Jawlensky, *Murnau — peisaj cu curcubeu* (1909), *Peisaj cu turn* (1908) — Kandinsky.

Sala VII este dedicată lui Kees Van Dongen, olandez instalat la Paris din 1899 și care participă la Salonul de Toamnă din 1905, cu două lucrări, între care *Tors* (1905), foarte probabil chiar lucrarea din actuala expoziție. El creează un tip de portret fov în care senzualitatea puternică este subliniată prin cearcăn: chipul excesiv fardat cu culori arbitrare, izolat cu o brutală frontalitate pe un fond neutru, lipsit de motiv. La sfârșitul lui 1905/începutul lui 1906, Van Dongen se instalează în Bateau-Lavoir. Aici îi întâlnește pe Vlaminck și Derain, dar și pe Picasso, a cărui însoțitoare, Fernande Olivier, îi va poza — *Portretul lui Fernande* (1906). Explozivă *Dansatoare rosie* (1907-1908) este capodopera acestei perioade. În expoziție, în jurul ei sunt reunite portrete în majoritate feminine, cu aceleași farduri și aceleași încărcătură erotică: pe lângă cele menționate mai sus, *Nud pe fond negru*

Le Fauconnier. Expunerea actuală a lucrărilor acestora este limitată, pe măsura demersului care reprezintă un fovism temperat, prin folosirea culorilor puternice, fără a repune în cauză spațiul însuși. Este asociat aici Valtat, a cărui paletă în culori vii și vigoare a peisajelor îi conferă meritul de a figura la expozițiile istorice ale fovismului. Camoin — *Târnușul mării la Agay* (1905) și Manguin — *Siesta* (1905), reuniti, de asemenea, în „Cusca fiarelor” de la Salonul de Toamnă din 1905, sunt legați de Matisse din vremea atelierului Moreau și se regăsesc la Saint Tropez. Printr-o interpretare moderată, centrată pe efectele paletelor luminoase a unui fovism de suprafață — de altfel nu recunosc afiliția — ei reprezintă o legătură privilegiată cu critica, mai indulgentă în privința lor, și cu colecționarii francezi și străini. La fel este cazul lui Puy, din anturajul lui Vollard și vechi companion al lui Matisse din anii 1899. Figurează în această sală și „pasagerii” fovismului — Metzinger și Delaunay, pentru care perioada fovă nu a fost decât o foarte scurtă „probă a focului”. Le Fauconnier dovedește legăturile stabilite de artiștii francezi cu marile scene europene ale momentului, fiind invitat să participe în Germania la Almanahul „Der Blaue Reiter”, ca și la Salonul de la Moscova, în 1908 și 1909. La fel, foarte aparte, este Chabaud care zicea că a „urlat cu fovii” în 1907 și care privilegiază scenele urbane nocturne și luminile lor artificiale, într-un spațiu frontal. Violenta cromatică și deformările sale dramatice găsesc ecou la Van Dongen, ca și, în mod diferit, la scoțianul Fergusson — fondator al grupului fov anglo-american „Rhythm”, exclus aici din rațiunile cronologice amintite, ca și numerosi artiști scandinavi, elevii ai Academiei Matisse (1908-1910). A fost privilegiată, dincolo de Munch, figura independentă a lui Tyko Sallinen — *Spălătoresele* (1911) — care, după voiajul său la Paris din 1909, pictează lucrări ironizate ca „fove” în Finlanda, unde a forțat apariția modernității.

În Belgia, unde receptarea fovismului este mai tardivă, în ciuda numeroaselor expoziții organizate la Bruxelles de „Libera Estetica”, Rik Wouters — prezent aici prin *Autoportret cu țigară* (1913) — revendică mai ales paternitatea cézanniană, ce-l introduce într-o influență matissiană, în lucrări de o discretă înflăcărare. Opera sa va marca determinant, după război, pictorii „fovismului belgian”.

EDUARD ANDREI

• Marieta Besu — Vase antice III

procurorul cuparencu

George Cuparencu a absolvit liceul german din Cernăuți în 1917, fiind imediat încorporat și trimis pe frontul italian, la Udine. Se evita trimiterea bucovinenilor pe frontul românesc. Tatăl său, lancu von Cuparencu, fost profesor de limbi latine la Universitatea din Cernăuți și director al „Revistei Răzescilor și Mazililor”, era prieten cu Ion Flondor și Ion Nistor, iar în 1918 a făcut parte din Consiliul Dirigent din Cernăuți.

La terminarea războiului, George Cuparencu s-a întors la familie, înscriindu-se apoi la Facultatea de Drept din Iasi. Desi format în mediul rigid austriac, Cuparencu s-a adaptat perfect condițiilor din capitala Moldovei. Cunoștea limbile germană, franceză, italiană, poloneză și rusă. A avut sansa să audieze cursurile celebrilor profesori Matei Cantacuzino (al cărui tratat de drept civil a fost reeditat recent), Tanoviceanu, Dimitrie Alexandrescu, (poreclit Tololoî), Vasile Dimitriu și C.Stere, care preda dreptul constituțional. I.Valjan, care i-a fost student și care ajunge un important avocat și publicist în Bucuresti, scria despre C.Stere că avea o figură de polcovnic și părea un personaj din Gogol sau Turgheniev.

După absolvirea facultății, în 1924, îl găsim ca judecător la Judecătoria Casimcea, județul Tulcea. Tot la Casimcea, mai înainte, a fost judecător și Demetru Demetrescu Buzău, cunoscut în literatură sub numele de Urmuz. Nu am reușit să dau de urma arhivei Judecătoriei Casimcea. Ar fi interesant de studiat hotărârile judecătorești pronunțate și motivate de Urmuz. Oare informările, referatele, cererile și alte documente de serviciu scrise de mână, să fi avut fiorul din Ismail și Turnavitu sau Pâlnia și Stamate? Poate cineva cu mai mult noroc le va găsi.

În 1925 Cuparencu a fost numit procuror la Parchetul din Tighina. Basarabia, în prima linie, suporta din plin presiunea bolșevică. Multi rusi încercau să treacă Nistrul în Românie. Grânicerii sovietici îi secerau fără milă cu mitralierele. Erau văzute cadavre plutind pe fluviu. Treceau și iarna pe podul degheată. Procurorul împreună cu reprezentanții ai autorităților, făceau cercetările prevăzute de lege, cu privire la mortii și răniții de pe partea românească a Nistrului. Cei ce reușeau să treacă nu erau predați sovieticilor. Cu ocazia anchetei, procurorul afla lucruri cutremurătoare despre situația din U.R.S.S. Această stare a fost descrisă în romanul *Rusoica* de Gib Mihăescu. Kominternul își propusese dezmembrarea României. Sunt cunoscute tulburările de la Tatarbunar.

Cuparencu s-a căsătorit cu frumoasa Vera Popescu, a cărei mamă era rusoaică, iar în familia ei se vorbea rusește. Vera avea nostalgia vechii Rusii, iubea cultura rusă și ura pe bolșevici. Vorbea despre Lenin, Trotsky, Dzerjinsky.

Am văzut o parte din biblioteca procurorului, atât cât a putut fi salvată. Cumpăra cărți de la „C.Neamtu & B.Esrig. Librăria, Papetăria și Depozit Cultural de Ziare, Tighina”. Cărțile poartă parafa acestei firme. Procurorul era interesat de problematica socio-politică a vremii. Menționez câteva volume: *De la social*

sub stelele deltei

urmare din pag. 8

— Cu dintii?! Ai înnebunit?— Îl repezi Ivanca — tu nici dinti nu mai ai! Ti s-a urcat spiritul la cap!

Între timp Simona reușise să-si rupă pe jumătate buricul, după care trase cu putere si se trezi cu o jumătate de placintă în mână.

— Ai rupt casa copilului, toanto! strigă Darca, strângând acei mal de care atârna o bucată de carne însângerată, și punându-l în scutech, lângă copil.

Simona simți o sfârseală si fu nevoie ca Ivanca să-i dea două palme zdravene. Dar degeaba — femeia stătea pe spate, cu ochii holbați, lesinată. Bătrânul lipovean muie degetul arătător în spirit si i-l băgă în ochi. Ea tresări de usturime și gemu — semn că se trezește, că nu e în comă. Bătrânul spuse din nou:

— Se văd luminile Suliniei!

Ivanca o inveli pe lehuză în pătura plină de sânge. Barcazul trecu în viteză pe lângă un pod îngust, de metal, apoi drept pe lângă un ceam tras de o salupă, în sfârșit, apropiindu-se de mal. Taras opri motorul lăsând barca să lunece. Acostară între două mari cargoboturi izbindu-se de roțile de cauciuc ce protejau ambarcațiunea.

Femeile au urcat primele pe mal, Ivanca o ducea pe lehuză în brate, Darca venea din urmă mormâind rugăcini. Domnica fugise înainte și alarmase brancardierii, care se si vedeau alergând cu o targă, în care o puseră pe Simona, fugind cu ea spre spital.

Lângă barca rămăseseră doar Taras și bătrânul lipovean, care își aprinseseră câte o țigare, dându-si sticla din mână-n mână și înghitind ultimul strop de spirt. Barcagiul spuse:

— Auzi?! Era să-ntindă dracu' copita la mine-n barcă! Mi s-ar fi dus vestea că lotca e blestemată si n-ar mai fi urcat nimeni în ea!

Bătrânul lipovean, care privea în sus spre cele două planete ce însoțiseră barca, răzbind printre nori, arătându-se ca niste semne de neînțeles, spuse:

democratie, la robia de stat de Karl Kantzky (O polemică cu Leon Trotsky), *Individul împotriva statului* de Herbert Spencer, *Socialismul și agricultura* de Emile Vandervelde, *Legile sociale* de Gabriel Tarde, *Idealurile umanității despre bolșevism* de T.G.Masarik (al cărui fiu, Jan Masarik, ministru de externe al Cehoslovaciei, s-a sinucis în 1948), *Economie politică* de Charles Gide (două volume în franceză). Mai avea cărți document despre Rusia sovietică, în franceză și germană. De la aceeași librărie din Tighina a cumpărat un volum de S.Kirkegaard, tipărit la Berlin, în 1927. Cărțile din marile librării ale Europei, se găseau la Tighina, aproape concomitent.

Tratatele marilor juristi ai vremii, Tanoviceanu, Matei Cantacuzino, C.Dissescu, Alexandrescu, Dongoroz, Djuvara, Anibal Teodorescu, Istrate Micescu, Andrei Rădulescu, C.Hamangiu, Bazilescu, E.Herovanu, Enrico Fermi, C.Arion și alții, le avea în bibliotecă. Citea publicațiile juridice, reviste literare și jurnale. Era pasionat de literatura franceză, germană și rusă.

În tratatul de Drept Constituțional al lui C.Dissescu am găsit un articol decupat din ziarul „Cuvântul”, în care se făcea o recenzie a conferinței fruntasului național tărănist Mihai Popovici, ținută la Atheneul N.lorga, despre stat. Cu citate din specialiști în materie, se sublinia necesitatea apărării ordinii de stat, raportul dintre stat și cetățeni, insistându-se asupra moralității guvernantilor. Credem că nu din întâmplare, procurorul a decupat acest articol și l-a pus în tratatul de drept constituțional.

Cu o cultură clasică și juridică, solide, omul de drept combătea răufăcătorii, aplicând legea în litera și spiritul ei. Cu onestitate respecta drepturile legale ale celor certati cu legea. A interzis să se folosească violenta în anchete. La o anchetă a unui grup de comunisti, a recunoscut o domnișoară care i-a fost elevă la un liceu, unde a predat germana. Domnișoara, la început ostilă, după discuții cu fostul ei profesor, a dat o declarație prin care se desolidariza de comunisti și se angaja să nu mai actioneze împotriva statului. A fost pusă în libertate. Politicienii nu aveau curajul să intervină la procuror, în afacerile judiciare în care erau interesați.

Era bine apreciat de superiori. A fost avansat la Parchetele din Chisinău, Iași, Cernăuți și Bucuresti. În procesele în care îl avea ca adversar pe Istrate Micescu, se pregătea temeinic. Nu era prea confortabil să-l ai ca adversar pe cel despre care celebrul avocat parizian V.V.Stanciu a scris: pe acest „mester iscusit al cuvântului”, trebuie să-l auzi și ascultându-l, „înțelegi că dintre toate minunile, minunea cuvântului este cea mai mare”. Si Cuparencu era carismatic și avea talent oratoric. În august 1944 lucra în Ministerul Justiției. După mai puțin de un an, ministrul justiției, Lucrețiu Pătrăscanu, pe care-l cunoștea mai de mult, l-a mutat ca procuror la Parchetul Curtii de Apel Timisoara. Apoi a fost numit judecător la Judecătoria Celei, județul Dolj, de unde, la cerere, a fost mutat la Judecătoria Vatra Dornei, unde avea părinții și o soră. De aici a fost destituit ca „nefiind corespunzător funcției”. A lucrat ca jurisconsult până la pensionare, când s-a mutat în Constanta, la fiica sa, medic.

Cariera lui George Cuparencu a fost frântă la 45 de ani. A scăpat ușor, fiind doar „marginalizat”. Colegi ai lui, nevinovați, au fost închiși. O rudă a sa din Varșovia, Frisczyn, ofițer, a fost împuscată la Kattyn, de NKVD.

George Cuparencu a făcut parte din elita magistraturii române.

TITUS RUSU

— Să fie aducătoare de noroc sau de necazuri?! De unde dracu', Doamne iartă-ne să stim?! Ia dă fuga, Taras, si mai adu o sticlă, până nu se-nchide!...

cipru...

urmare din pag. 9

se uită grăitor în gura mesenilor. „Ia de-aici!”, „Bodeaproste!” Mai apare una, cu un cos cu semințe. Unul dintre bărbați înfinge decis mâna în semințele femeii, lăsând pe jos urme de floarea soarelui. „Altceva nu produci?” „Ce?” „Zarzavaturi, chestii...” „Nu! Numai semințe. Si pe-astealele cumpăr, vai de zilele mele!” Se face trocul: bucate contra semințe. Plus o gură de snaps. De-acum siesta. Cojile împrumută traiectorii ciudate, aterizând pe dalele peronului. Hopa si vrăbiile completând sirul *sui generis* al flămânzilor care nu cutează încă să picheteze clădirea guvernului. Topăie, ciugulesc și se zburătăcesc la revenirea maidanezilor. „Nu le mai dă, fă, la javrele astea, nu vezi că sperie vrăbiile?”

Vine trenul.

Nu-i o descoperire epocală: practic, pe unde-am umblat, n-am văzut țări întregi ci țări în anumite anotimpuri. Desi stiu că Danemarca își are primăvara ei, pentru mine, deoarece am călcat-o într-un decembrie, ea va rămâne, probabil, în eternitatea mea, un tărâm al negurilor. Croația a încremenit într-o vară fierbinte, a cărei lumină reflectată în apele Adriaticii nu se va stinge niciodată. China se află în permanentă tranziție astrală, dinspre zodia taurului spre cea a gemenilor. Si asa mai departe. În schimb, acum, la mai bine de două luni de la întoarcerea acasă, Ciprul se sustrage oricărei localizări în succesiunea ciclică a anotimpurilor. Pare a fi mai degrabă o stare de spirit crescută din nedumeriri si dojeni retroactive. A vrut să fie sin-a reușit, pentru că m-am încapătănateu, o țară descinsă vremelnic în anotimpul copilăriei. Ce m-a putut împiedica să mă răsucesc în mine, să depăn și să ascult povesti, să desenez cu mâini de lemn feti frumoși urăți si printese

De la Boccacio la Casanova (II)

Că s-a ajuns, în Renastere, să se reprezinte din nou trupul gol, cu referire la antichitate, s-a considerat în general ca un progres, tolerat de cercurile educate umanist ale Vaticanului. Unii tineri artiști nu se multumeau cu atât, ipocrizia li se părea de nesuportat. Astfel realizează genialul tânăr de 25 de ani, Giulio Romano, discipolul preferat al lui Raffael, 16 desene reprezentând diferitele scene de amor, fără a avea cunoștințe despre reprezentări asemănătoare din alte culturi. Pesemne la insistentele prietenilor, s-a lăsat convins să însărcineze pe cel mai bun gravor al Romei, Marc Antonio Raimondi, să le multiplice. După realizarea gravurilor, erau necesare texte pentru explicitatea lor și s-a apelat la rău famatul Aretino, care a scris pentru fiecare joc de amor câte un sonet. Mai cunoscute decât sonetele la gravurile lui Romano, care de altfel ar mai exista în doar un singur exemplar bine păstrat în Bibliotheca Corsiniana din Roma, ar fi „Ragionamenti” ale lui Aretino, convorbiri între hetaire în stilul lui Lukian, care ne mijlocesc o imagine vie din viața curtezanelor. Ele sunt dedicate maimuței sale preferate, Joko.

Această înfloritură ironică s-ar potrivi si perioadei Rococo, secolul XVIII, a cărei cultură erotică a fost descrisă de Casanova cu atâta ușurință și perspicacitate. Casanova este italian, mai exact venetian. Provenienta sa creează probleme, deoarece tatăl său putea fi un anumit Giacomo din Parma (care din dragoste pentru o artistă a urcat si el pe scenă) dar si Michel Grimaldi, un nobil venetian. Oricum, mama lui, Zanetta Verussi, fiica unui pantofar, îl lăsase buncii, și într-un mediu care nu-i putea fi stimulativ. Abia la opt ani învăță să citească și la nouă să scrie. Venetia, și pe atunci un oraș păcătos, avea paisprezece teatre și subventiona oficial prostitutia. Din zilele lui Aretino, orașul dogilor era centrul productiei pornografice.

Optica lui Casanova față de sexualitate era necomplexată, comportamentul său natural, curiozitatea sa nesătioasă, mai bine spus inclinatia sa pentru joc, nu-i lăsau alternative. Unde fantezia lui era provocată, trebuia să fie fermecător si să se dea în spectacol, un bărbat foarte fâlos, dar si spiritual, de bun gust. Nu se poate spune că n-ar fi avut morală. În tinerețe, n-a îndrăznit să o defloreze pe Lucia, o fată de paisprezece ani, deoarece nu vroia să-si atragă rusinea asupra lui. Când ulterior a constatat că altul avusese mai puține scrupule și o întinsese cu fata, i-a fost de învățătură. Niciodată nu s-a comportat sadic si niciodată nu a folosit forta. Nu stim dacă le spunea femeilor întotdeauna adevărul, dar în mod sigur era mai puțin mincinos

năzuroase, să beau și să cânt alături de ceilalți în spatiul reconfortant al unei tolerante străine de orice atentat la demnitate matură si pudoare? Să refuz cu înversunare oferta înainte chiar ca aceasta să-mi fi fost făcută? Să-mi sugrum bucuria contemplării unui chip fermecător de fată, să-i zicem Berenice, din rațiuni roase de artroza prejudecăților unei vârste adunate fără voia-mi? Sincer vorbind, accidentul meu stupid n-a lucrat decât ca un pretext de a mă ascunde în spatele unor convingeri caduce, al unui gen de neputință. Mi s-a oferit uriasul privilegiu de a mă strecura în tunelul timpului. Ciprul a fost, pentru o săptămână de zile, tara lui Homo ludens. În care n-am mai intrat din copilăria mea biologică si, mai mult ca sigur, nu mă voi mai întoarce niciodată.

În călătoriile mele pe mare, abia trezit din somn, gustul lămâii din ceaial de dimineață se asocia cu panorama apropiată. Ani în sir, strepezindu-mi dintii cu o coajă de lămâie, oriunde m-as fi aflat, îmi aduceam instantaneu sub pleoape, marea necuprinsă si legănătoare. Pare de necrezut, dar astăzi, îmi rechem junghiul intercostal pentru a-mi fi martor si călăuză în Ciprul care s-ar fi cuvenit să fie al meu si al celorlalți deopotrivă.

dârzarta bârză

urmare din pag. 10

amenajase interiorul locuinței, Bârza fu nevoită să recunoască cu invidie că fătuca nu era o fitecine. Ei, își zise, ale tinereții valuri... Cum trăise mult, văzuse destule cazuri asemănătoare si, trebui să admită, nu întotdeauna cu un deznodământ tragic. Poate că si de această dată va fi cu noroc.

Bărbatul se întoarse la masină si, după un scurt răgaz de gândire, porni către sedul partidului, deoarece nu peste mult urma să se definitiveze lista candidaților la alegeri si, vorba din prostime, cine nu seamnă, nu culege. El semăna foarte bine cu domnul presedinte al filialei

decât atâția ipocriti si nu a fost mai vanitos decât alții, care-si legau vanitatea de functie. Este de presupus că unul dintre cele mai fascinante personaje ale secolului, Casanova, ar fi dispărut din cercul atenției noastre, în care abia s-au putut impune un Voltaire sau Molière, dacă memoriile sale nu ar fi fost oferite spre tipărire editurii germane Brockhaus, care a plătit 200 de guldeni pentru ele. Domnii de la editură, care în anul 1821 s-au ocupat de memoriile cavalerului — el a fost primit în audiență particulară de Papa Clement XIII, împreună cu Winckelmann, si amuzându-l în mod deosebit, a primit în schimbordinul *Pintenul de aur*, care i-a permis chiar de atunci să se intituleze, legitim, cavaler — au scuturat din cap, atinsipenibil de sinceritatea memoriilor, publicând doar câteva fragmente. Abia în 1960 s-a publicat, pentru prima oară, textul original integral, în trei volume.

Cum si când a devenit *Casanova* un nume sinonim cu seducătorul neobosit, ar merita o analiză specială. El însusi scria, în memoriile sale începute în 1790, că scrierile sale vor fi interzise în țările care tin la moravurile decente; pe de altă parte, bănuia că vor fi traduse în toate limbile. Într-adevăr, au fost traduse în douăzeci de limbi, inclusiv japoneza, araba, bengala. Casanova a murit pe 4 iunie 1798 la castelul Dux al contelui Waldstein si este înmormântat în cimitirul St.Barbara. S-a găsit o placă comemorativă, dar nu oseminte. Ultimele lui cuvinte ar fi fost: „Am trăit ca un filosof si mor ca un creștin”, o formulare epigramatică, dar pompoasă pentru un bărbat care în tinerețe a evadat spectaculos din închisoarea Inchiziției venetiene, care a fost jucător de noroc, animator, diplomat, scriitor și secretar la toate curtile europene între St.Petersburg si Paris, rămânând totuși în amintirea urmasilor numai ca superficialul si vesnic cuceritorul de femei.

Carente de caracter sunt ușor de constatat în memoriile sale, dar niciodată nesimțire. Poate este semnificativ acel episod, când era oaspetele ducelui de Matalone, la Neapole. Ducele i-a prezentat o iubită cu intentia să-l căsătorească. Nu i se întâmplase de multe ori să se gândească la căsătorie, dar această fată trebuie să-l fi impresionat în mod deosebit. În fine, cei doi au căzut de acord, Leonilda a trimis după mama ei, să fie prezentă la redactarea contractului de căsătorie. Casanova a recunoscut-o imediat pe Lucretia Castelli, cu care avusese o relație în 1744; Leonilda, născută un an mai târziu, era fiica lui naturală. Casanova s-a oferit imediat să se însoare cu mama, dar neîncrederea feminină si instabilitatea acestuia a făcut-o pe aceasta să nu accepte. Întâmplarea arată că el stia să ia femeile când le făcea curte, dar în fond nu pricepea nimic din sufletul lor. Un bărbat falnic, cu prea multă fantezie si sensibilitate ca să fie Don Juan. Opera vietii sale, memoriile, oferă o imagine detailată si inteligentă a secolului său, o realizare spirituală în fata căreia numele său pălește.

G.M.T.

(fragment dintr-o carte în pregătire la editura CONSTANT)

judetene, nu de alta, doar era fiul acestuia, asa că în mod normal n-ar fi avut de ce să-si facă probleme. Dar trăia aici, în această țărăsoară, si stia din experiență că socoteala de acasă nu se potrivește întotdeauna cu cea din târgul Bucurestilor. Nu strica niciodată să afle de unde bate vântul si pe cine poartă cu sine.

Bârza îl urmă bucuoroasă. Sediile de partid constituiau un fel de restaurante selecte, locurile unde se putea ghiftui după pofta inimii cu tot felul de delicatese. În plus, aici întâlnea întotdeauna alti semeni de-ai ei si i se oferea prilejul să ducă o viață socială, să schimbe impresii, să filosofeze pe câte unul, eventual să se lase luată de val si să trăiască emoțiile vreunei aventuri.

Domnul avocat intră de-a dreptul. Secretara îi răspunse zâmbind complice la compliment. Usa biroului central era deschisă. Se opri în pragul ei, cercetând atent tavanul. Oricât ar fi căutat, n-ar fi găsit un fir de păianjen în încăpere, si asta deoarece domnul presedinte de filială ținea foarte mult la Țițușca, musca lui dresată.(...)

Țițușca se cuibărise în vârful uneia dintre căciuliile stăpânului. Ca să nu dea apă la moară bârfelor, acoperământul cu pricina fusese mutat în cele din urmă pe capul unui poet de ghips, reprezentându-l, probabil, pe Eminescu. Rezemat de bustul cu pricina, un bărz număra cosite de zâne.

Cum îl văzu, bârza simți că i se aprind călcăiele. Pocni din ele să le stingă, dar fără efect. Sfârâiau ca un foc de artificii. Una dintre scânteii căzu pe mochetă, alta printre zierele aruncate pe o măsută. Văzând norisorii de fum, mascota filialei de partid începu să tuie ca o alarmă auto. Colac peste pupăză, telefonul începu să țărăie nervos. Domnul presedinte de filială îl ridică reflex.

— Sari, bă, că ti-a luat foc cosmelia! răcni din receptor vocea subofiterului de la unitatea specială de telecomunicații.

— Multumesc! răspunse calm bătrânul si puse aparatul în furcă. Se întoarse către fiul său:

— Cică arde!

— ... tu-i mama ei de viață! izbucni fără voie specialistul în divorțuri. (...)

LABIRINT

• O splendidă revistă editează Fundația Nottara, alături de Teatrul bucurestean cu același nume și Best Print — **Okean**, „publicație trimestrială de excelență teatrală” — în paginile căreia semnează o pleiadă de personalități ale genului (Al. Dabija, Dan Puric, Horia Gârbea, Saviana Stănescu, Matei Vișniec ș.a.). Presupunem — socotind după condițiile grafice de excepție și numărul considerabil de pagini — că e vorba de un tiraj destul de restrâns, de „protocol”, însă inițiativa merită remarcată și evenimentul consemnat ca atare: e probabil vorba de cea mai frumoasă și mai consistentă revistă de teatru apărută vreodată la noi.

• Rămânând în domeniu, reținem notele „dintr-un jurnal teatral”, semnate de Bogdan Ulmu în **Revista Română** (publicație căreia, apropo, îi urăm viață lungă, cu ocazia împlinirii, în iunie 2000, a cinci ani de existență, prilej cu care redacția face un bilanț corect al acestei jumătăți de deceniu). Făcând referire la o cronică mai veche a criticului de teatru Florica Ichim, care scria undeva despre mâinile actrițelor, B.U. face o observație întristătoare. Indiferent că joacă roluri de regine, marchize sau curtezane, bieteile artiste române nu pot ascunde — unui ochi atent — „mâinile roșii de frig și de muncă”. E motivul pentru care autorul, atunci când e în sala de teatru — ca regizor sau doar ca spectator — evită să privească mâinile actrițelor, ce poartă însemnele mizeriei pe care sunt obligate s-o suporte în viața „civilă”.

• Si apropo de vremuri grele, Gabriel Chifu (în **Ramuri** nr. 5-6) încearcă să-și imagineze cum ar vietui, în lumea de astăzi, unul dintre scriitorii noștri de patrimoniu. Cum s-ar împăca, de pildă, Sadoveanu cu spațiul românesc imediat, atât de sărac și de ostil față de scriitorii valorosi? Chiar nu ti-l poți imagina așteptând cu suflul la gură obținerea unei subvenții (sau sponsorizări!) pentru un tiraj de cel mult două mii de exemplare din vreun roman al său, mergând apoi prin școli și alte instituții mai mult sau mai puțin culturale, pentru a-și lansa cartea și, în fine, primindu-și drepturile de autor în cotă de zece la sută din valoarea vânzărilor, adică o sumă derizorie, pentru care vreunul din miliardarii de carton, apăruti acum cu ghioțura, nici nu s-ar obosi să se aplece pe stradă... (Scriitorului îi revin zece procente din pretul cărții, pe când cei care o distribuie capătă până la treizeci de procente — „logică pragmatică ne-ar îndemna mai degrabă să vindem propriile noastre cărți, decât să le scriem!” spune, pe drept cuvânt, autorul articolului). Detectând ca principala cauză pentru trista condiție a scriitorului contemporan atitudinea disprețuitoare a autorităților, el propune mai departe câteva soluții practice: „Sărăcia statului nu e o scuză. Dimpotrivă. Cu cât o nație se află într-o situație mai precară, cu atât trebuie să manifeste, prin programe ample, coerente, mai mare grijă pentru valorile sale, acelea care o definesc și o fortifică. Un sistem de achiziții de carte din literatura română contemporană, la nivel național, pentru biblioteci, un sistem de burse, de lecturi și de conferințe, un sistem de cursuri de facere a poeziei, a prozei, a eseului în școli ori în universități — sunt numai câteva idei despre ceea ce s-ar cuveni să se întreprindă. Altfel există riscul imens ca meseria de scriitor român să dispară acum, la pragul dintre milenii.”

• De încurajat este echipa inimosilor redactori de la **Sinteze literare** care, cu mijloace modeste, reușesc să scoată la Ploiesti o revistă nu lipsită de farmec, plină de poezie și proză de bună calitate, de eseuri și cronici literare pricepute.

• În **Ziarul de duminică** nr. 7, printre multimea de opiniomani descurajați (Bogdan Ghiu — „Cultura română e mută”, Constantin Stan — „Singurătatea bibliotecilor”, Gheorghe Iova — „Nu poți trăi din scris decât la micul degradé”) un singur optimist, în persoana diplomatului Sergiu Celac care, cu ocazia lansării revistei „Mileniul III”, declară: „Cred că vom avea de-a face cu un secol mult mai interesant decât cel care tocmai se încheie, mai interesant din punct de vedere al efectului constructiv. Mileniul trei va veni pentru omenire cu impactul halucinant de rapid și de profund al globalizării. În ceea ce ne privește pe noi, românii, cred că nu avem prea multe alternative (...). Am ajuns deja într-un punct din care nu mai putem merge decât în sus și înainte”.

ARIADNA

• În cadrul sedinței Consiliului de administrație al Fondului Literar — la care a participat în calitate de membru al acestui organism și scriitorul Constantin Novac, secretarul executiv al Filialei „Dobrogea” a U.S. — a fost pus în discuție Concursul Național pentru burse și premii, după cum urmează: **Premii.** Pentru volume apărute în anul 1999, în următoarele domenii: a) Beletristică; b) Drept; c) Economie; d) Filologie; e) Învățământ; f) Informatică; g) Istorie; h) Mass-media; i) Științe agricole și silvice; j) Științe exacte; k) Științe ale naturii și medicină. Volumele vor fi trimise pe adresa Fondului Literar, Calea Victoriei 115 cu specificația „pentru Concursul Premiilor Fondului Literar”, până la data de 1 septembrie 2000 (data poștei) însoțite de un C.V. Juriul va acorda un premiu pentru fiecare specialitate. Rezultatul deliberărilor va fi anunțat în luna noiembrie 2000. **Burse.** Se acordă câte două burse de șase luni pentru fiecare domeniu anunțat în continuare: a) Economie; b) Drept; c) Învățământ; d) Informatică; e) Istorie; f) Mass-media. Bursa se va achita lunar și este echivalentă cu suma de 120 USD (în lei, la cursul zilei). Solicitanții trebuie să îndeplinească următoarele condiții (atât pentru premii cât și pentru burse): a) să fie membru al Fondului Literar; b) să depună volumul pentru premiu sau un proiect de cercetare care să nu beneficieze de altă finanțare; c) C.V. Proiectul de cercetare trebuie să contină următoarele date: a) Titularul proiectului; b) Descrierea

proiectului; c) Termen de realizare; d) Finalitatea. Proiectele de cercetare se depun la sediul Fondului Literar, Calea Victoriei nr. 115 — București, cu specificația „pentru Concursul de Burse ale Fondului Literar”, până la data de 1 septembrie 2000 (data poștei). Premiile vor fi acordate în luna noiembrie 2000, iar bursele vor fi operaționale cu data de 1 decembrie 2000.

• În prima decadă a acestei luni s-a desfășurat, la Tulcea, o nouă ediție a Festivalului Național de Poezie și Eseu „Panait Cerna”. Juriul i-a avut în componență pe: prozatorul Constantin Novac, redactor șef al revistei „Tomis” — președinte; poetul Dumitru

viața filialei

Muresan, redactor al revistei „Vatra”; poetul Olimpiu Vladimirov, director al Centrului Județean al Creativității; poeta Emilia Dabu, poetul Sterian Vicol, redactor șef al revistei „Porto Franco”. Premiul revistei „Tomis” a fost acordat tinerei poete din Medgidia, Elena Vlădăreanu.

• La începutul acestei luni, Editura „Ex Ponto” a scos de sub tipar o frumoasă și interesantă carte de „Restituiri”, **Corabia de fildes**, avându-i ca autori pe prozatorul și publicistul literar Ovidiu Dunăreanu și pe istoricul literar și eseistul Victor Corches. Poeti uitați sau ignorați de vreme

și de societate — Alexandru Gherghel, Dumitru Olariu, Dimitrie Batova, Liuben Dumitru, Vasile Culică, Boris Desliu — sunt aduși în fața cititorilor de azi. Volumul nu se dorește a fi o antologie exhaustivă, ci o restituire a ceea ce are reprezentativ fiecare autor în parte.

• Prozatoarea și poeta Aurelia Lăpușan și-a lansat cea de a opta sa carte **Presă și teatru în Dobrogea**. Această primă cercetare asupra fenomenului teatral și receptarea lui în presa locală încununează activitatea de trei decenii de jurnalist a autoarei. Lucrarea are un bogat instrument bibliografic, peste 200 de ilustrații, unele din ele inedite. Lansarea a avut loc la Teatrul „Ovidiu”, în prezența actorilor și ziariștilor constănțeni, fiind circumscrisă celei de a treia ediții a Zilelor culturale româno-elene.

• La sediul central din Constanta al Uniunii Democratice a Tătarilor Turco-Musulmani din România s-a organizat lansarea lucrării **Romanya türk-tatar edebiyatı** („Literatură turco-tătară din România”), vol. 1 și 2, de conf. dr. Nedret Mahmut. Din partea filialei au participat Yasar Memedemin, Emin Emel, Sorin Rosca, Ovidiu Dunăreanu, Victor Corches.

• Două tinere ziariste constănțene — Anca Govor, șef Departament cultură la ziarul „Observator” și Daniela Măită de la ziarul „Telegraf” — s-au întrecut în a accede, în ultimul timp, cu obiectivitate, consecvență și înțelegere, o atenție deosebită vieții filialei dobrogene a U.S. și scriitorilor care o formează. Le mulțumim și pe această cale, încurajându-le să tină aproape de noi.

minutioase și atente documentații, fiind redactate accesibil, grație vehiculării unui limbaj sugestiv de o incontestabilă plasticitate și expresivitate, vehiculând sintagme și construcții lexicale non-redundante. Reperele fenomenului cultural analizat sunt alese inspirat și prezentate explicit, dialogurile sale cu interlocutori de marcă (maestrul coregraf Gigi Căciuleanu, prozatorul Pavel Chihaiia, regizorul de operă Cristian Mihăilescu, sopranele Felicia Filip, Elena Rotari și Niculina Cârstea etc.), distingându-se prin precizia și claritatea întrebărilor, prin indiscreția benefică în sondarea universului sensibil al personalităților invitate, ca și prin caracterul exhaustiv al răspunsurilor oferite.

În afara interviurilor, a reportajelor cultivate cu obstinatie de profesionist-teleast, Mircea Pânzaru, interferând comentariul avizat cu imaginea sugestivă, prezintă cronici de spectacole care incită la reflecție și violentează atitudini sau viziuni comode asupra spectacolului. Unele emisiuni ale lui Mircea Pânzaru reprezintă consistente paralele vizând un aspect-cheie al culturii.

La emisiunea „Pianisti de excepție” (Dan Grigore și Dimitrie Zgouros) am remarcat pertinenta judecătorească de valoare avansate, admiratia ingenios temperată la adresa celor doi monstri sacri ai claviaturii, satisfacția, chiar bucuria reporterului de a fi ascultat „muzica sferelor”. Imaginea și sunetul au argumentat cu brio considerațiile lui Mircea Pânzaru.

VIRGIL MOCANU

ANCA-MARIA GHIMOIU

Premiul revistei „Tomis” la Colocviile de literatură „Poezia secolului XX”

(Aiud, 24-26.03.2000)

X.

Îmi răsar orase-ntr-o sâni
și iată că mă locuiesc mii
de oameni. cineva îmi ține
degetul la tâmplă să îmi aduc aminte
de vremea când stiam trei immuri
pe de rost.

era când ei nu rețineau nici un refren
și totul părea nou mult, până spre ziua

*

vine o vreme când pacientului
i se spune tot. veselie văduvei
cu zodiacul prescris
intelectuală tinere instinctuală abținere
mai citește un capitol cu voce tare
păstrând accentele: dalé dalí da-lé
(intermezzo muzical) jurnalul cade pe jos:
mustățile lui Dalí ispitesc.

*

primul meu zâmbet de ieri
text ca un truc în vraja
aprinșă lăsată înserarea
baltă și dimineata care sapă
gropi sub ape cu unghia lucioasă
a unei dame fără pantofi;
stau cu același zâmbet de ieri
ca și cum în ultimul text
din săptămâna asta ai fi fost Tu.

*

ca și cum ne-am fi scris unul Altuia
în ziua cea mare a venirii
„Regelui cu Pasii Mici”
ne băteam joc de trubaduri
și de toate fetele roscate
și ne tineam de mână
și-i întrebam pe alții dacă ne-au văzut.
(dar nu, nu, nici vorbă
numai eu stiam tot
și m-am asezat ca un răspuns la capul
patului Tău).

*

m-as simți păgână de Tine
ca o coajă de copac în
pădurea sfârtecă de braconieri
m-as simți albastră și vie
curată și îndușoasă de
pleoapele Tale închise de
buzele Tale fără sânge fără verb fără tîntă

EDITURA NICULESCU

Editura Niculescu — firmă privată, cu un profil editorial axat pe carte școlară (inclusiv manuale), limbi străine (o gamă întreagă de dicționare, ghiduri de conversație), lucrări de informare, utilitare, cărți pentru copii. (România, 78182, București, Str. Octav Cocârșcu 79, sector 1; tel / fax: 0040-1-224, 2898; 0040-1-222-03.72; E-mail: editura @niculescu.ro; Internet: www.niculescu.ro)

Printre cărțile editate:

— LICENTĂ LAROUSSE: **Dictionar englez-român; Dictionar român-englez**
— CRISTINA IONESCU: **Dictionar englez-român pentru elevi**
— ANDREI BANTAS, VIOLETA NĂSTĂ-SESCU: **Dictionar economic englez-român; Dictionar economic român-englez**
— JEAN-PIERRE BERMAN ș.a.: **Teste de limba engleză**
— MAXIM POPP: **Ghid de conversație român-englez**
— ANDREI BANTAS ș.a.: **Limba engleză prin exerciții**

REDACȚIA:

Ovidiu Dunăreanu, Gabriela Inea, Ileana Marin, Dan Perșu, Sorin Rosca

Tehnoredactare computerizată:
Aura Dumitrache

cronică tv

„Cultura, aproapele nostru”

În acest număr al revistei ne vom exprima, în deplină cunoștință de cauză, câteva opinii referitoare la o emisiune a postului de televiziune MTC care se ridică peste media altora, mai mult sau mai puțin anodine, pur formale, ticluite sub imperiul precipitării. Este vorba despre *Cultura, aproapele nostru*, semnată frecvent de Mircea Pânzaru. De ce ne oprim și vom stăruia asupra acesteia? Pentru că își concentrează atenția asupra celor mai semnificative aspecte și evenimente ale spiritualității pontice (Festivalul Internațional de Operă și Balet de la Constanta, Gala anuală de balet a Teatrului specializat „Oleg Danovski”, Festivalul Național al Teatrelor de Revistă, găzduit de opt ediții, consecutiv, de Teatrul „Fantasio”, Festivalul de muzică ușoară de la Mamaia) abordând frontal politica repertorială a instituțiilor profesionale de spectacol tomitane, precum și manifestările culturale de prestigiu nu pe cele ostentativ elitiste. Mă refer în mod deosebit la saloanele naționale de carte, la activitatea Filialei „Dobrogea” a Uniunii Scriitorilor, la Simpozionul Național de Haiku, la Festivalul Național de literatură „Colocviul tomitane”, la concertele și recitalurile unor instrumentiști sau voci celebre. Emisiunile culturale ale lui Mircea Pânzaru poartă pecetea unei

calendar dobrogean

ieulie

7.07.1957 — S-a născut Cătălina Cretu, poetă
10.07.1965 — S-a născut Iulia Pană, poetă
12.07.1905 — S-a născut George Acsinteanu, poet, prozator (m.13.12.1987)
12.07.1931 — A murit I.N.Roman, poet, publicist, traducător (n.20.07.1866)
13.07.1925 — S-a născut Radu Crisan, poet (m.1975)
14.07.1914 — S-a născut Nicolae Caratană, poet (m.19.10.1992)
15.07.1935 — S-a născut Nicolae Fătu, poet, reporter (m.1.07.1995)

16.07.1993 — A murit Traian Coșovei, poet (n.24.03.1921)
17.07.1987 — A murit Sandra Cotovu, prozatoare (n.9.01.1898)
19.07.1980 — A murit Grigore Sălceanu, poet, dramaturg (n.23.04.1901)
20.07.1934 — S-a născut Valentin Serbu, prozator (1994)
21.07.1932 — S-a născut Corneliu Leu, scriitor
21.07.1954 — S-a născut Liliana Lazia, poetă, publicistă
24.07.1948 — S-a născut Aurelia Lăpușan, poetă, prozatoare, publicistă
29.07.1954 — S-a născut Stefan Negrisan, prozator
30.07.1985 — A murit Cik Damadian, caricaturist (n.6.08.1919).

GELU CULICEA

CELĂLALT

Evenimentul a avut loc în Cambridge prin februarie 1969. N-am făcut nici o încercare de a-l nota la vremea aceea, pentru că, temându-mă să n-o iau razna, scopul meu inițial a fost să-l uit. Acum, după ce au trecut câțiva ani, am sentimentul că, dacă am să-l astern pe hârtie, alții îl vor citi ca pe o poveste și, sper că, într-o bună zi, va deveni o poveste și pentru mine. Stiu că a fost îngrozitor câtă vreme s-a întâmplat — și chiar mai abiter în timpul nopților fără somn de după aceea — dar asta nu înseamnă că relatarea evenimentului va impresiona și pe altcineva.

Era cam ora zece dimineata. M-am asezat pe o bancă, în fața râului Charles. La vreo 500 de iarzi distanță, în dreapta mea, se ridica o clădire înaltă, al cărei nume nu l-am știut niciodată. Sloiuri de gheață erau purtate de-a lungul apei cenusii. Inevitabil, râul m-a făcut să mă gândesc la timp — milenara imagine a lui Heraclit. Dormisem bine; cursul meu din după-amiaza precedentă izbutise, cred, să trezească interesul studenților. În preajmă nu era nimeni.

Deodată, am avut senzația (după cum spun psihologii, ea corespunde unei stări de oboseală) de a mai fi trăit clipa asta cândva. Cineva se asezase la celălalt capăt al băncii. As fi preferat să fiu singur, dar, nedorind să par nepoliticos, am evitat să mă ridic brusc. Celălalt începuse să fluiera. Abia atunci a avut loc unul din multe lucruri nelinistitoare din acea dimineată. Ce fluiera, ce încerca să fluiera (n-am ureche muzicală) era melodia *La Tapéra*, un străvechi *milonga* de Elias Regules. Melodia m-a făcut să mă întorc pe un anumit patio din Buenos Aires care dispăruse de mult, și la amenirea vârului meu Alvaro Melian Lafinur, care murise cu mulți ani în urmă. Apoi am auzit cuvintele. Erau cele din primul vers. Nu era vocea lui Alvaro, ci o imitație a ei. Recunoscând acest lucru, am fost uluit.

„Domnule”, am spus, întorcându-mă către celălalt, „sunteți uruguian sau argentinian?”

„Argentinian, dar trăiesc în Geneva din 1914”, mi-a răspuns el.

A urmat o lungă tăcere. „Pe Malagnou, la numărul 17 — vizavi de biserica ortodoxă?” am întrebat.

A răspuns afirmativ.

„În cazul acesta”, am spus eu direct, „numele dumitale este Jorge Luis Borges. Și eu sunt tot Jorge Luis Borges. Suntem în 1969 și ne aflăm în orasul Cambridge.”

„Nu”, a spus el, cu o voce care era a mea, dar un pic mai îndepărtată. S-a oprit, apoi a devenit insistent. „Mă aflu aici, în Geneva, pe o bancă, la câțiva pași de Rhone. Lucrul straniu e că semănăm unul cu altul, dar dumneata esti mult mai în vârstă și ai părul albit.”

„Pot dovedi că nu mint”, am zis eu. „Am să-ți spun niste lucruri pe care un străin n-ar avea de unde să le știe. Acasă avem o ceașcă de argint pentru *maté*, cu baza de forma unui șarpe încolăcit. Străbunicul nostru a adus-o din Peru. De asemenea, există și un lighean de argint, pe care îl ținea agățat de sa. În dulapul camerei dumitale sunt două rânduri de cărți: cele trei volume ale lui Lane, *O mie și una de nopți*, cu gravuri în lemn și note cu litere mici la sfârșitul fiecărui capitol; dicționarul latin al lui Quicherat; *Germania* lui Tacitus în latină și, de asemenea, traducerea englezească a lui Gordon; un *Don Quichote* publicat de Garnier; *Tablas de Sangre* a lui Rivera Indarte, cu semnătura autorului; *Saror Resartus* a lui Carlyle; o biografie a lui Amiel; și, ascuns în spatele celorlalte cărți, un volum necartonat despre obiceiurile sexuale în Balcani. Și n-am putut uita o anume seară la etajul al doilea din Place Dubourg.

„Dufour”, a corectat el.

„Foarte bine — Dufour. Ce zici, e destul?”

„Nu”, a zis el. „Acestea nu dovedesc nimic. Dacă te visez, e normal ca tu să știi ce știi și eu. Catalogul dumitale, indiferent cât de lung ar fi, n-are nici o valoare.”

Obiectia lui era corectă. Am spus: „Dacă această dimineată și această întâlnire sunt vise, fiecare dintre noi trebuie să creadă că el este visătorul. Poate că am încetat să mai visăm, poate că nu. Datoria noastră evidentă este ca, între timp, să acceptăm visul la fel cum acceptăm

prima limbă a faimosului romancier, poet și critic argentinian, a fost engleza (învățată de la mama lui, care era englezoaică), deși a scris mereu în spaniolă. Jorge Luis Borges (1899-1986) a fost unul dintre primii „realisti magici” latino-americani, care a folosit teme și motive fantastice în prozele lui, deși adesea parodic, precum în cazul de față. *Fictions*, care a apărut în engleză în 1962, a fost o culegere de proze scurte îndelung studiate de alți scriitori și probabil cea mai citită dintre cărțile sale. A scris de asemenea parodii ale romanelor polițiste americane, cu Don Isidro Parodi în rolul de detectiv ale cărui aventuri se petrec în Buenos Aires.

lumea și faptul că ne-am născut, că vedem și că respirăm.”

„Și dacă visul va continua?” a spus el îngrijorat.

Ca să-l calmez și ca să mă calmez, m-am prefăcut că sunt sigur pe mine, ceea ce firește nu era adevărat. „Visul meu durează de vreo saptezeci de ani”, am zis. „În fond, nu există nici un om în viață care, atunci când se scoală din somn, nu se trezește cu el însuși. Asta se întâmplă și cu noi acum — numai că suntem doi. Nu vrei să știi câte ceva despre trecutul meu, care îți este viitorul, ce te așteaptă?”

A consimțit, fără nici un cuvânt. Am continuat, pe gânduri. „Mama e bine sănătoasă, în casa ei din Charcas & Maipu, în Buenos Aires, însă tata a murit de vreo treizeci de ani. A murit de inimă. Hemiplegia l-a terminat. Mâna stângă, pusă pe cea dreaptă, era ca mâna unui copil pe mâna unui urias. A murit nerăbdător să moară, dar fără să se plângă. Bunica noastră murise în aceeași casă. Cu câteva zile înaintea sfârșitului, ne-a chemat pe toți și ne-a spus «Sunt o femeie bătrână care moare foarte încet. Să nu fie nimeni supărat de un eveniment atât de comun.» Sora ta Norah s-a căsătorit și are doi fii. Apropo, toată lumea-i bine acasă?”

„Destul de bine. Tata face aceleași glume antireligioase. Azi noapte a spus că Iisus era precum *gauchos* cărora nu le place să se angajeze, și de aceea a predicat în parabole.” A ezitat și apoi a spus: „Dar tu?”

„Nu stiu numărul cărților pe care le vei scrie, dar știu că vor fi prea multe. Vei scrie poezii care îți vor oferi o plăcere neîmpărtășită de alții, și povesti cu o anumită nuanță fantastică. Ca și tatăl tău, ca tatăl tău din familia noastră, vești profesor.”

Mi-a făcut plăcere că n-a întrebat de succesul sau eșecul cărților lui. Am schimbat tonul și am continuat: „Cât privește istoria, a mai fost un război, cam între aceiași inamici. N-a durat mult și Franța s-a prăbușit. Anglia și America au luptat împotriva unui tiran neamț pe nume Hitler — bătălia ciclică de la Waterloo. Prin 1946, Buenos Aires a dat naștere unui alt dictator pe nume Rosas, care semăna destul de bine cu ruda noastră. În 1955, provincia Córdoba ne-a sărit în ajutor, precum Entre Ríos a făcut-o în secolul trecut. Acum lucrurile merg cam prost. Rusia cucerește lumea; America stingherită de superstiția democrației, nu se poate decide să devină un imperiu. Cu fiecare zi ce trece, țara noastră devine mai provincială. Mai provincială și mai încrezută — de parcă ar avea ochii închiși. Nu m-ar surprinde dacă predarea latinei în școlile noastre ar fi înlocuită cu Guarani.”

Îmi puteam da seama că abia dacă îmi acorda atenție. Frica elementară de ceea ce este imposibil, și totuși există, îl consterna. Eu, care nu fusesem niciodată tată, simteam o afecțiune pentru sărmanul băiat — mai intim cu mine chiar și decât un fiu din propria mea carne — o izbucnire de iubire. Văzând că ținea strâns în mâini o carte, am întrebat ce este.

„*Posedatii* sau, după părerea mea, *Demonii*, de Fiodor Dostoievski, a răspuns el fără vanitate.”

„S-a pierdut în memoria mea. Cum e?” De îndată ce am spus asta, am avut senzația că întrebarea era o blasfemie.

„Maestrul rus”, a rostit el, „a deslusit mai bine decât oricine altcineva labirintul sufletului slav.”

Această încercare de retorică mi s-a părut

dovada că-si revenise. Am întrebat ce alte volume ale maestrului citise. A menționat două sau trei, printre care *Dublul*. L-am întrebat apoi dacă, citindu-le, putea distinge clar personajele, așa cum o puteai face în Joseph Conrad, și dacă se gândea să studieze opera lui Dostoievski.

„Nu chiar”, a spus el cu o anumită surpriză.

L-am întrebat ce scria și mi-a spus că încropea o carte de poezie, care avea să se numească *Imnuri roșii*. Mi-a spus că se gândea de asemenea că ar putea s-o intituleze *Ritmuri roșii*.

„Și de ce nu?” am zis. „Ai putea cita antecedente celebre. *Versurile albastre*, ale lui Rubén Dario, sau *Cântecul cenușiu* al lui Verlaine.”

Ignorând acest lucru, a explicat că volumul lui va celebra frăția dintre oameni. Poetul timpurilor noastre nu putea întoarce spatele propriei epoci, a continuat el să spună. M-am gândit o vreme și am întrebat dacă se simtea cu adevărat un frate al tuturor — al tuturor ciocilor, de exemplu, al tuturor postasilor, al tuturor scufundărilor de mare adâncime, al tuturor celor care trăiau la numerele pare de pe stradă, al tuturor celor care erau afoți etc. A răspuns că volumul lui se referea la marea masă a celor oprimați și înstrăinați.

„Masa ta de oprimați și înstrăinați nu e mai mult decât o abstracțiune”, i-am spus. „Doar indivizii există — dacă se poate spune că există cineva. «Omul de ieri nu este omul de azi», a spus nu știu ce grec. Noi doi, așezați pe această bancă din Geneva sau Cambridge suntem probabil o dovadă a acestui lucru.”

Cu excepția paginilor strict ale istoriei, evenimentele memorabile n-au nici o nevoie de fraze memorabile. În clipa dinaintea morții, un om încearcă să-și reamintească o ilustrație întrezărită în copilărie; înainte de a intra în luptă, soldatii vorbesc despre noroi sau despre sergentul lor. Situația noastră a fost unică și, cinstit vorbind, n-am fost pregătiți pentru ea. Soarta a vrut să vorbim despre literatură; mi-e teamă că n-am zis mai mult decât lucruri pe care le spun de obicei ziaristilor. Acest alter-ego al meu credea în inventarea sau descoperirea unor metafore noi. Eu, în acele metafore care corespund afinităților intime și evidente și pe care imaginația noastră le-a acceptat deja. Vârsta înaintată și apusul, vise și viață, curgerea timpului și a apei. Mi-am exprimat această opinie pe care, ani mai târziu, el urma să o menționeze într-o carte. Abia dacă m-am ascultat. Brusc a zis: „Dacă într-adevăr ai fi eu însumi, cum îți explici faptul că ai uitat de întâlnirea ta cu un domn în vârstă care, în 1918, ti-a spus că și el, la rândul lui, era Borges?”

Nu m-am gândit la acest lucru ca la o dilemă. „Poate că evenimentul a fost atât de straniu, încât m-am hotărât să-l uit”, am răspuns fără prea mare convingere.

Îndrăznind o întrebare, el a spus timid. „Cum este memoria ta?”

Mi-am dat seama că, pentru un băiat care n-avea nici 20 de ani, un bărbat de peste 70 era aproape de mormânt. „Adesea se apropie de uitare”, i-am spus, „dar încă găsește ceea ce i se cere să găsească. Studiez engleza veche, dar nu sunt ultimul din clasă.”

Conversația noastră durase deja prea mult pentru a aparține unui vis. Brusc, mi-a venit o idee. „Pot dovedi imediat că nu visezi”, am spus.

„Asculta la atenție acest vers pe care, după care știu eu, nu l-ai citit niciodată.”

Încet, am intonat faimosul vers, „L'hydre-univers tordant son corps écaillé d'astres.”

Am simțit aproape înfricosata lui uimire. A repetat versul, cu voce scăzută, savurându-i fiecare cuvânt strălucitor.

„E adevărat”, a sovăit el. „N-o să fiu niciodată în stare să scriu un asemenea vers.”

Victor Hugo ne apropiase.

Înainte de asta, îmi amintesc acum, recitase în mod frecvent acea bucată scurtă din Whitman în care poetul își aminteste o noapte împărtășită lângă mare, când fusese cu adevărat fericit.

„Dacă Whitman a celebrat acea noapte”, am remarcat eu, „e din cauză că și-a dorit-o și nu s-a întâmplat. Poemul câștigă dacă îl privim ca fiind expresia unui dor, nu redarea unei întâmplări adevărate.”

S-a uitat la mine cu gura căscată. „Nu-l cunosti?” a exclamat el. „Whitman este incapabil să mintă.”

O jumătate de secol nu trece degeaba. În spatele conversației noastre despre oameni și lecturi întâmplătoare, despre gusturile noastre diferite, mi-am dat seama că eram incapabili să ne înțelegem unul pe altul. Eram prea asemănători și prea deosebiți. Eram incapabili să ne acceptăm. Ceea ce face conversația dificilă. Fiecare dintre noi eram o copie caricaturală a celuilalt. Situația era prea anormală ca să mai dureze mult. Să oferi sfaturi sau să te certi, n-avea nici un rost, de vreme ce, inevitabil, soarta lui era să devină omul care eram eu.

Deodată mi-am amintit una din fanteziile lui Coleridge. Cineva visează că, într-o călătorie prin paradis, i se oferă o floare. Trezindu-se, găsește floarea. O smecherie similară mi-a trecut și mie prin cap.

„Ascultă”, am zis, „ai vreun ban la tine?”

„Da”, a răspuns el. „Am vreo 20 de franci.

L-am invitat diseară pe Simon Jichlinski la cină, la Crocodil.”

„Spune-i lui Simon că va practica medicina în Carouge și că va face mult bine. Acum dă-mi una dintre monedele tale.”

A dat la iveală trei mari piese de argint și niste mărunti. Fără să înțeleagă, mi-a oferit o monedă de cinci franci. I-am dat una dintre acele imprudente monede americane care, indiferent de valoarea lor, au ca toatele aceleași mărime. A examinat-o cu aviditate.

„E imposibil”, a spus el, ridicând vocea. „Scrie pe ea 1964. Toată întâmplarea asta e un miracol”, a izbutit el să spună. „Si miraculosul este terifiant. Martorii la reînviearea lui Lazăr trebuie să fi fost îngrozii.”

Nu ne schimbam deloc, am spus. Mereu referintele livresti. A rupt bancnota și si-a pus la loc monedele. Eu m-am hotărât să o arunc pe a mea în râu. Arcul marelui disc de argint pierzându-se în râul argintiu ar fi conferit povestii mele o imagine vie, însă norocul n-a vrut să fie așa. I-am spus că supranaturalul, dacă se întâmplă de două ori, încetează să mai fie terifiant. I-am sugerat să ne vedem în ziua următoare pe aceeași bancă, care exista în două timpuri și în două locuri. A fost de acord de îndată și, fără să se uite la ceas, a spus că era în întârziere. Amândoi minteam și fiecare stia asta despre celălalt. I-am spus că cineva trebuia să vină să mă ia.

„Să vină să te ia?”

„Da, când vei ajunge la vârsta mea, o să-ți pierzi aproape complet vederea. Încă vei distinge culoarea galbenă, lumini și umbre. Nu-ți face griji. Orbirea gradată nu e o tragedie. E ca un asfintit încet, de vară.”

Ne-am luat la revedere, fără să ne atingem. În ziua următoare, nu m-am dus la întâlnire. Nici el n-a făcut-o.

M-am gândit foarte mult la acea întâlnire, pe care n-am relatat-o până acum nimănui. Cred că am descoperit cheia. Întâlnirea a fost adevărată, dar celălalt visa atunci când a conversat cu mine și asta explică cum de a fost în stare să mă uie: eu am conversat cu el treaz fiind, și amintirea întâlnirii încă mă mai bânuie.

Celălalt m-a visat, dar nu m-a visat exact. A visat, acum îmi dau seama, data de pe bancnotă.

traducere de

FLORIN SLAPAC

◆ Revistă editată de Consiliul Local al Municipiului Constanta cu sprijinul Ministerului Culturii și al Casei de Editură „Ex Ponto”

◆ Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

● Redactor șef: CONSTANTIN NOVAC ● Redactor șef adj.: NICOLAE MOTOC

● Adresa: Constanta, Piata Ovidiu nr. 12, tel. fax 61.11.72, 61.10.79 ISSN 12208167 ● Tiparul: INFCON S.A. Constanta ● Cititorii din străinătate Se pot abona prin „RODIPET” S.A. P.O. Box 33-57, fax 0040-1-222.64.07; 222.64.39, telex 11995, Piata Presei Libere nr.1, sector 1, București, România ● Redactor de serviciu: OVIDIU DUNĂREANU